

แล้ว ชาวบ้านนับวันจะนิยมสั่นจระ ไปมาด้วยทางถนนมากกว่าทางน้ำ การขนส่งข้าวไปขายที่ยะลา ด้วยวิธีเดิม คือขนส่งด้วยเรือไปขึ้นที่ชะวอด ขนขึ้นตู้รถไฟส่งไปยะลาอีกทีหนึ่ง เป็นการยุ่งยาก และมีต้นทุนสูงกว่า (ต้องขนขึ้นขนลง 2 ครั้ง) การขนส่งด้วยทางรถที่ขนขึ้นลงเพียงครั้งเดียวและยังรวดเร็วกว่ามาก เมื่อตั้งที่บ่อล้อ ยังสามารถซื้อข้าวเปลือกจากหัวไร่ ไร่โนดและพัทลุงได้อีกด้วย (ในขณะเดียวกันในระยะนี้ โรงสีแห่งอื่น ๆ ใน 3 อำเภอคือ ปากพนัง เขียวใหญ่และหัวไร่ ต่างหยุดกิจการไปตาม ๆ กันเนื่องจากปัญหาไม่สามารถซื้อข้าวเปลือกได้มากเพียงพอ) แต่อย่างไรก็ตาม โรงสีก็ต้องปิดตัวเองด้วยปัญหาด้านทุนที่สูงขึ้น ไม่มีทุนหมุนเวียนเพียงพอ ในขณะเดียวกันต้องซื้อข้าวเปลือกด้วยเงินสด แต่ขายข้าวสารด้วยเงินเชื่อ และไม่มีสถาบันการเงินใดมาช่วยในเรื่องทุนหมุนเวียน บางครั้ง ต้องกู้เงินนอกระบบที่ต้องเสียดอกเบี้ยแพง ยังมีปัญหาราคาข้าวที่ขึ้นลงไม่แน่นอน บางครั้งก็ขาดทุน การส่งไปปัตตานีและยะลา ซึ่งเป็นตลาดภายในประเทศ ก็ขายได้ราคาไม่ดีเท่าที่ควร จากสาเหตุต่าง ๆ ที่สะสมกันมาทำให้ไม่สามารถยืนอยู่ได้ จึงจำต้องหันไปยึดอาชีพอื่นแทน .

โรงสีไฟเจงสุณลี (曾順利) (โรงสีไฟขจรเกียรติ)¹⁸

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมคลองหัวไร่ หมู่ที่ 3 ตำบลหน้าสตน อำเภอหัวไร่

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งชื่อนายเม่ง ลิมสกุล ชาวจีนไหหลำ ตั้งเมื่อ พ.ศ.2495 เริ่มแรก เป็นโรงสีขนาดเล็ก ใช้เครื่องยนต์ดีเซลสี่ล้อกลาสเนอร์ ขนาด 10 แรงม้า เป็นเครื่องสีที่ย่อส่วนมาจากโรงสีขนาดใหญ่ สีข้าวได้วันละ 10-12 เกวียน ต่อมาได้ปรับปรุงให้กำลังการผลิตเพิ่มขึ้นเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2510 ได้แก้ไขเป็นเครื่องสีเป็นแบบเครื่องจักรไอน้ำ โดยไปซื้อหม้อต้มต่อจากโรงสี 8 (โรงสีแม่ครู) ซึ่งได้เลิกกิจการไปแล้ว มีกำลังการผลิต วันละประมาณ 25 เกวียนข้าวเปลือก หรือวันละประมาณ 150 กระสอบข้าวสาร ข้าวสารที่สีได้จะส่งไปขายทั่วภาคได้ เลิกกิจการเมื่อปี พ.ศ. 2533 เป็นโรงสีชนิดโรงสีไฟของนครศรีธรรมราช ที่เกิดขึ้นหลังสุดและเลิกกิจการหลังสุด

โรงสีไฟตั้งเจ็งเอีฮะ 陳慎益 (โรงสีไฟอรุณวัฒนา-โรงสีแม่หนูพิน)¹⁹

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ด้านขวาของแม่น้ำปากพนัง ตำบลบางศาลา ในเขตอำเภอเขียวใหญ่

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งคือนายเปี่ยม อรุณสกุล (ตั้งเค็งเปียงหรือตั้งไค่อยู่ ต้นสกุล "อรุณสกุล") ภรรยาชื่อนางหนูพิน วงศ์เบี้ยสัจจ นายเปียงเป็นคู่เขยของขุนนครกิจจันนิเทศ (ไคว่เปงจือ) เจ้าของโรงสี

2 ตั้งขึ้นปี พ.ศ. 2489 ชาวบ้านมักจะเรียกกันในนามโรงสีแม่หนูพิน ตามชื่อภรรยาของนายเปียง (นางหนูพิน วงศ์เบ็ญสัจจ์ เป็นบุตรของขุนผดุงวานิช ต้นสกุล “วงศ์เบ็ญสัจจ์”) มีกำลังการผลิต วันละประมาณ 12 เกวียนข้าวเปลือกหรือประมาณ 72 กระสอบข้าวสาร ปล่องโรงสีก่อด้วยอิฐ ข้าวสารของโรงสีนี้มักจะส่งมาให้บุตรสาวและญาติชายที่เมืองนคร โรงสีหยุดกิจการเมื่อปี พ.ศ. 2505

โรงสีนำผล (โรงสีครูเชียร)²⁰

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่เลขที่ 41 หมู่ 6 บ้านบางด้วน ตำบลปากแพรก อำเภอปากพนัง นครศรีธรรมราช
ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งคือนายวิเชียร ภิญโญ ได้คลุกคลีกับการค้าข้าวมาตั้งแต่วัยเด็ก ปู่และลุงมีอาชีพเป็นคนกลางรับซื้อข้าวส่งโรงสี ได้ติดตามลุงไปรับซื้อข้าวจนเป็นหนุ่มได้รับกิจการต่อจากลุง ในปี พ.ศ. 2498 ได้สร้างเครื่องสีหีบตามสมัยนิยมในขณะนั้น เครื่องสีหีบขนาดเล็กติดตั้งไว้กับรถยนต์สามารถเคลื่อนที่รับจ้างสีข้าวได้ แต่ทำได้ 2-3 ปีก็ต้องหยุด ได้หันมาสร้างเครื่องสีประเภทเครื่องยนต์ระบบโยก ตั้ง ณ.ที่ตั้งโรงสีในปัจจุบัน โดยตั้งชื่อย่อว่า “โรงสีนำผล” เริ่มแรกใช้เครื่องยนต์ยี่ห้อบริสตัน กำลัง 13 แรงม้า ต่อมาเปลี่ยนเป็น 24 แรงม้า ได้พัฒนาเป็นเครื่องดีเซลยี่ห้อกลาสเนอร์ กำลัง 90 แรงม้า แล้วพัฒนามาเป็น 150 แรงม้า ล่าสุดได้เพิ่มอีก 150 แรงม้า รวมเป็น 300 แรงม้า ใช้ทั้งเครื่องยนต์และใช้มอเตอร์ไฟฟ้าผสมกัน ปัจจุบันมีกำลังการผลิตสีข้าวได้ประมาณวันละ 80 เกวียน (24 ชั่วโมง) และมีเครื่องอบ 1 ชุด สามารถอบข้าวได้วันละ 400 กระสอบ ข้าวเปลือกที่ซื้อจะมาจากหัวไทร เขียวใหญ่ และปากพนัง ตลาดลูกค้าอยู่ที่สุราษฎร์ธานี กระบี่ พังงา ภูเก็ต ตรัง ยะลา ไม่เคยส่งไปนราธิวาส

โรงสีในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช²²

พื้นที่นครศรีธรรมราชเดิมทีนั้นเป็นถิ่นที่ปลูกข้าวเลี้ยงพลเมืองในระแวกพื้นที่ใกล้เคียงมาช้านานแล้ว แต่ในสมัยโบราณ พลเมืองโดยรวมนั้นยังมีไม่มากนัก และไม่ได้ปลูกข้าวเพื่อการค้า และเมื่อมาถึงยุคที่มีโรงสีเกิดขึ้น ก็มีอยู่เพียงไม่กี่โรง เนื่องจากการปลูกข้าวมิได้เพิ่มจากอดีตมากนัก โรงสีจึงเกิดขึ้นกลางตลาดเมืองนครศรีธรรมราชเพียงโรงเดียวและที่ตำบลปากนครซึ่งอยู่ใกล้ทางออกสู่ทะเล 2 โรง โดยโรงแรกเลิกกิจการไปนานแล้ว อีกโรงหนึ่งเกิดขึ้นที่ตลาดท่าแพซึ่งอยู่ห่างไกลจากตัวเมืองนครศรีธรรมราชออกไปถึง 8-9 กิโลเมตร

1. โรงสีไฟอินแสงจัน 因成棧 (โรงสีบวร 1)

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่เยื้องกับสถานีรถไฟนครศรีธรรมราช ในตำบลท่าวัง อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช

ประวัติความเป็นมา

เป็นโรงสีของบริษัทบวรพาณิชย์ จำกัด ซึ่งมีนายตันหยิกแสงหรือขุนบวรรัตนรักษ์เป็นเจ้าของ ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2479 มีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละประมาณ 20-30 เกวียนต่อวัน ในระหว่างสงครามไม่ได้ถูกบริษัทข้าวไทยบักซ์ได้บังคับเช่าในโครงการ อาจจะเป็นเพราะอยู่ในความดูแลของทหารญี่ปุ่น แต่ก็ต้องคืนรถลกลบส่งออกต่างประเทศเช่นกัน บริษัทบวรพาณิชย์มีเรือปกติดใบสำหรับขนถ่ายสินค้าระหว่างลำน้ำอยู่หลายลำ ขนส่งระหว่างปากพูน-ปากพนัง และในสมัยที่มีเครื่องดีเซลจากต่างประเทศเข้ามาจำหน่ายก็ได้สร้างเรือยนต์สำหรับลากจูงเรือบรรทุกสินค้าด้วย โดยลากจูงข้าวไปส่งเรือเดินสมุทรที่กลางทะเลปากคลองปากพูน ขากลับก็บรรทุกสินค้าต่าง ๆ ทั้งที่ส่งมาจากสิงคโปร์และกรุงเทพฯ ซึ่งบริษัทฯ เป็นแทนจำหน่ายอยู่ เนื่องมาจากข้าวในพื้นที่ถูกโรงสีเครื่องยนต์ขนาดเล็กยื้อแย่งไป และยังมีปัญหาการขนส่งที่ส่งทางเรือออกสู่ทะเลที่มีพระราชบัญญัติการค้าข้าวฯ ห้ามไว้ การส่งทางรถไฟก็มีค่าใช้จ่ายที่สูงกว่า เมื่อมีข้าวที่จะสีน้อยลง โรงสีนี้ก็ต้องหยุดกิจการในปี พ.ศ. 2498

2. โรงสีไฟยกแสงจัน 3日成棧 (โรงสีบวร 3)

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองปากนคร ซึ่งเป็นคลองสายเดียวกับคลองท่าเรือ อยู่ในเขตตำบลปากนคร อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช

ประวัติความเป็นมา

ตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ. 2480 เป็นโรงสีขนาดกลางที่มีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละประมาณ 14 เกวียนข้าวเปลือก เป็น โรงสีลำดับ 3 ของบริษัทบวรพาณิชย์ จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทจำหน่ายสินค้า และมีกิจการค้าหลายอย่าง เลิกกิจการในราว พ.ศ. 2498 พร้อมกับโรงสีไฟของบริษัทเดียวกันอีก 2 โรง ด้วยสาเหตุมีข้าวไม่มากพอที่กิจการจะยืนอยู่ได้

3. โรงสีไฟกิมหลี่เชียง 金利昌

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมคลองปากพูน ในตลาดท่าแพ ซึ่งอยู่ห่างจากตัวเมืองนครศรีธรรมราชประมาณ 8-9 กิโลเมตร อยู่ในเขตตำบลปากพูน อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช

ประวัติความเป็นมา

หลวงนครจีนวิจารณ์ เจ้าของห้างกิหมหลีเชียงซึ่งมีกิจการเป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าหลายอย่าง และยังมีเรือยนต์เป็นเรือเมล์เส้นทางนครศรีธรรมราช-สีชลด้วย เปิดกิจการโรงสีเมื่อ พ.ศ. 2476 มีกำลังการผลิตสีข้าวได้วันละประมาณ 14 เกวียน ในระยะที่ก่อนจะเกิดสงคราม รวปี พ.ศ. 2482 กิจการเริ่มซบเซาลง อาจจะเนื่องจากสาเหตุที่ซื้อข้าวเปลือกได้น้อยลงหรือเนื่องจากต้องการหลบเลี่ยงการถูกบริษัทข้าวไทยปักตียึดกิจการ เจ้าของกิจการจึงจึงใจปล่อยกิจการให้ซบเซา แต่ก็ยังไม่ลาไปเสียทีเดียว จนมาถึงในระหว่างสงครามก็ยังทำ ๆ หยุด ๆ บ้างเพื่อขายให้แก่คนในท้องถิ่น จนสงครามเลิกก็ถูกปล่อยทิ้งร้างไป

4. โรงสีขุนหลี่ 順利

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมคลองปากนคร ตำบลปากนคร อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช

ประวัติความเป็นมา

เนื่องจากตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เป็นปากบางทางสามแพรกที่ออกสู่คลองปากนคร ริมตลิ่งที่ตั้งโรงสีโค้งคด ชาวบ้านจึงมักเรียกโรงสีนี้ว่า โรงสีหัวคด เป็นโรงสีที่ตั้งขึ้นในรุ่นราวคราวเดียวกับโรงสีไฟบวร 1 โรงสีไฟหลีเชียง ที่ท่าแพ และมีกำลังการผลิตที่ใกล้เคียงกัน เป็นโรงสีที่เป็นที่พึ่งของคนจีนที่มาจากเมืองจีนใหม่ ๆ ข้าวที่สีได้จะส่งขายไปสิงคโปร์และเมืองมลายู ทางเรือเมล์เดินสมุทร ต้องโทรเลขไปจองระวางเรือที่กรุงเทพฯ เมื่อเรือมาถึงก็ต้องจ้างเรือปากใบนำไปขึ้นเรือที่นอกทะเลปากคลองปากพูน ในราวปี พ.ศ.2474 นายเท่งกาย แซ่ก๊ำซึ่งเป็นเจ้าของโรงสีได้ทำสัญญาขายข้าวระยะยาวกับสิงคโปร์โดยรู้เท่าไม่ถึงการ ปรากฏว่าตอนที่ไปทำสัญญาราคาข้าวปกติอยู่ หลังทำสัญญาไม่กี่ปีราคากลับขึ้น ต้องซื้อข้าวแพงส่ง ทำให้ขาดทุนมาก จนในที่สุดถึงกับล้มละลาย

โรงสีในฉวาง ทานพอ²³

ทานพออยู่ในเขตอำเภอฉวาง ซึ่งเป็นแหล่งหนึ่งที่มีการปลูกข้าวมาช้านาน แต่ที่นาในแหล่งนี้ไม่ใหญ่นัก ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีรถไฟตัดผ่านอำเภอนี้ ทำให้ชุมชนที่ตั้งอยู่ในแถบนี้มีผู้คนไปมาหาสู่กับชุมชนภายนอกมากขึ้น ซึ่งก่อนที่ยังไม่มีทางรถไฟตัดผ่าน การคมนาคมที่จะติดต่อกับเมืองภายนอกนั้นทำได้ลำบากมาก โรงสีที่เกิดขึ้นในถิ่นนี้เกิดขึ้นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ประมาณ 2-4 ปี และเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ทุกโรงจะถูกบริษัทข้าวไทยปักตีได้ควบคุมโดยที่ทางบริษัทใช้คนของตนเข้าดำเนินการเองทั้งหมด และเจ้าของโรงสีมิได้ผลประโยชน์แต่อย่างใดต่างกับที่ปากพองที่บริษัทข้าวไทยปักตีได้เข้ามาควบคุมในลักษณะเช่า เจ้าของโรงสียังได้

รับคำตอบแทนบ้าง

1. โรงสีหงวนฮะ 源合

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในอำเภอฉวาง ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของธนาคาร

ประวัติความเป็นมา

นายหงวนฮะ แซ่เล่า เป็นผู้ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2480 ในสมัยที่การขายข้าวยังไม่ถูกควบคุม โรงสีได้ส่งข้าวไปทางรถไฟผ่านชายแดนที่สุโขทัย-โกสุมพิสัย ส่งไปถึงปทุมธานี มีกำลังการผลิตข้าวได้วันหนึ่งได้ประมาณ 125 กระสอบ ในปี พ.ศ. 2484 (หลังจากที่บริษัทข้าวไทยจำกัดได้เข้าปากพนัง 2 ปี) บริษัทข้าวไทยจำกัดได้เข้าควบคุมการดำเนินงานทุกอย่างจนถึงปี พ.ศ. 2489 บริษัทข้าวไทยถูกยกเลิก โรงสีจึงถูกคืนกลับให้กับเจ้าของ แต่นายหงวนฮะก็ได้ดำเนินต่อแต่อย่างใด คงปล่อยโรงสีทิ้งร้างไปเลย

2. โรงสีไฟเทียมก๊ 添記

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่บ้านทานพอซึ่งอยู่ติดเขตกับอำเภอฉวาง (อยู่ในพื้นที่อำเภอฉวาง)

ประวัติความเป็นมา

นายเทียมก๊ แซ่ฮึงชาวจีนแต่จิว เป็นผู้ตั้งขึ้นในรุ่นราวคราวเดียวกับโรงสีหงวนฮะมีกำลังการผลิตในระดับเดียวกับโรงสีหงวนฮะ และมีตลาดการขายข้าวแห่งเดียวกัน ในปี พ.ศ. 2484 ก็ถูกบริษัทข้าวไทยจำกัดเข้าควบคุมกิจการในทำนองเดียวกับโรงสีหงวนฮะ และเมื่อได้รับคืนโรงสีเจ้าของกิจการก็หันไปทำกิจการโรงเลื่อยแทน

3. โรงสีไฟเค็งหงวน 慶源

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในบ้านทานพอ อำเภอฉวาง นครศรีธรรมราช

ประวัติความเป็นมา

นายสงวน แซ่ลิ้มเป็นผู้ตั้งในราวปี พ.ศ. 2481 มีกำลังการผลิตในระดับเดียวกับโรงสีหงวนฮะกับโรงสีเทียมก๊ มีชะตากรรมในทำนองเดียวกับโรงสีทั้ง 2 โรงข้างต้น และได้หันไปทำโรงเลื่อยเช่นกัน

โรงสีในอำเภอชะอวด²³

อำเภอชะอวดมีโรงสีไฟเพียงโรงเดียว ตั้งขึ้นในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนโรงสีที่

เกิดขึ้นในสมัยต่อมา ล้วนเป็นโรงสีมีใช้เครื่องยนต์ซึ่งมีทั้งชนิดดีเซลหมุนช้าและดีเซลหมุนเร็ว เป็นโรงสีขนาดเล็กและขนาดกลางที่มีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้ไม่เกิน 10 เกวียนต่อวัน ตั้งเรียงรายอยู่ริมคลองชะอวด (เป็นคลองที่ไปบรรจบกับคลองปากพนังที่ปากแพรก ปากพนัง) ใกล้ท่าเรือในเขตสุขาภิบาลอำเภอชะอวด โรงสีทุกโรงรวมทั้งโรงสีไฟในชะอวด เลิกกิจการพร้อมกันจากการเกิดอุทกภัยในปี พ.ศ.2518 อุทกภัยครั้งนั้น ทำความเสียหายให้แก่ไร่นาและโรงสีต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา เป็นบริเวณกว้างมาก แต่ความเสียหายแต่ละแห่งมากน้อยไม่เสมอกัน สำหรับในชะอวดนั้น โรงสีที่ได้รับความเสียหาย ไม่สามารถฟื้นคืนกิจการขึ้นมาใหม่ได้ทราบเท่าทุกวันนี้ โรงสีที่มีอยู่ในปัจจุบัน เป็นโรงสีใหม่ที่เกิดขึ้น เมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง ข้าวเปลือกในอำเภอนี้ ส่วนใหญ่จึงขายเข้าไปในจังหวัดพัทลุง

ในสมัยที่การค้าของจังหวัดนครศรีธรรมราชยังคึกคักอยู่ ชะอวดมีความสำคัญด้วยเป็นชุมทางทำหน้าที่ขนส่งผ่านข้าวสารทุกระสอบจากปากพนัง เขียวใหญ่ หัวไทร ที่ต้องการส่งทางรถไฟไปภาคใต้ตอนล่าง ชะอวดยังเป็นชุมทางของการเดินทางไปมาด้วยเรือเมล์ซึ่งมีอยู่หลายสาย

โรงสีไฟกิ่งหลี่ 慶利 ,โรงสีไฟไทยแสง

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองชะอวด ตลาดล่าง ตรงหัวสะพานโค้งรถไฟ ใกล้สถานีรถไฟชะอวด

ประวัติความเป็นมา

โรงสีกิ่งหลี่ชาวจีนแต่จิว ชื่อนายโสภาส จิตติถาวร (โกชิง) เป็นผู้ตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2495 โกชิงมาจากบ้านปากคลอง พัทลุง และได้ตั้งโรงสีกิ่งหลี่ที่บ้านปากคลองด้วย แต่ทำได้ 2-3 ปีก็หยุดกิจการ และต่อมาขายให้นางสมน บุญอนันต์และสามี ฟื้นกิจการโรงสีขึ้นมาใหม่ตั้งชื่อว่า โรงสีไฟไทยแสง เดิมมีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละ 10-12 เกวียนเท่านั้น เมื่อเปลี่ยนเจ้าของ ก็ได้ปรับปรุงกำลังการผลิตให้สูงขึ้นสามารถสีข้าวได้วันละ 25-30 เกวียน ข้าวเปลือกจะซื้อมาจากอำเภอหัวไทร เขียวใหญ่ ปากพนัง และในท้องถิ่นชะอวดเอง โดยผ่านคนกลางเป็นส่วนใหญ่ ตลาดที่ส่งข้าวไปขาย ได้แก่ราธิวาส ยะลา โดยส่งไปทางรถไฟ ที่ชะอวดนี้จะมีโกดังสินค้าที่รับเก็บข้าวสารที่ส่งมาจากปากพนังรอส่งขึ้นรถไฟ ถึง 5 โกดัง ในระยะที่ทำกิจการโรงสีอยู่ ยังมีประกาศของทางราชการที่ห้ามขนข้าวส่ง ขยายข้ามเขตอยู่ มีการกำหนดการห้ามเป็นเขต เป็นระยะ การส่งไปราธิวาส จะมีไคว่ดำที่ต้องประมูลส่งกันปีละครั้ง และจะต้องขออนุญาตจากหน่วยราชการหลายหน่วยงาน การค้าข้าวในสมัยนี้จึงมีการค้านอกระบบ มีการฮั้ว (รวมมือกันระหว่างพ่อค้าข้าวด้วยกัน) แบ่งผลประโยชน์กัน และต้องจ่ายค่าอำนวยความสะดวกทุกขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับหน่วยราชการ เป็นเรื่องปกติที่นางสมนเจ้าของโรงสีนี้ได้ปฏิบัติไปตามธรรมเนียมที่

ผู้ค้าข้าวรายอื่น ๆ ก็กระทำเช่นกัน โรงสีแสงไทยหยุดกิจการพร้อม ๆ กับโรงสีอื่น ๆ ที่มีอยู่ใน
 ชะวอดในปี พ.ศ. 2518 อันเนื่องจากเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ ขณะเกิดเหตุเป็นฤดูเก็บเกี่ยวที่ทุกโรงสี
 ได้ซื้อข้าวเปลือกไว้ในสต็อกเต็มที ค่าความเสียหายจึงมีมากจนยากที่จะฟื้นตัวขึ้นมาใหม่
 ประกอบกับการทำนาในพื้นที่นี้เสียหายกันมาก ชาดพันธุ์ข้าวที่จะปลูกในปีต่อมาอย่างน้อยที่สุดก็
 2 ปี เมื่อมองไม่เห็นอนาคตในการค้าด้านนี้ จึงได้หยุดกิจการโรงสีตั้งแต่บัดนั้น

รายชื่อโรงสี ในนครศรีธรรมราชที่มีกำลังเครื่องสี 30 แรงม้าขึ้นไป ณ ปี พ.ศ.2540²⁴

ชื่อโรงสี	ชื่อเจ้าของกิจการ	ที่อยู่	กำลังแรงม้า
1. โรงสีนำผล	นายวิเชียร ภิญโญ	41 หมู่ 6 ต.ปากแพรก อ.ปากพนัง	300
2. โรงสีหนองผล	นายดี เกื้อสกุล	308 ถ.นคร-ชะเมา ม.6 ต.ท่าเรือ อ.เมือง	180
3. โรงสีชูศักดิ์	นายเน่ง ลอยชูศักดิ์	46 ม.6 ต.บางจาก อ.เมือง	180
4. โรงสีธนวัดน	นางพาวดี ไชยทองรักษ์	27/1 ถ.ชะวอด-บ้านตุล ม.8 อ.ชะวอด	180
5. โรงสีคุปิตภูมิ	นางเฮง คุปิตภูมิ	16 ม.6 ต.บางจาก อ.เมือง	150
6. โรงสีข้าว	นางเหลื่อม อธิมุตติกุล	278 ม.1 ต.ขนหาด อ.ชะวอด	150
7. โรงสีรุ่งเจริญ	นายประวุฒิ ชูพงศ์	42 ม.6 ต.บางจาก อ.เมือง	90
8. โรงสีไทยรุ่งเรือง	นายอุทัย เลิศนาคร	50 ม.6 ต.บางจาก อ.เมือง	90
9. โรงสีเลขาพันธ์	นายลิขิต เลขาพันธ์	24 ม.2 ต.ชะเมา อ.ปากพนัง	90
10. โรงสีพูนสวัสดิ์	นายเนื่อม อ่อนแก้ว	67/2 ถ.นคร-หัวไทร ม.4 ต.หัวไทร อ.หัวไทร	90
11. โรงสีแสงทองสหกิจ	นายมงคล ทองนิม	60/50 ม.1 ต.นางหลง อ.ชะวอด	90
12. โรงสีแวงศักดิ์	นายนพ สมโลก	76 ม.2 ต.บางจาก อ.เมือง	75
13. โรงสีข้าว	นางสาวจรัส พิณเมืองทอง	155/1 ถ.นคร-ทุ่งสง ม.3 ต.หินตก อ.ร่อนพิบูลย์	75
14. โรงสีศรีเจริญการค้า	นายประสาสน์ ศรีเจริญ	17 ม.7 ต.เชียรใหญ่ อ.เชียรใหญ่	75
15. โรงสีข้าว	นายสมศักดิ์ จุลภักดิ์	214 ถ.ร่อนพิบูลย์-ชะวอด ต.ชะวอด อ.ชะวอด	75
16. โรงสีสินสมโชค	นายอุดม ศรีนิรัตน์	85 ม.4 ต.ปากนคร อ.เมือง	40
17. โรงสีอุปถัมภ์	นายจนวย ขาวอุปถัมภ์	13 ม.1 ต.บางจาก อ.เมือง	40
18. โรงสี เจริญมิตร	นายเจริญ คงทอง	66/3 ถ.นครปากพนัง ม.5 ต.ปากนคร อ.เมือง	40
19. โรงสีวีระการค้า	นายสรา ไซติมณี	63 ถ.เชียรใหญ่-เชียรเขา ม.7 ต.เชียรใหญ่ อ.เชียรใหญ่	40
20. โรงสีอุดมพร	นายวารี คงวัดใหม่	335/1 ต.บ่อโพธิ์ ม.5 ต.ปากพนัง อ.เมือง	40
21. โรงสีภูจำนงค์	นายวีระ ภูณมิต	116/3 ถ.ปากนคร ม.6 ต.บางจาก อ.เมือง	40

22. โรงสีข้าว	นายล้อม ทองบุญ	138 ม.1 ต.ห้องลำเจียก อ.เขียร์ใหญ่	40
23. โรงสีเจริญศิลป์	นายประเสริฐ เพชรกลาง	44 ม.7 ต.บ้านเนิน อ.เขียร์ใหญ่	40
24. โรงสีเจริญผล	นายเจริญ สังข์แก้ว	58/1 ม.3 ต.ท่าเสม็ด อ.ชะอวด	40
25. โรงสีข้าว	นางบุญสุข โคกขันธ์	12 ม.10 ต.คลองน้อย อ.ปากพนัง	40
26. โรงสีธัญญาผล	นายสมโชค จันทร์ใหม่	146 ถ.หัวไทร-เขาพังไกร ม.9 อ.หัวไทร	40
27. โรงสีจันทร์สิน	นายเพียร จันทร์นิม	147/1 ม.4 ต.หัวไทร อ.หัวไทร	40
28. โรงสีข้าว	นางมาลี เอียดแก้ว	42 ถ.นคร-หัวไทร ม.4 ต.หัวไทร อ.หัวไทร	40
29. โรงสีพร ไพศาล	นายสมชาย บัวทองคำ	198/1 ถ.หัวไทร-เขาพังไกร ม.9 ต.ควนเกย อ.หัวไทร	40
30. โรงสีกาฬวณะ	นายไสว ดำดำ	41/1 ถ.หัวไทร-เขาพังไกร ม.5 ต.เขาพังไกร อ.หัวไทร	40
31. โรงสีศรีสุวรรณ	นายสุจิตต์ เล็งสุข	25 ถ.ควนเกย-ร่อนพิบูลย์ ม.1 ต.ควนเกย อ.ร่อนพิบูลย์	40
32. โรงสีข้าว	นายสมวงศ์ สุขสม	17 ม.3 ต.ขนหาด อ.ชะอวด	30

หมายเหตุ : กำลังแรงม้าของเครื่องสีอาจมากกว่านี้ เพราะบางโรงสี แจ้งไม่ตรงกับความจริง หรือปรับปรุงขึ้น แล้วแต่มีได้แจ้งกับทางการ

ส่วนโรงสีที่มีขนาดกำลังของเครื่องสีต่ำกว่า 30 แรงม้าลงมา มีดังนี้

อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มีจำนวน	117 โรง
อำเภอเขียร์ใหญ่	มีจำนวน	158 โรง
อำเภอปากพนัง	มีจำนวน	100 โรง
อำเภอหัวไทร	มีจำนวน	111 โรง
อำเภอชะอวด	มีจำนวน	50 โรง
อำเภอท่าศาลา	มีจำนวน	40 โรง
อำเภอร่อนพิบูลย์	มีจำนวน	36 โรง
อำเภอทุ่งสง	มีจำนวน	16 โรง
อำเภอสิชล	มีจำนวน	16 โรง

รวม 644 โรง

โรงสีดังกล่าวเหล่านี้เครื่องสีมีกำลัง 4,5,7,7,8,12,16,20,22 แรงม้า เป็นโรงสีขนาดเล็ก และขนาดครอบครัวที่ส่วนใหญ่รับจ้างสีที่ยังขึ้นทะเบียนกับสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช แต่คาดว่าในปัจจุบันนี้ (พ.ศ.2543) ที่ยังทำงาน คงมีเพียงกึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหมด โดยเฉพาะโรงสีที่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมือง หัวไทร เขียร์ใหญ่และปากพนัง

โรงสีในจังหวัดพัทลุง

จังหวัดพัทลุงมีพื้นที่ในการทำนากว้างขวาง เป็นแหล่งหนึ่งที่ปลูกข้าวเลี้ยงชุมชนใกล้เคียงมาตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ที่ทำเป็นอาชีพอย่างจริงจังนั้นก็ต่อเมื่อมีการตั้งโรงสีขึ้น โรงสีที่ตั้งขึ้นในรุ่นแรก ๆ จะอยู่ใกล้สถานีรถไฟเนื่องจากต้องอาศัยรถไฟในการขนส่งข้าวต่อไปยังทางใต้และกรุงเทพฯ โรงสีไฟในพัทลุงเกิดขึ้นครั้งแรก ราวปี พ.ศ. 2467 และเกิดตามมาอีกหลายโรงกระจุกอยู่ใกล้สถานีรถไฟ ชาวจีนในยุคนั้นที่อพยพเข้ามาใหม่ ๆ ต่างเรียกเมืองพัทลุงว่า “เกาเก๋าลัง” เป็นภาษาแต้จิ๋ว แปลว่าโรงสีระสูงก็คงหมายถึงปล่องโรงสีนั่นเอง เมื่อมีการเดินทางเข้ามาในพัทลุงหรือนั่งรถไฟผ่านเมืองนี้ จะเห็นปล่องโรงสีไฟที่ตั้งตระหง่านอยู่หลายโรง เป็นสัญลักษณ์ของเมืองพัทลุงในอดีตที่ปัจจุบันจะไม่มีภาพเช่นนี้อีกแล้ว

โรงสีไฟรุ่นเก่าของพัทลุงดำเนินการด้วยดีมาตลอด จนมาถึงปี พ.ศ.2484 ซึ่งเป็นปีที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 บริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ซึ่งตั้งสำนักงานอยู่ที่ปากพนัง ได้เข้ามาควบคุมโรงสีทุกโรงที่มีอยู่ โดยอาศัยอำนาจรัฐเข้ามาบังคับยึด เข้ามาดำเนินการในโรงสีทุกอย่างด้วยคนของบริษัทฯ ตั้งแต่การบริหารภายในไปจนถึงการขายข้าว ซึ่งข้าวที่สีได้จะส่งไปยังกรุงเทพฯ ทั้งหมด หรือขายให้กับญี่ปุ่น เจ้าของโรงสีจะไม่มีสิทธิใด ๆ เลย ทุกโรงสีอยู่ในชะตากรรมเดียวกัน ยกเว้นโรงสีกว่องเฮียบไฮ่ (โรงสีพีชประเสริฐ) ที่มีได้ถูกบริษัทข้าวไทยฯ ยึดครอง เนื่องจากเป็นจีนกวางตุ้งพวกเดียวกันกับนายมา บุญกุล ผู้จัดการใหญ่ของบริษัทข้าวไทย และเมื่อบริษัทข้าวไทยถูกยกเลิกในปี พ.ศ.2489 และต้องคืนกิจการให้กับเจ้าของโรงสี เจ้าของโรงสีเดิมส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ฟื้นกิจการขึ้นมา เช่นโรงสีเต็กหลี โรงสีอิกจิน

ส่วนโรงสีที่เกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น ก็ต้องพบกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ทางการตั้งขึ้นซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคที่ทุกโรงสีต้องเผชิญอยู่ตลอดเวลา แต่นั่นไม่สำคัญเท่ากับปัญหาที่เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีของเครื่องสีที่ทำให้เกิดคู่แข่ง คือเกิดโรงสีประเภทเครื่องยนต์ดีเซลระบบโยกขนาดกลางและขนาดเล็กตามมาด้วยระบบโยกฉบับครอบครัวที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย ทำให้โรงสีไฟชาดวัดตุดิบและปรับตัวไม่ทันจนต้องหยุดกิจการ เหลือโรงสี กว่องฟูคซึ่งเป็นโรงสีขนาดใหญ่เพียงโรงเดียวที่สามารถยืนหยัดอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน แต่ต่อมา โรงสีเครื่องยนต์ขนาดกลางและขนาดเล็กที่มีอยู่มากมายนั้น ก็ต้องพบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น การเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2518 และปี พ.ศ.2524 ทำให้เสียหายและขาดทุนกันมาก บางรายถึงกับเป็นหนี้เป็นสิน หลายรายต้องหยุดกิจการไป บางรายพอจะมีทุนเหลืออยู่บ้างก็ทำต่อไป แต่ก็ต้องซื้อข้าวจากแหล่งอื่นเข้ามาสมทบ เช่น จากกระโนดและชะอวดซึ่งก็เป็นแหล่งที่ได้รับความเสียหายจากอุทกภัยเช่นกัน อุทกภัยทำความเสียหายแก่ชาวนาซึ่งกว่าจะฟื้นตัวปลูกข้าวได้อีกครั้งหนึ่งก็ต้องหาพันธุ์ใหม่มา ต้องใช้เวลาอีก 1-2 ปี เหตุการณ์เช่นนี้ทำให้โรงสีโดยเฉพาะ

โรงงานเล็กต้องเลิกกิจการไป เพราะการฟื้นตัวต้องใช้ทุนมาก จะกู้จากแหล่งเงินทุนเช่น ธนาคารก็ลำบากเพราะหนี้เก่าก็ยังมีอยู่ เหตุการณ์ที่หนักที่สุดทำให้การค้าข้าวและปลูกข้าวเกือบจะต้องหยุดซังกไปทั้งระบบก็อยู่ในปี พ.ศ.2536 ในขณะนั้นชาวนาในพื้นที่ภาคใต้ทั้งหมดยังเก็บข้าวด้วยแกะ ยังไม่มีรถเทรคเตอร์ไถนา เก็บข้าวอย่างเช่นในปัจจุบัน ในขณะที่ชาวนาเก็บข้าวเสร็จ ส่วนใหญ่วางตั้งอยู่ข้างที่นาและบนถนน มีคนได้เก็บเข้าเรือนข้าวหรือขายให้กับโรงสี เกิดฝนตกหนักติดต่อกันหลายวัน ข้าวขึ้นมาก และไม่มีโอกาสตากก่อนเก็บเข้าเรือน ทำให้ข้าวเสียเป็นข้าวแฉงกันมาก จากราคาตลาด 4,500 บาท ขายได้เพียง 2,000 บาท ขณะนั้นโรงสีต่าง ๆ ก็ยังไม่มีเครื่องอบ และไม่ค่อยมีที่เก็บ ไม่มีลานตาก ชาวนาจึงต้องจนไปปีหนึ่ง ปีรุ่งขึ้นเหตุการณ์ในทำนองเดียวกันก็เกิดขึ้นอีก ทำให้ชาวนาจนไปอีกปี นับตั้งแต่ปีนั้นเป็นต้นมา พืชลงทั้งจังหวัดจึงมีการปลูกข้าวกันน้อยลงมาก พื้นที่ ๆ เคยปลูกข้าวบางส่วนก็ถูกทิ้งร้างบางส่วนก็มีการปลูกพืชผักอื่น ๆ และพื้นที่ที่สามารถปลูกยางพาราได้ก็ถูกนำไปปลูกยางพารา ปริมาณข้าวเปลือกรวมทั้งจังหวัดลดลงมาก แต่ในปี พ.ศ. 2539-2540 เกิดวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศไทย ทำให้ค่าเงินบาทตกลงมามากเมื่อเทียบกับเงินดอลลาร์ ข้าวที่ส่งออกเมื่อคิดเป็นเงินไทยมีราคาสูงขึ้น ส่งผลให้ราคาข้าวเปลือกสูงขึ้นด้วย ชาวนาจึงได้หันมาปลูกข้าวกันมาก ทั่วทุกท้องที่ที่เคยปลูกข้าวจะมีการปลูกจนไม่มีการว่างเว้นกันเลย แต่ในปี พ.ศ.2541 ก็เกิดน้ำท่วม ทำให้ข้าวเสียหายไปไม่น้อย เพื่อเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนของชาวนา รัฐบาลจึงได้นำข้าวหอมมะลิ (ไม่แท้) มาแจกให้กับชาวนา บางคนก็ได้รับแจกพันธุ์ชยันนา ที่ได้รับพันธุ์ข้าวหอมมะลิ (ไม่แท้) ต้อง ผิดหวังกันมาก เพราะเป็นพันธุ์คุณภาพต่ำและขายไม่ได้ราคา (ขายต่ำกว่าปกติ) ชาวนาจึงเรียกพันธุ์ข้าวชนิดนี้ว่า "พันธุ์กุหลาบ" (มิใช่พันธุ์กุหลาบ) จะเห็นได้ว่า ปัญหาของชาวนานั้นมิใช่การขายข้าวไม่ได้ราคาจนถึงกับขาดทุนอย่างเดียว ยังมีปัญหาที่เกิดขึ้นทุกภัยบ่อย ๆ ที่ส่งผลให้ชาวนาจนลงหากไม่มีอาชีพอื่นเสริม

รายชื่อโรงสีในจังหวัดพัทลุง

ชื่อโรงสี	ชื่อเจ้าของกิจการ	ที่อยู่
1. โรงสีกว้าง	นายนำชัย กฤดาตระกูล	90/1-2 ต.คูหาสวรรค์ อ.เมือง
2. โรงสีไฟมิตรบำรุง	นายเสริมศักดิ์ ศิริพงษ์	38 ตลาดปากพนัง อ.ควนขนุน
3. โรงสีไฟบ้านต้นโดน	นายณรงค์ ลิ่มศรีวิไล	354 ม.3 ต.นานโพธิ์ อ.เขาชัยสน
4. โรงสีไฟเซ่งเฮง	นายจุมพล เสาธะนันท์	207/6 ม.10 ต.เขาชัยสน อ.เขาชัยสน
5. โรงสีธัญญนิธย์	นางนิตยา รongเลื่อน	252 ม.11 ต.ท่าแค อ.เมือง
6. โรงสีโสติการ	นายประภาส ปาระสุวรรณ	213 ม.13 ต.ตำนาน อ.เมือง
7. โรงสีเกษตรไทย	นายนัด สังข์จีน	65 ม.1 ต.นาท่อม อ.เมือง

8. โรงสีท่าโพธิ์	นายสมบุญ โรจนรัตน์	106/1 ม.12 ต.ควนมะพร้าว อ.เมือง
9. โรงสีบุญพัฒนา	นายอุดม คำเจริญ	34 ม.3 ต.ลำปำ อ.เมือง
10. โรงสีวังสิน	นายฐานะ สุวรรณเทพ	103 ม.9 ต.ควนขนุน อ.ควนขนุน
11. โรงสีโชคประคอง	นายประคอง ไชยรักษ์	257 ม.2 ต.ตำนาน อ.เมือง
12. โรงสีพัฒนาศุวรรณ	นายบุญเย็น พัฒนาพงศ์	83 ม.12 ต.คาบมะพร้าว อ.เมือง
13. โรงสีพัทลุงธัญญกิจ	นาย (หาชื่อไม่ได้)	7 ม. 10 ถ.ไชยบุรี อ.เมือง
- (เดิมเป็นโรงสีไฟ ตั้งเมื่อ พ.ศ.2522 รวบรวมปี พ.ศ.2536 หยุดกิจการ เพิ่งจะเปลี่ยนเป็นโรงสีระบบไฟฟ้าและเริ่มกิจการใหม่เมื่อ พ.ศ.2543)
14. โรงสีโลกประคอง
 15. โรงสีอำนวยโชค
 16. โรงสีธัญมิตร
 17. โรงสีพัฒนธัญญกิจ
 18. โรงสีสานนท์
 19. โรงสีไฟแสงเจริญ (ตั้งอยู่ใน อ.เมืองพัทลุง เปิดกิจการหลังสงครามใหม่ ๆ แต่ประสบปัญหาการเงิน ปิดกิจการเมื่อปี พ.ศ.2522)

โรงสีในอำเภอเมืองพัทลุง²⁵

1. โรงสีกว่องฟुक 廣發

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 90/1-2 ถนนอภัยบริรักษ์ อำเภอเมือง พัทลุง (ใกล้โรงพยาบาลปิยะรักษ์)

ประวัติความเป็นมา

ผู้ก่อตั้งคือนายกว่องฟุก แซ่กวาย ตั้งในราวปี พ.ศ.2490 โรงเดิมตั้งอยู่ใกล้สถานีรถไฟ พัทลุง ใช้เครื่องจักรดีเซล มีกำลังการผลิต สิบวันละประมาณ 10-12 เกวียนข้าวเปลือก ทำถึงปี พ.ศ.2500 ได้ย้ายมาตั้งในที่ใหม่ซึ่งเป็นที่ตั้งในปัจจุบันในขณะเดียวกันก็ได้เปลี่ยนเครื่องสีเป็นระบบเครื่องจักรไอน้ำ สิบวันละ 11-12 เกวียนข้าวเปลือก แล้วได้ปรับปรุงกำลังการผลิตมาตลอด ในระยะหลังบริเวณใกล้กับโรงสีมีบ้านที่อยู่อาศัยรวมทั้งโรงพยาบาลเกิดขึ้นและถูกรื้อเรียนเรื่องเขมาของโรงสีไปรบกวน เมื่อถูกรื้อบ้านหลายครั้งนายนำชัย กฤดาตระกูล ซึ่งเป็นบุตรนายกว่องฟุกผู้รับช่วงกิจการต่อจากบิดาได้เปลี่ยนระบบเครื่องสีมาเป็นระบบเครื่องจักรดีเซลในปี พ.ศ. 2533 และได้ปรับเปลี่ยนใช้ระบบไฟฟ้ากับเครื่องจักรบางส่วน หลังจากเปลี่ยนเป็นระบบเครื่องจักรดีเซลแล้ว จึงได้ทราบบทเรียนจากการเปรียบเทียบทั้ง 2 ระบบว่า ระบบเครื่องจักร

ไอน้ำมีข้อเสียที่มีความยุ่งยากในการใช้ ตัวเครื่องจักรกลก็เสียง่าย ต้องพึ่งช่างซ่อมช่างกลึงอยู่ตลอดเวลา ค่าใช้จ่ายในการซ่อมแต่ละครั้งก็สูง บางครั้งต้องพึ่งช่างเอ็นจิเนียจากกรุงเทพฯ หากหม้อน้ำเสีย รั่วหรือรั่ว ต้องใช้เวลานานในการซ่อมเสียเวลาการทำงานไปหลายวัน และยังมีปัญหาในเรื่องเขม่าควันที่รบกวนชาวบ้านรอบข้าง มีข้อดีอยู่สถานเดียวคือ ไม่ต้องจ่ายค่าเชื้อเพลิง ส่วนระบบเครื่องจักรดีเซลนั้นมีความยุ่งยากในการใช้น้อยกว่าระบบเครื่องจักรไอน้ำมาก การเปิดและปิดเครื่องทำได้ง่ายกว่ามาก สภาพแวดล้อมก็ดีกว่า สะอาดกว่ามาก แม้จะต้องจ่ายค่าน้ำมันดีเซล แต่เมื่อคิดหักลบกันแล้ว ยังดีกว่าการใช้ระบบเครื่องจักรไอน้ำมาก

ในขณะที่มีโรงสีขนาดเล็กเกิดขึ้นมากมาย จนทำให้โรงสีใหญ่หลายโรงต้องปิดตัวเองไปเนื่องจากถูกแย่งซื้อข้าวเปลือก แต่โรงสีกว้างฟุคก็ยังยืนหยัดอยู่ได้ เนื่องจากมีลูกค้าตลาดปิดที่ติดต่อซื้อขายกันมานานอยู่ที่ชายแดน ลูกค้าเหล่านั้นกลับให้ราคาซื้อที่ดีกว่าราคาตลาดปกติ เช่นที่พัทลุงราคาข้าวเปลือกกระสอบละ 500 บาท แต่ลูกค้าที่ชายแดนให้ราคากระสอบละ 550 บาท ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะทางโรงสีกว้างฟุคจะให้บริการในเรื่องปริมาณสินค้าจะไม่ขาดแคลนและส่งให้รวดเร็ว โดยระยะนั้นต้องส่งทางรถไฟ เป็นระยะที่มีกฎเกณฑ์ห้ามขนข้าวข้ามเขต จะขนได้ต้องได้รับอนุญาตการขนเท่านั้น เพราะฉะนั้นผู้ที่ทำการค้าได้ในสมัยนั้นจึงต้องรู้เท่าทันและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้ เมื่อขายข้าวได้ราคาดีกว่าโรงสีอื่น ๆ โรงสีกว้างฟุคก็สามารถรับซื้อข้าวเปลือกในราคาที่สูงกว่าธรรมดาในตลาดได้ ทำให้โรงสีไม่ขาดแคลนวัตถุดิบเช่นโรงสีอื่น ๆ และในปี พ.ศ.2518 เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในหลายจังหวัดภาคใต้ตอนบน เป็นสาเหตุให้โรงสีขนาดกลางขนาดเล็กหลายโรงได้รับความเสียหาย บางโรงต้องหยุดกิจการไปแต่โรงสีกว้างฟุคตั้งอยู่ในที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึงจึงไม่เสียหายเลย ท่ามกลางมรสุมที่เกิดขึ้นหลายระลอกที่เกิดกับการค้าข้าว โรงสีนี้ได้ฟันฝ่าผ่านพ้นวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ไปได้จนถึงปัจจุบัน

แต่อย่างก็ตามมีแนวโน้มว่า กิจการโรงสีจะหยุดในยุคของนายนำชัย กฤดาตระกูล เมื่อท่านชราภาพลง เนื่องจากบุตรไม่รักในอาชีพนี้ แต่ได้ยึดอาชีพอื่นอยู่ ไม่ยอมสานต่อกิจการโรงสี

2. โรงสีพิชประเสริฐ (โรงสีกว้างเสียบไฮ่) 廣益和

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ตรงข้ามโรงพยาบาลปิยะรักษ์ในปัจจุบัน ในเขตอำเภอเมือง พัทลุง (ใกล้กับโรงสีกว้างฟุค)

ประวัติความเป็นมา

นายกว้างฟอง แซ่กวัย ชาวจีนกวางตุ้ง เป็นพี่ชายของนายกว้างฟุคผู้ก่อตั้งโรงสีไฟกว้างฟุค ตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ.2474 เดิมนายกว้างฟองเป็นเอ็นจิเนียอยู่ในโรงสีไฟเยียนหัน เมื่อโรงสีไฟเยียนหันเลิกกิจการ นายกว้างฟองก็ได้มาตั้งโรงสีของตนเอง มีกำลังการผลิต สีข้าวสาร

ได้วันละประมาณ 125 กระสอบ (1 ตูโบกัรไฟ) ในระยะหลัง เนื่องจากบุตรที่รับสืบทอดกิจการ ต่อจากนายกว่องฟองไม่มีความสามารถในการบริหาร ทำให้ขาดทุนมากจนต้องหยุดกิจการในปี พ.ศ.2526

3. โรงสีไฟเยียนหัน 仁興

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เป็นโรงพยาบาลปิยะรักษ์ในปัจจุบัน ในเขตอำเภอเมือง พัทลุง

ประวัติความเป็นมา

นายบันดินหล้า ชาวจีนฮกเกี้ยน มาจากมาเลเซีย เป็นผู้ตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ.2467 ตั้งขึ้นเกือบจะพร้อมกันกับโรงสีของนายบันดินหล้าเองที่ปากแพรกในเขตอำเภอเชียรใหญ่ นครศรีธรรมราชและที่อำเภอเมือง สงขลา (ภายหลังเปลี่ยนเป็นโรงสีทองมี) เป็นโรงสีที่เก่าที่สุดในพัทลุง มีนายกว่องฟองเป็นเอ็นจิเนียร์ บันดินหล้าเป็นสมาชิกหน่วยกู้ชาติของจีนก๊กมินตั๋งคนหนึ่ง ท่านยังได้ซื้อที่ดินในพัทลุงและได้รับบริจาคสร้างเป็นสุสานจีนในพัทลุง ซึ่งปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ หลุมศพของท่านก็อยู่ในสุสานนี้ด้วย ท่านเสียชีวิตเนื่องจากถูกงูกัดในปี พ.ศ.2474 หลังจากนั้นไม่กี่ปี โรงสีก็ถูกสยามกัมมาจลยึดพร้อมกับการหยุดกิจการที่สงขลาและปากแพรก ซึ่งอยู่ที่ปากพนัง ที่ดินโรงสี (ตัวโรงสีถูกรื้อไป) ถูกขายทอดตลาดให้กับนายเยียนหัน ชาวจีนฮกเกี้ยน ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 นายเยียนหันได้สร้างโรงสีไฟขึ้นใหม่ เสร็จในราวปี พ.ศ.2486 โรงสีนี้ไม่ได้เข้าในโครงการของบริษัทข้าวไทยฯ และได้ขอสิทธิจากฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งนายสถานีรถไฟสงขลาไปขายยังชายแดนด้วย ทำมาจนถึงราวปี พ.ศ.2522 จึงหยุดกิจการ

4. โรงสีไฟน้ำสง (อภัยพาณิชย์) 廣平

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่ใกล้ทะเลสาบลำปำ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

ประวัติความเป็นมา : นายกึกกฤษสง ชาวจีนฮกเกี้ยนเป็นผู้ตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2492 ตัวท่านเองได้บริหารโรงสีมาได้เพียง 10 กว่าปี ก็เสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุรถยนต์ ภรรยาซื้อตั้งเด็กเฮงเป็นผู้ดำเนินการต่อมา เดิมนายกึกกฤษสงได้ตั้งโรงสีไฟบ้านต้นโดน ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลนานโพธิ์ อำเภอเขาชัยสน เมื่อก่อนสงครามโลกมาแล้ว ในสมัยสงครามโลกโรงสีต้นโดนก็ไม่ได้เข้าโครงการของบริษัทข้าวไทยฯ หลังสงครามจึงได้มาตั้งโรงสีน้ำสงขึ้นใหม่ ส่วนโรงสีบ้านต้นโดนก็ให้ญาติทำต่อและได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน โรงสีไฟน้ำสงมีกำลังการผลิตสีข้าวได้ประมาณวันละ 90 กระสอบข้าวสาร มีคนงาน 10 กว่าคน ข้าวที่ซื้อมาจากพื้นที่ต่าง ๆ ในพัทลุงเอง และมาจากกระโนติ ตะเครียะ หัวไทร มาทางเรือ โรงสีนี้มีเรือของตนเองเป็นเรือใบ ต่อมาก็คือเป็นเรือติดเครื่องยนต์ดีเซลหมุนช้าหลายลำ

5. โรงสีไฟเต็กหลี่ (德利)

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในตำบลท่าปีหล้า อำเภอเมืองพัทลุง

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งคือนายบำรุง ลิมชัยพฤษ เป็นโรงสีตั้งขึ้นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 และในปี พ.ศ. 2484 ในปีที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ถูกบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ยึดกิจการ โดยคนบริษัทเข้าไปดำเนินการทุกอย่าง จนถึงปี พ.ศ. 2489 บริษัทข้าวไทยฯ ถูกยกเลิกพร้อมกับการคืนกิจการให้กับเจ้าของเดิม แต่เจ้าของเดิมก็มีพื้นกิจการขึ้นมา

6. โรงสีไฟอีกจีน (益進)

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่หลังสถานีรถไฟพัทลุง

ประวัติความเป็นมา

ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2467 ในบางปี ข้าวที่พัทลุงมีไม่พอสี ต้องมาซื้อข้าวที่ปากพนัง โดยผ่านนายหน้า เลิกกิจการในปี พ.ศ. 2489 เนื่องจากถูกบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ควบคุม เมื่อบริษัทข้าวไทยฯ ถูกยกเลิกและต้องคืนกิจการให้กับเจ้าของเดิม แต่เจ้าของเดิมก็ได้พื้นกิจการขึ้นมาแต่อย่างใด

โรงสีในบ้านปากคลอง อำเภอควนขนุน²⁶

โรงสีไฟในตลาดปากคลองนั้น ล้วนตั้งใกล้สถานีรถไฟ เพราะต้องอาศัยการขนส่งทางรถไฟ

1. โรงสีไฟมิตรบำรุง

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 38 ตลาดปากคลอง อำเภอควนขนุน พัทลุง

ประวัติความเป็นมา

บิดาของนายเสริมศักดิ์ ศิริพงษ์

ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2500 ในระยะเริ่มเปิดกิจการ เครื่องสีข้าวยังใช้ระบบเครื่องยนต์ดีเซล แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2507 ได้เปลี่ยนเป็นเครื่องจักรไอน้ำและใช้ติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นโรงสีไฟที่ยังคงเหลืออยู่ในภาคใต้ มีกำลังการผลิตหากสีตลอด 24 ชั่วโมง สามารถสีได้ประมาณ

20 เกวียนข้าวเปลือก การเปิดเครื่อง (หากหยุดมาหลายวัน) ต้องใช้เวลาต้มน้ำในหม้อสตี้มให้เดือดประมาณ 12 ชั่วโมง แต่หากมีการเดินอยู่ทุกวันโดยปิดลาไฟในตอนเย็น ใช้เวลาต้มน้ำในตอนเช้าประมาณ 1 ชั่วโมง ก็เดินเครื่องได้ การดูแลเครื่องนายเสริมศักดิ์เป็นผู้ดำเนินการเอง ส่วนระบบไฟ ซึ่งมีงานเติมเชื้อไฟ ควบคุมแรงดันน้ำ อัดเติมน้ำมันจาระบีเครื่องกลต่าง ๆ เชื้อชี้เผาออกจากเตา ต้องมีคนดูแลตลอดเวลาโดยเฉพาะ 1 คน หากมีการซ่อมใหญ่หรือตรวจบำรุงปีละครั้ง ต้องจ้างช่างเอ็นจีเนียจากกรุงเทพฯ ข้าวเปลือกซื้อผ่านนายหน้าและคนกลางจากอำเภอระโนดเป็นส่วนใหญ่ ส่วนข้าวสารจะขายไปยังจังหวัดยะลา สุโขทัย-โกสจ๊ก ขายเป็นท้องถิ่นบ้างเป็นเล็กน้อย แรงงานของโรงสีมีเพียง 10 กว่าคน เกือบทั้งหมดจ้างเป็นรายวัน เป็นแรงงานคนท้องถิ่นและมาจากภาคอีสาน 1 ครอบครัว

2. โรงสีไฟเจริญผล

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในตลาดปากคลอง อำเภอควนขนุน พัทลุง อยู่ใกล้กับโรงสีไฟมิตรบำรุง

ประวัติความเป็นมา

เป็นโรงสีที่มีหุ้นส่วนหลายคน ตั้งขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่นานนัก มีกำลังการผลิตได้ข้าวสารวันละประมาณ 120 กระสอบ หยุดกิจการเมื่อ ปี พ.ศ.2526 สาเหตุที่หยุดก็เพราะขาดทุนจากการรับซื้อข้าวเปลือกเพื่อขายให้กับ อ.ต.ก. ในปี พ.ศ.2523 ทางรัฐบาลมีนโยบายรับซื้อข้าวพุงราคาจากชาวนา โดยการให้ อ.ต.ก. คัดเลือกโรงสีบางโรงสีให้เป็นผู้รับซื้อข้าวในราคาพุงจากชาวนา ในจำนวนนี้มีโรงสีเจริญผลรวมอยู่ด้วย (ทุกโรงในตลาดปากคลองจะเข้าร่วมโครงการ) โรงสีได้ซื้อข้าวไว้จำนวนหนึ่งและได้รับเงินจาก อ.ต.ก. เป็นบางส่วนและข้าวทั้งหมดยัง

เก็บอยู่ในโรงสี ในปี พ.ศ.2524 เกิดอุทกภัยทำให้น้ำท่วมหัวตลาดปากคลอง ข้าวเปลือกทั้งสองจำนวนถูกน้ำท่วมเสียหายมาก จากราคา 400 กว่าบาท สามารถขายได้เพียง 200 กว่าบาท และข้าวจำนวนที่ซื้อไว้ทีหลังยังไม่ได้รับเงินจาก อ.ต.ก. และก็ไม่ได้รับการชดเชยจากรัฐบาล ทำให้โรงสีทุกโรง รวมทั้งโรงสีไฟเจริญผลขาดทุนเป็นเงินไม่น้อย จนต้องหยุดกิจการไป

ภาพที่ 21 โรงสีไฟเจริญผล ตั้งอยู่ใกล้กับโรงสีไฟมิตรบำรุง ปัจจุบันหยุดกิจการไปแล้ว

3. โรงสีจิตติถาวร (กงวหลี่)

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในตลาดปากคลอง ไม่ไกลจากสถานีมากนัก ในอำเภอควนขนุน พัทลุง

ประวัติความเป็นมา

เป็นโรงสีที่ตั้งขึ้นในรุ่นราวคราวเดียวกันโรงสีเจริญผล ผู้ตั้งชื่อ นายโอภาส จิตติถาวร มีกำลังผลิตในระดับเดียวกับโรงสีไฟเจริญผล หยุดกิจการเมื่อปี พ.ศ.2527 สาเหตุการหยุด ก็เนื่องจากขาดทุนจากเหตุการณ์ในปี พ.ศ.2524 ในทำนองเดียวกับที่เกิดกับโรงสีเจริญผล

ภาพที่ 22 โรงสีไฟจิตติถาวร (กงวหลี่) ตั้งอยู่ใกล้สถานีรถไฟปากคลอง ปัจจุบันหยุดกิจการแล้ว

4. โรงสีกิตติผล

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในตลาดปากคลอง ในอำเภอควนขนุน พัทลุง

ประวัติความเป็นมา

เป็นโรงสีที่ตั้งขึ้นในรุ่นราวคราวเดียวกับโรงสีไฟเจริญผลและโรงสีจิตติถาวรและมีกำลังการผลิตในระดับเดียวกัน นายณรงค์ ตันติยานนท์ เป็นผู้ตั้ง หยุดกิจการในปี พ.ศ.2526 สาเหตุการหยุดก็เนื่องจากขาดทุนจากเหตุการณ์ในปี พ.ศ.2524 ในทำนองเดียวกับที่เกิดกับโรงสีเจริญผล

5. โรงสีวิเศษกุล

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในตลาดปากคลอง ใกล้กับโรงสีจิตติถาวร (วงษ์หลี่) อำเภอควนขนุน พัทลุง

ประวัติความเป็นมา

เป็นโรงสีที่ตั้งขึ้นในรุ่นราวคราวเดียวกับโรงสีมิตรบำรุง มีกำลังการผลิตในระดับเดียวกับโรงสีจิตติถาวรและโรงสีกิตติผล นายปรารภ วิเศษกุล เป็นผู้ตั้งขึ้น หยุดกิจการเมื่อ พ.ศ.2540

ภาพที่ 23 โรงสีไฟวิเศษกุล อยู่ใกล้กับโรงสีวงษ์หลี่ ปัจจุบันหยุดกิจการแล้ว

6. โรงสีชวานากิจ

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในตลาดปากคลอง ใกล้กับสถานีรถไฟปากคลอง

ประวัติความเป็นมา

เป็นโรงสีไฟที่เก่าแก่ที่สุดของปากคลอง ตั้งขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เล็กน้อย นายแฉล้ม มงคล เป็นผู้ตั้ง หยุดกิจการเมื่อปี พ.ศ.2508-9 สาเหตุที่หยุดก็เนื่องนายแฉล้ม

ชราภาพ บุตรหลานไม่รับสานต่อกิจการ

โรงสีในจังหวัดสงขลา

โรงสีไฟในอำเภอเมืองสงขลา²⁷

โรงสีที่ตั้ง อยู่ในเขตอำเภอเมืองสงขลาชนิดโรงสีไฟ เท่าที่มีประวัติอยู่ มี 7 โรง ดังนี้

1. โรงสีหลวงอุดม-ยุค 1, โรงสีลิ้มซุ่นหงวน-ยุค 2, โรงสีบันดินหล้า- ยุค 3, โรง
สีทองมี-ยุค 4-5

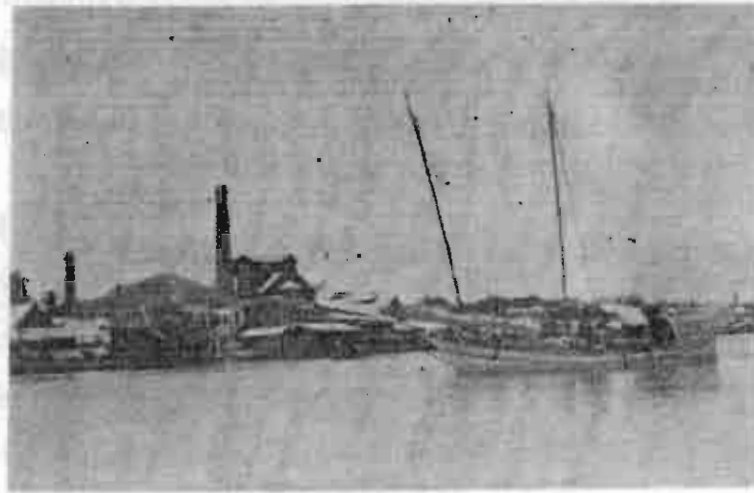
ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา อีกด้านหนึ่งติดอยู่กับถนนนครใน ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง
จังหวัดสงขลา

ประวัติความเป็นมา

เดิมหลวงอุดมซึ่งรับราชการอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ลาออกจากราชการ มาตั้งโรงสีไฟเป็น
แห่งแรกในสงขลา แต่จะเป็นปีใดนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด คาดว่าตั้งหลังปี พ.ศ. 2448 ไป
แล้ว เพราะในปีนี้ปรากฏหลักฐานว่า ไควฮักหงเป็นผู้เปิดกิจการโรงสีไฟที่ปากพ่วง ซึ่งเป็นโรงแรก
ในภาคใต้ ในราวก่อนปี พ.ศ. 2464 เล็กน้อยหลวงอุดมเสียชีวิตเนื่องจากอุบัติเหตุภายในโรงสีของ
ท่าน ในขณะที่เดินตรวจดูการทำงานในโรงสี หางผ้าโยงกระเบนถูกสายสะพานวงล้อดึงและตัว
ท่านถูกเครื่องจักรหนีบเสียชีวิตทันที เมื่อสิ้นท่านในปี พ.ศ. 2462 โรงสีก็ถูกขายให้กับลิ้มซุ่นหงวน
พ่อค้าที่สำคัญคนหนึ่งของนครศรีธรรมราช ปี พ.ศ. 2462 ลิ้มซุ่นหงวนล้มละลายจากกิจการฟอก
หนังที่กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2466 ขายกิจการโรงสีให้กับบันดินหล้า พ่อค้าจีนฮกเกี้ยนชาวสิงคโปร์ที่
เข้ามาทำธุรกิจหลายกิจการในภาคใต้ของไทย แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2474 บันดินหล้าก็เกิดล้ม
ละลายเนื่องกิจการค้าอื่น ได้ขายกิจการโรงสีให้กับนายลิ้มเทียมสัวพ่อค้าเดินเรือชาวสิงคโปร์ (เดิน
เรือค้าขายระหว่างสงขลา-สิงคโปร์-ชวา) ได้ตั้งชื่อโรงสีเสียใหม่ว่า โรงสี ThongMee (ตัวหนังสือ
ภาษาจีน) อ่านออกเสียงว่า “ทงมี” คนท้องถิ่นเรียกกันว่าโรงสีทองมี) นายลิ้มเทียมสัวทำโรงสีอยู่
ในระยะสั้น ในปี พ.ศ. 2481 นายบุญช่วย บุนนาค ซึ่งขณะนั้นทำงานอยู่ที่สิงคโปร์ ได้มาซื้อกิจการ
โรงสีนี้ และยังคงใช้ชื่อว่าโรงสีไฟทงมี ในระหว่างปี พ.ศ. 2481-2484 กิจการโรงสีดีมาก แต่
ระหว่างเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 นายบุญช่วยและครอบครัวต้องหนีญี่ปุ่นไปอยู่ที่อื่น สงครามยุติจึง
ได้กลับมาเริ่มกิจการกันใหม่ จนถึงปี พ.ศ. 2491-2 ไม่สามารถซื้อข้าวเปลือกมาสีได้ จึงต้องยุติ
กิจการสีข้าวเปลี่ยนเป็นโกดังให้เช่าเก็บสินค้าทางพารากับข้าวสารขององค์การคลังสินค้า (โดยมี
สหกรณ์จังหวัดเป็นผู้ถือหุ้นแต่ในนาม) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 จนถึงปีพ.ศ. 2496 องค์การนี้ถูกยกเลิก
ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา นายบุญช่วยก็มีได้เกี่ยวข้องกับการค้าข้าวอีกเลย

โรงสีนี้ มีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละ 170-180 เกวียน เป็นโรงสีที่ใหญ่ที่สุดในสงขลา ข้าวเปลือกจะซื้อมาจากหัวไทร เขียวใหญ่ ชะอวด บางแก้ว (พัทลุง) ระโนด ข้าวสารจะส่งไปขายยังสิงคโปร์โดยทางเรือ และส่งไปขายยังเมืองต่าง ๆ ในภาคใต้โดยทางรถไฟ (บนชั้นตู้สัมภาระที่สถานีรถไฟสงขลา)

ภาพที่ 24 โรงสีทองมี ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา ที่เห็นปล่องสั้นกว่าถัดออกไปนั้น เป็นโรงสีหีบโหนด (โรงสีแดง) ภาพนี้ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2479 คัดสำเนาภาพจากหนังสือ สมุดภาพสงขลา มหาวิทยาลัย

2. โรงสีไฟหีบโหนด ~~และ~~ โรงสีแดง ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา ถนนนครใน ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา อยู่ใกล้กับโรงสีทองมี

ประวัติความเป็นมา

โรงสีนี้รู้จักกันในนาม “โรงสีแดง” ที่ได้ชื่อนี้ก็เพราะตัวเรือนโรงสีทาสีแดงทั้งหลัง ผู้ตั้งโรงสี คือ ขุนราชกิจการี ตั้งขึ้นในราวปีพ.ศ. 2454 ในระยะเริ่มตั้งยังเป็นโรงสีที่ใช้แรงงานคนข้อมมือ ต่อมาสมัยที่บุตรชาย คือ นายสุชาติ รัตนประภา เป็นผู้รับสืบทอดกิจการ ได้เปลี่ยนมาเป็นโรงสีไฟ โดยสั่งซื้อเครื่องจักรไอน้ำจากบริษัทบอร์เนียว จำกัด มาแก้ไขและดัดแปลงติดตั้ง โดยใช้ปล่องเหล็ก ปล่องก่อด้วยอิฐที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนั้นไม่ได้ใช้งาน โรงสีนี้มีกำลังการผลิต สีข้าวเปลือกได้วันละประมาณ 40-50 เกวียน ข้าวเปลือกที่ซื้อสี จะมาจากหัวไทรและระโนด จะส่งข้าวไปขายจังหวัดต่าง ๆ ทางใต้ด้วยทางรถไฟ และมีบ้างที่ได้ส่งไปขายสิงคโปร์และหัวเมืองมลายูต่าง ๆ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ต้องหยุดกิจการ นายสุชาติพร้อมด้วยครอบครัวต้องอพยพหนีสงครามไปอยู่ที่อื่น เมื่อสงครามยุติได้จึงได้กลับมาเปิดโรงสีทำงานต่อ ทำจนถึงปี พ.ศ. 2492 จึงได้หยุดกิจการสีข้าว ได้หันไปเป็นผู้รับซื้อข้าวสารจากโรงสีขนาดเล็ก ส่งไปขายยังจังหวัดต่าง ๆ ใน

ภาคใต้อยู่อีกหลายปีจึงได้หันไปประกอบกิจการอื่น

3. โรงสีหกลึงหิ้น 成興

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา ถนนนครใน ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ปัจจุบันอยู่ใกล้กับโรงแรมเลคอินน์

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งชื่อ นายจินดา อุดมอักษร (จ่างจิ้น) ตั้งก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 มีกำลังผลิตประมาณ 25 เกวียนข้าวเปลือกต่อวัน ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็หยุดกิจการเช่นเดียวกับโรงสีอื่น ๆ ในสงขลา หลังสงครามจึงกลับมาเปิดโรงสีและดำเนินธุรกิจมาจนถึงปี พ.ศ. 2490 ก็หยุดกิจการ

4. โรงสีขุนฮวดเหลียง 順發良

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา ใกล้กับโรงสีหกลึงหิ้น

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งชื่อ นายกลั้ม ตั้งก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ตั้งหลังโรงสีแดง ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เจ้าของโรงสีก็ต้องหนีสงครามไปอยู่ที่อื่น หลังสงครามจึงได้ดำเนินกิจการต่อ มีกำลังการผลิตวันละประมาณ 15-16 เกวียนข้าวเปลือก เนื่องจากเป็นคนชื่อ จึงถูกลูกน้องโกงกิน จนในที่สุดก็ต้องเลิกกิจการในปี พ.ศ. 2496 ระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน นายขุนฮวดเหลียงก็ได้ตั้งโรงสีไฟที่ระโนดอีกแห่งหนึ่ง คือ โรงสีน้ำไทยหลี เมื่อหยุดกิจการโรงสีที่สงขลา นายขุนฮวดเหลียงก็ได้มาดำเนินกิจการต่อที่ระโนด

5. โรงสีนครพานิชย์

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา ใกล้กับโรงสีขุนฮวดเหลียง

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งเป็นชาวจีนฮกเกี้ยน ต่อมาได้รับบรรดาศักดิ์เป็นขุนนคร ตั้งโรงสีในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ในระยะที่ใกล้เคียงกับการตั้งโรงสีขุนฮวดเหลียง หยุดกิจการในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ในระหว่างสงครามได้ทำธุรกิจกับทหารญี่ปุ่นด้วย โรงสีนี้มีกำลังผลิตเพียงวันละ 14-15 เกวียน

ข้าวเปลือก

6. โรงสีวัดไทยน้ำ

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา ห่างออกไปจากโรงสีนครพานิชย์ไม่มากนัก

ประวัติความเป็นมา

ไม่ทราบชื่อผู้ตั้ง ตั้งในระยะเดียวกับโรงสีชุมชนวัดเหลียงและโรงสีนครพานิชย์ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ต้องหยุดกิจการเช่นเดียวกับโรงอื่น ๆ หลังสงครามจึงกลับมาทำใหม่ เลิกกิจการในปีพ.ศ. 2495

7. โรงสีคุณเตียบ

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ใกล้วัดแหลมทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งเป็นนายทุนมาจากกรุงเทพฯ ตั้งก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 มีกำลังการผลิตวันละ 14-15 เกวียนข้าวเปลือก ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ต้องหยุดกิจการเช่นเดียวกับโรงสีอื่น ๆ ในสงขลา แล้วกลับมาดำเนินธุรกิจต่อเมื่อสงครามยุติ หยุดกิจการเมื่อ พ.ศ. 2492

โรงสีทั้ง 7 โรงที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองสงขลาข้างต้นนี้ล้วนเป็นโรงสีชนิดโรงสีไฟ สามารถสรุปเรื่องราวของโรงสีไฟในสงขลาได้ดังนี้

1. ยกเว้นโรงสีทองมีและโรงสีหีบไผ่หั้น ซึ่งตั้งขึ้นในสมัยต้นรัชกาลที่ 6 ทุกโรงล้วนตั้งขึ้นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่นานนัก และต่างมีกำลังการผลิตที่ใกล้เคียงกันคือ สามารถผลิตได้วันละประมาณ 15 เกวียนข้าวเปลือก

2. ทุกโรงหยุดกิจการในระหว่างเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 สาเหตุเพราะต่างกลัวญี่ปุ่นจะยึดกิจการหรือไม่ก็กลัวว่าจะถูกทำงานฟรีให้กับญี่ปุ่น ในระหว่างสงครามเรือที่ทอดสมออยู่ในบริเวณทะเลสาบใกล้ตัวเมืองสงขลาถูกเครื่องบินพันธมิตรทิ้งระเบิดและยิงกราดหลายครั้ง ยิ่งทำให้ไม่มีใครกล้านำข้าวเข้ามาขายในเมืองสงขลา และหากเปิดกิจการในระยะนั้นก็ยิ่งเป็นเป้าหมายที่จะถูกโจมตีได้ เพราะบริเวณนี้ล้วนถูกทหารญี่ปุ่นยึดเป็นที่ตั้งกองบัญชาการ เช่นโรงสีและบ้านของเจ้าของโรงสีแดง ต่างกับปากพนังที่ทหารญี่ปุ่นไม่ใคร่มารบกวนมากนัก จึงไม่ค่อยเป็นเป้าถูกโจมตีเช่นที่เกิดขึ้นในสงขลา

3. ในแถบบริเวณใกล้เคียงตัวเมืองสงขลา ไม่มีการปลูกข้าวกันเลย ข้าวเปลือกที่ป้อนโรง

สีล้วนมาจากทุ่งระโนดและหัวไทร และเมื่อเกิดปัญหาการขาดแคลนข้าวเปลือกมาสีในราวปีพ.ศ. 2491-2 ก็หยุดกิจการกันเกือบทั้งหมด แต่บางโรงก็หันไปค้าข้าวสารต่อไปอีกระยะหนึ่ง และเมื่อโรงสีเก่าหยุดหมดไปก็ไม่มีใหม่เกิดขึ้นในตัวเมืองจังหวัดสงขลา แต่กลับไปเกิดขึ้นที่อำเภอระโนดแทน

โรงสีในระโนด²⁸

1. โรงสีนำไทยหลี 許 泰 利

ที่ตั้ง

ริมฝั่งคลองแดน ตลาดระโนด อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งคือ นายขุนฮวดเหลียง เป็นชาวจีนแต้จิ๋ว ตั้งโรงสีไฟที่สงขลาอีกโรงหนึ่ง ทั้งสองโรงตั้งเกือบจะพร้อมกันในสมัยก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่นานนักโรงที่ระโนดนี้ เริ่มต้นจากโรงสีขนาดเล็ก ใช้เครื่องยนต์แบบเผาหัวเพื่อจุดระเบิดใช้น้ำมันดีเซลหมุนข้าว (น้ำมันซีโล้) ต่อมาเปลี่ยนเป็นโรงสีไฟ มีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละ 16-17 เกวียน หากทำตลอดทั้งวันจะได้ประมาณ 25 เกวียนข้าวเปลือก ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็หลบภัยสงครามที่สงขลาแต่ไม่หยุดที่ระโนดเป็นโรงสีที่มีกำลังการสีมากโรงหนึ่ง เมื่อโรงสีที่สงขลาหยุดกิจการ นายขุนฮวดเหลียงก็มาบริหารที่โรงสีระโนดอย่างเต็มที่ เนื่องจากท่านเป็นคนซื่อ จึงถูกหลงจู้และพนักงานของท่านโกงกินอยู่เนือง ๆ และในระยะหลัง เนื่องจากอยู่ในวัยชรา จึงให้ลูกหลานบริหารแทน แต่กิจการก็ซบเซาลงเป็นลำดับ ในปีพ.ศ. 2506 ได้หยุดกิจการเครื่องสีแบบเครื่องจักรไอน้ำ เปลี่ยนเป็นเครื่องยนต์ที่มีกำลังการผลิตที่เล็กลง แต่ในปีพ.ศ. 2508 ก็หยุดกิจการโรงสีโดยสิ้นเชิง

2. โรงสีฮกซุ่นฮั้น 何 順 興

ที่ตั้ง

ริมฝั่งคลองแดนในตลาดระโนด อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ประวัติความเป็นมา

นายเต๋ แซ่ฉั่ว ชาวจีนฮกเกี้ยนเป็นผู้เปิดกิจการในปีพ.ศ. 2475 เมื่อนายเต๋เสียชีวิต นางจืด ซึ่งเป็นภรรยา ก็ดำเนินการต่อมา และคนท้องถิ่นก็รู้จักโรงสีนี้ในนาม “โรงสีป้าจืด” มีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละ 16-17 เกวียน ถ้าทำกันตลอด 24 ชั่วโมง จะได้ประมาณ 25 เกวียนข้าวเปลือก ในระยะหลังได้ให้บุตรชายชื่อนายชูเตียน เสาวภาค เป็นผู้สืบกิจการต่อ และหลังสุดได้ให้บุตรเขยชื่อนายฮกโบ๊เป็นผู้ดำเนินการ แต่ทำกิจการขาดทุน ในปี พ.ศ. 2496 จึงต้องหยุดดำเนินการ

3. โรงสีเก็งฮวด 經發 ที่ตั้ง

ริมคลองแดน ในตลาดระโนด อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ประวัติความเป็นมา

นายวุฒิ จัตรศิริ เดิมเป็นพ่อค้าคนกลางที่ซื้อข้าวเปลือกในทุ่งระโนด หัวไทรส่งให้โรงสีแดงที่สงขลา ในราวปี พ.ศ. 2490 ได้ตั้งโรงสีไฟของตนเองโดยซื้อข้าวเปลือกที่ระโนด ดำเนินธุรกิจมาจนถึงปี พ.ศ. 2510 จึงหยุดกิจการ สาเหตุที่หยุดเนื่องมีข้าวเปลือกน้อย ไม่คุ้มกับการลงทุน โรงสีนี้มีกำลังการผลิตข้าวเปลือกได้วันละ 15 เกวียน

โรงสีที่ตั้งอยู่ในระโนด ล้วนซื้อข้าวเปลือกจากพ่อค้าคนกลางที่รวบรวมข้าวเปลือกจากชาวนาในระโนดและหัวไทรซึ่งเป็นถิ่นที่มีการปลูกข้าวกว้างใหญ่แหล่งหนึ่ง ไม่ค่อยไปกว้าพื้นที่ในเชียรใหญ่และปากพนัง พ่อค้าคนกลางในถิ่นนี้บางครั้งก็ส่งข้าวเปลือกไปขายที่พัทลุงและปากพนังด้วย แต่ส่วนใหญ่ก็ส่งขายโรงสีที่ระโนด ชาวนาในแถบนี้มีพื้นที่ในการทำนาขนาดเล็ก แต่ละรายทำนาได้ไม่มากนัก จึงไม่สะดวกที่จะนำข้าวไปขายให้โรงสีโดยตรง ต้องขายให้พ่อค้าคนกลาง โรงสีก็ต้องพึ่งพ่อค้าคนกลางเป็นอย่างมาก คราวใดที่พ่อค้าคนกลางหันไปส่งข้าวเปลือกขายที่ปากพนังหรือพัทลุง เนื่องจากได้ราคาดีกว่า โรงสีในสงขลา (ในสมัยที่โรงสีที่สงขลายังมีอยู่) และที่ระโนดก็จะถูกกระทบทันที ยิ่งเมื่อพ่อค้าคนกลางที่เคยส่งข้าวเปลือกให้กับโรงสีซึ่งเป็นลูกค้าเจ้าประจำกัน หันไปเปิดกิจการโรงสีขึ้นเอง เช่นกรณีของนายวุฒิ จัตรศิริ เปิดโรงสีเก็งฮวดที่ระโนดในปี พ.ศ.2490 ไม่เพียงแต่โรงสีในสงขลาจะถูกกระทบจากพ่อค้าคนกลางรายนี้เท่านั้น พ่อค้าคนกลางรายอื่น ๆ ก็จะถูกดึงไปด้วย เพราะแทนที่จะส่งไปสงขลาซึ่งตั้งอยู่ไกลออกไปพ่อค้าคนกลางจะส่งให้กับโรงสีในระโนดเพราะสะดวกและได้ราคาไม่ต่างกันมากนัก โรงสีที่สงขลาจึงขาดแคลนข้าวเปลือกจนต้องหยุดกิจการไปในที่สุดและหยุดเกือบจะพร้อมกันทั้งหมด เหตุการณ์ในการทำงานเดียวกันนี้ก็กลับมาเกิดกับโรงสีในระโนดเองด้วย กล่าวคือ พ่อค้าคนสำคัญในระโนดและหัวไทรหลายรายต่างก็เปิดกิจการโรงสีขนาดกลางที่ใช้เครื่องยนต์เป็นของตนเองขึ้น เช่นกรณีของนายเพียร ช่างคงทอง ซึ่งเดิมเป็นพ่อค้าคนกลางที่สำคัญคนหนึ่ง หัวไทร ได้เปิดโรงสีเครื่องยนต์ที่บางใหญ่ เขตตอแดนระหว่างระโนดกับหัวไทรในปี พ.ศ. 2498 และพ่อค้าคนกลางไม่ทราบชื่อเปิดกิจการโรงสีเครื่องยนต์ขนาดกลางที่ทำเช่น ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอระโนด และพ่อค้าคนกลางรายย่อยอีกหลายรายที่เปิดโรงสีขนาดกลางขนาดเล็กใช้เครื่องยนต์ระบบโยกที่เกิดขึ้นมากมายในระยะหลังปี พ.ศ. 2498 เล็กน้อย ทำให้โรงสีในระโนดขาดแคลนข้าวเปลือกจนตั้งอยู่ไม่ได้ โดยเฉพาะโรงสีไฟต่างหยุดกิจการทั้งหมด

ในปี พ.ศ. 2490 ปรากฏมีเครื่องสีข้าวใช้เครื่องยนต์ระบบโยกขนาดเล็กทำสำเร็จรูปจาก

ต่างประเทศเข้ามาจำหน่าย ในระยะแรกยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก จนในปีพ.ศ. 2492 ในกรุงเทพฯ มีผู้ผลิตเครื่องสีข้าวสารสำเร็จรูปขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลโดยผ่านกระทรวงเกษตร และกระทรวงอุตสาหกรรมส่งเสริมการขายไปทั่วประเทศ ในภาคใต้นั้นเครื่องสีข้าวชนิดนี้ในระยะแรกยังไม่ค่อยนิยมกันมากนัก หลังจากที่เครื่องสีข้าวสำเร็จรูปชนิดนี้ที่ส่งมาจากกรุงเทพฯ ออกขายได้ไม่นาน ก็มีผู้คิดค้นและตั้งโรงงานผลิตขายขึ้นบ้าง และได้รับความนิยมกันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา เครื่องสีข้าวที่ได้พัฒนาดังแต่ปี พ.ศ. 2498 เป็นต้นมานั้นมี 2 แบบ คือ แบบระบบโยกและแบบระบบหวิด แบบหวิดจะเกิดขึ้นหลังแบบระบบโยก และแบบโยก (ขนาดเล็ก) ก็ถูกระบบหวิดแย่งตลาดไปอีกทีหนึ่ง กล่าวกันว่าในช่วงปีพ.ศ. 2502-2512 ทุกหมู่บ้านในอำเภอระโนดและอำเภอหัวไทร จะมีเครื่องสีทั้ง 2 แบบนี้ไม่น้อยกว่าหมู่บ้านละ 6 เครื่อง ในอำเภอระโนดแห่งเดียวรวมกันแล้วมีไม่น้อยกว่า 200 เครื่อง เนื่องจากมีเครื่องสีอยู่มากมายในหมู่บ้านนี้เองที่ทำให้โรงสีไฟและโรงสีที่ใช้เครื่องยนต์ขนาดกลางที่พ่อค้าคนกลางตั้งขึ้น ต่างต้องหยุดกิจการไปจนหมด ที่คงเหลืออยู่ในปัจจุบันนั้น ล้วนเป็นโรงสีที่พัฒนาขึ้นมาจากโรงสีขนาดเล็กที่ตั้งขึ้นทีหลัง นับตั้งแต่พ.ศ. 2518 ปีที่เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในนครศรีธรรมราช พัทลุงและระโนด โรงสีขนาดกลางและขนาดเล็กที่ใช้เครื่องยนต์ในระบบโยกและระบบหวิด ไม่เพิ่มจำนวนขึ้นเลย เนื่องจากการทำนาล้มสลายเสียหายจากอุทกภัยกันมาก โรงสีขนาดเล็กกลางก็ได้รับความเสียหายมาก ชาวนาต่างหันไปประกอบอาชีพอื่นเพื่อเอาตัวรอดและแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเสียเป็นส่วนใหญ่ ที่ทำกันบ้างก็ทำเพื่อไว้กินกันในครอบครัวเท่านั้น ในยุคนี้ การทำนาเพื่อเลี้ยงชีพนั้นมีอยู่น้อยเต็มที โรงสีขนาดเล็กที่มีอยู่ก็สูญไปด้วย คงเหลืออยู่เพียงไม่กี่โรงเท่านั้น ที่ยังยืนหยัดอยู่จนถึงสมัยที่มีระบบชลประทานน้ำจืดเกิดขึ้นอำเภอระโนดในปี พ.ศ.2524 ทำให้มีการทำนาเพิ่มเป็นลำดับ แต่อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ.2536 ก็มีโรงสีขนาดกลางที่พัฒนามาจากขนาดเล็กเพียง 5 โรงเท่านั้น ปัจจุบันโรงสีในอำเภอระโนดมีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีถึง 27 โรง และบางโรงก็มีเครื่องอบไล่ความชื้นด้วย เนื่องจากปัจจุบันการปลูกข้าวได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากอดีตปลูกได้ปีละครั้งมาเป็นปลูกได้ปีละ 2-3 ครั้ง พันธุ์ข้าวที่ปลูกก็มีคุณลักษณะที่ต่างกัน วิธีการเก็บเกี่ยวและเก็บสต็อกข้าวก็ต่างกัน โรงสีในอำเภอระโนดส่วนใหญ่จึงต้องสร้างเครื่องอบข้าวไว้ด้วย สิ่งที่โรงสีต่าง ๆ ในระโนดประสบในปัจจุบันซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ก็คือ ปัญหาแรงงาน เนื่องจากแรงงานท้องถิ่นต่างไปทำงานในภาคอื่น ๆ ที่มีรายได้ดีกว่ากันหมด แรงงานท้องถิ่นจึงขาดแคลนมาก ในช่วงปี พ.ศ. 2539-2542 โรงสีทุกโรงในอำเภอระโนดจึงแก้ปัญหาด้วยการนำแรงงานพม่าชาวกระเหรี่ยงมาทดแทน ซึ่งจะกลายเป็นปัญหาใหญ่ที่เรื้อรังต่อไปในอนาคต ไม่ว่าแรงงานต่างชาติจะถูกผลักดันออกไปหรือไม่ก็ตาม

จากกรณีที่เกิดในอำเภอระโนด เป็นเหตุการณ์ที่คล้ายกับที่เกิดขึ้นในปากพนัง หัวไทร

และเขียรใหญ่ โดยเฉพาะในเรื่องสาเหตุการหยุดกิจการของโรงสีประเภทต่าง ๆ ซึ่งเหตุการณ์เกิดขึ้นในเวลาใกล้เคียงกัน และมีสาเหตุที่คล้าย ๆ กัน การเกิดชลประทานน้ำจืดส่งผลให้สามารถทำนาได้ปีละหลายครั้งในพื้นที่ที่กว้างขวาง ทำให้ผลผลิตทางด้านเกษตรเพิ่มขึ้นอย่างมาก เหตุการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นในระโนดน่าจะเป็นตัวอย่างที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในนครศรีธรรมราชเช่นกัน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหา จึงควรที่จะนำมาวางแผนป้องกันและรองรับไว้ล่วงหน้า เพราะผลกระทบและปัญหาที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่นครศรีธรรมราชนั้น จะมีขนาดใหญ่และมากกว่าที่เกิดขึ้นในระโนดหลายเท่า

ปัจจุบันระโนดมีโรงสีอยู่ทั้งหมด 26 โรง ในจำนวนนี้ตั้งอยู่ในบ้านผักกูด ตำบลบ้านใหม่ ถึง 14 โรง โรงสีระโนดเครื่องสีล้วนมีกำลังการผลิตสูงกว่า 40 แรงม้าขึ้นไปทั้งสิ้น และส่วนใหญ่ก็มีเครื่องอบไล่ความชื้นข้าวเปลือก และทุกโรงร่วมกับผู้ค้าข้าวในอำเภอรวมตัวกันตั้งเป็นชมรมโรงสีและผู้ค้าข้าวระโนด ชมรมรวมกันได้ค่อนข้างเข้มแข็ง มีการแลกเปลี่ยนความรู้ข่าวสารกันร่วมรับรู้ คิดและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน เช่น ปัญหาแรงงาน เนื่องจากแรงงานท้องถิ่นค่อนข้างหายากและมีค่าแรงสูง เพราะใกล้ถิ่นเลี้ยงกุ้งกุลาดำซึ่งเป็นแหล่งที่จ้างแรงงานสูงกว่า งานก็สบายกว่าโรงสี ทุกโรงในระโนดจึงจ้างแรงงานจากพม่าโดยเฉพาะชาวกะเหรี่ยง และเมื่อรัฐบาลมีนโยบายผลักดันแรงงานต่างชาติออกนอกประเทศ จึงเป็นปัญหาเฉพาะหน้าร่วมกันของโรงสีในระโนดที่ไม่สามารถหาทดแทนได้ในทันที ชมรมโรงสีจึงมีบทบาทในการต่อรองกับรัฐบาลผ่อนผันเลื่อนเวลาในการผลักดันแรงงานต่างชาติออกไปในปี พ.ศ.2541-2542

ชมรมโรงสีและผู้ค้าข้าวอำเภอรโนดมีดังนี้

ชื่อโรงสี	ชื่อเจ้าของกิจการ	ที่อยู่
1. โรงสีกิจธนวัฒน์	นายสุพจน์ สุทธิโมกข์	41/1 หมู่ 2 ตำบลคลองแดน
2. โรงสีชื่นพาณิชย์	นายชื่น สวัสดิ์รักษา	173/2 หมู่ 8 ตำบลบ้านใหม่
3. โรงสีแก้ว	นางวัลลภา จันทโรตติ	40 หมู่ 7 ตำบลท่าบอน
4. โรงสีรองกองการค้า	นางประไพ เรืองรอง	77/2 หมู่ 2 ตำบลเคียวะ
5. โรงสีทิพย์พาณิชย์	นายสมปอง พาณิช	154/1 หมู่ 8 ตำบลบ้านใหม่ (บ้านผักกูด)
6. โรงสีข้าว	นายสิทธิโชค ภักดีสนาม	46/1 หมู่ 3 ตำบลคลองแดน
7. โรงสีโชคดี	นายเฉลิม แป้นทอง	59 หมู่ 8 ตำบลท่าบอน
8. โรงสีประยูรพงศ์พาณิชย์	นายจำรัส ประยูรพงศ์	155 หมู่ 8 ตำบลบ้านใหม่
9. โรงสีข้าวสุจริตพาณิชย์	นายสมบุญ อามาสุจริต	51/1 หมู่ 5 ตำบลบ้านใหม่

10. โรงสีข้าวมิตรบำรุง	นายจำเริญ พ่วงพี	8611 หมู่ 7 ตำบลบ้านใหม่
11. โรงสีข้าวเจริญพร	นายเจริญ เกิดทิพย์	31/1 หมู่ 4 ตำบลคลองแดน
12. โรงสีข้าวพิทสุพรรณ	นายหาญ จันทรสุพรรณ	200/1 หมู่ 8 ตำบลบ้านใหม่
13. โรงสีข้าวอำนาจ	นายอำนาจ เพื่อนเกื้อ	94/1 หมู่ 1 ตำบลบ้านใหม่
14. โรงสีข้าวทวนทอง	นายสุคนธ์ ทวนทอง	196 หมู่ 8 ตำบลบ้านใหม่
15. โรงสีไทยรุ่งเรือง	นางชม ชำนาญเวชกิจ	45/1 หมู่ 6 ตำบลระโนด
16. โรงสีศิริชัย	นายพงศ์เทพ อินทวงศ์	226/2 หมู่ 6 ตำบลระโนด
17. โรงสีข้าว	นายสมศักดิ์ จันทวงศ์	30/1 หมู่ 2 ตำบลบ้านขาว
18. โรงสีข้าว	นายอดุล พ่วงพี	96/1 หมู่ 4 ตำบลบ้านใหม่
19. โรงสีเรืองรองการค้า	นายชุ้น เรืองรอง	18/1 หมู่ 5 ตำบลบ้านใหม่
20. โรงสีข้าว	นายปรีชา เทพนิม	205/1 หมู่ 6 ตำบลระโนด
21. โรงสีข้าว	นายทรงยุทธ โอมาก	228/1 หมู่ 9 ตำบลบ้านใหม่
22. โรงสีชาติโชคชัย	นายสุชาติ เส่งชู	220 หมู่ 9 ตำบลบ้านใหม่
23. โรงสีโชคดีสมนึก	นายเจวียง แซ่ด่าน	99/1 หมู่ 3 ตำบลระโนด
24. โรงสีปลายคลอง	นายพีระอนันท์ ดุกสุขาแก้ว	150 หมู่ 3 ตำบลคลองแดน
25. โรงสีแสงดีปทุมกิจ	นางยุภา มากเอียด	75/1 หมู่ 3 ตำบลท่าบอน
26. โรงสีข้าว	นายแปลก เมืองจันทร์	107 หมู่ 4 ตำบลบ้านใหม่
27. ไพจิตรการเกษตร	นายนพพร ไพจิตร	205/1 หมู่ 6 ตำบลระโนด
28. จรัสพาณิชย์	นายจรัส เป้นทอง	470/1 หมู่ 4 ตำบลระโนด

บริษัทข้าวไทยปักข์ได้ จำกัด และ โรงสีไฟบริษัทข้าวไทยปักข์ได้ จำกัด

ในระหว่างที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นในยุโรป และญี่ปุ่นเริ่มที่จะรุกรานจีนอยู่นั้น เป็นช่วงสมัยที่ผันเอกแปลก หลวงพิบูลย์สงครามเป็นนายกรัฐมนตรีของไทย รัฐบาลในขณะนั้นไม่เพียงใช้นโยบายการเมืองแบบชาตินิยม ยังใช้นโยบายนิยมทางเศรษฐกิจควบคู่กันไปด้วย รัฐบาลคงตระหนักแล้วว่า ไทยคงหนีไม่พ้นที่จะต้องพัวพันหรือไม่ก็ต้องกระทบกับผลของสงครามอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง การเกิดสงครามในจีนในปี พ.ศ. 2481 ทำให้ชาวจีนในประเทศไทยเริ่มมีปฏิกิริยาต่อต้านญี่ปุ่นรวมทั้งการไม่ค้ากับญี่ปุ่นด้วย รัฐบาลผันเอกแปลกมีความคิดที่จะลดบทบาทของชาวต่างชาติที่กุมเศรษฐกิจของไทยอยู่แล้ว โดยเฉพาะในเรื่องข้าวที่จะเป็นสินค้าปัจจัยที่สำคัญต่อสถานการณ์ของโลกในขณะนั้น และรัฐบาลก็มีท่าทีที่จำต้องเข้าด้วยกับญี่ปุ่น โดยถูกญี่ปุ่นกดดันให้ต้องส่งข้าวให้

ในชั้นแรกรัฐบาลซึ่งมีพระบรมมณฑลปัญญา เป็นอธิบดีกรมพาณิชย์อยู่ในขณะนั้น ได้พยายามเกลี้ยกล่อมพ่อค้าข้าวและโรงสีซึ่งล้วนเป็นคนจีนขายข้าวให้กับรัฐบาลเพื่อส่งขายให้กับญี่ปุ่น แต่ก็ไม่มีใครกล้าขายให้และร่วมมือด้วย เพราะเกรงพวกสมาคมลับที่ต่อต้านญี่ปุ่นทำร้ายเอา จึงเป็นเหตุให้รัฐบาลซึ่งมีความคิดในเรื่อง “ไทยนิยม” (ลัทธิส่งเสริมให้คนไทยทำการค้าเพื่อพัฒนาการของตนเองและประเทศชาติ) ได้ตั้งบริษัทข้าวสยาม จำกัด ขึ้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2481 ด้วยทุนจดทะเบียน 500,000 บาท โดยมีพระยาเฉลิมอากาศ เป็นประธาน มี พ.อ.หลวงเสรีเรงฤทธิ์ และนายวานิช ปานะนนท์ เป็นต้น เป็นกรรมการ ส่วนผู้จัดการทั่วไป ได้แก่ หม่อมเลียบคุณ บริษัทยังได้เช่าโรงสี จีนเส็ง ของท่านเป็นที่ทำการสีข้าว และเปิดทำการในวันแรกเมื่อ 9 ธันวาคม 2481 และในภายหลังก็ได้ซื้อกิจการโรงสีของหม่อมเลียบคุณเป็นของบริษัทอีก 2 โรง เป็นโรงสีข้าวรุ่นแรก โรงสีไฟจีนเส็งนั้นมีกำลังผลิตข้าวเปลือกได้วันละ 500 เกวียน เป็นโรงสีขนาดใหญ่ตั้งอยู่ที่ราชบุรณะ เขตบางปะกอก อีกโรงหนึ่งชื่อ โรงสีไฟจีนเส็งจัน มีกำลังผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละ 250 เกวียน ตั้งอยู่ใกล้กับโรงแรก โรงที่ 3 ชื่อ โรงสีไฟเอ็งเต็กหลี มีกำลังการผลิตข้าวเปลือกได้วันละ 80 เกวียน ตั้งอยู่ริมคลองดาวคอง พร้อมกับการตั้งบริษัทข้าวสยาม จำกัด รัฐบาลได้ออกกฤษฎีกาให้โรงสีทุกโรงในราชอาณาจักร ต้องให้บริษัทข้าวสยาม จำกัด เข้าซึ่งในขณะนั้นทั่วราชอาณาจักรทางบริษัทได้เช่าถึง 50 โรง และในภายหลังได้ซื้อและตั้งขึ้นเอง รวมแล้วมีถึง 29 โรง (บริษัทเลือกเช่าแต่โรงสีขนาดใหญ่และเป็นโรงสีไฟเท่านั้น) ในปี พ.ศ. 2482 ทางบริษัทได้เปลี่ยนชื่อเป็น บริษัทข้าวไทย จำกัด พร้อมกันนั้นก็ได้เพิ่มทุนจดทะเบียนอีก 2 ครั้ง คือ 1,000,000 บาท แล้วเพิ่มเป็น 1,500,000 บาท ในวันที่ 21 พฤศจิกายน 2482 ประกาศในราชกิจจานุเบกษาในเล่ม 56 หน้า 2641 ลงวันที่ 4 ธันวาคม 2482 เดิมบริษัทข้าวสยาม จำกัด ขึ้นอยู่กับกรมพาณิชย์กระทรวงเศรษฐกิจ เมื่อเปลี่ยนมาเป็นบริษัทข้าวไทย จำกัด ก็ได้โอนมาขึ้นอยู่กับกระทรวงการคลัง และย้ายไปอยู่ ณ ที่ทำการใหม่ที่บ้านเลขที่ 778 ถนนปากคลองสาร ตาบลยานนาวา อำเภอยานนาวา พระนคร และในขณะเดียวกันก็ได้เปิดสาขาส่งานของบริษัททั่วทั้ง 4 ภาค²⁹

สาขาของบริษัทข้าวไทย จำกัดที่มาเปิดในภาคใต้ นั้น ได้ตั้งชื่อว่า บริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ตั้งอยู่ที่ 068 ถนนชายน้ำ ตำบลปากพนัง อำเภอปากพนัง (ปากพนังฝั่งตะวันออก) นครศรีธรรมราช โรงสีไฟในลุ่มปากพนังที่ทางบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัดเช่า นั้น มีทั้งหมด 14 โรง ได้แก่

1. โรงสีไฟเอี่ยมเส็ง
2. โรงสีไฟเอี้ยะหลี
3. โรงสีไฟเอี้ยะเซียง

4. โรงสีไฟกิมโจนเส็ง
5. โรงสีไฟกงฮั่ว
6. โรงสีไฟฮงเชียงเฮง
7. โรงสีไฟหยิกเส็งจัน
8. โรงสีไฟบริษัทกอบกาญจน์ จำกัด (โรงสีไฟแม่ครู)
9. โรงสีไฟวงไถ่
10. โรงสีไฟไทยพงษ์
11. โรงสีไฟสระเกษ
12. โรงสีไฟแสงไทย
13. โรงสีไฟล่วนเอ็งเชียง
14. โรงสีไฟสุยฮอง

ในจำนวนนี้ มีโรงสีไฟที่ 5 คือโรงสีไฟกงฮั่วไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับทางบริษัท และในปี พ.ศ.2488 โรงสีนี้ก็ได้อพยพกิจการด้วยสาเหตุกิจการขาดทุน

ลำดับที่ชาวบ้านในท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะเรียกชื่อโรงสีเป็นเลขลำดับ เช่น เรียกโรงสีไฟหยิกเส็งจันว่า โรงสี 7 นั้น ก็เกิดจากการลำดับหมายเลขโรงสีที่บริษัทข้าวไทยบักซ์ได้ จำกัด เข้าอยู่และลำดับไว้ตามบัญชีของบริษัทนั่นเอง³⁰

ในปี พ.ศ.2484 ซึ่งเป็นปีที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นบุกไทยในเดือนธันวาคม ทันทันที่ไทยอยู่ในภาวะสงคราม บริษัทข้าวไทยบักซ์ได้อาศัยอำนาจของรัฐบาลเข้ายึดโรงสีไฟที่มีอยู่ในภาคได้อีกหลายโรง ได้แก่โรงสีที่ตั้งอยู่ในอำเภอฉวางและในจังหวัดพัทลุง ได้แก่

อำเภอฉวาง	- โรงสีไฟหนองฮะ
บ้านพานพอ อำเภอฉวาง	- โรงสีไฟเทียมก๊ และ โรงสีไฟเค็งหวอน
พัทลุง	- โรงสีไฟเด็กหลี และ โรงสีไฟอีกจิน

และอีก 2 โรงที่ตั้งอยู่ที่บ้านหนองหวาย และที่บ้านมะลวน ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี³¹

ผลของการตั้งบริษัทข้าวไทย ซึ่งรัฐบาลเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง นายสมบุญ ฝัทธิพันธ์ ซึ่งเป็นผู้ที่เคยร่วมงานกับบริษัทนี้มาแล้ว ได้ให้ความเห็นว่า

1. การส่งข้าวออกไปขายต่างประเทศ สามารถทำได้เป็นเอกภาพขึ้น เนื่องจากสามารถรวบรวมข้าวจากทั่วประเทศไทย

2. เดิมการส่งข้าวออกไปขายยังฮ่องกง สิงคโปร์ มลายู อินโดนีเซีย และหมู่เกาะต่าง ๆ ในทะเลใต้ อยู่ในมือของบริษัทต่างชาติ เช่น บริษัท อีสเอเชียติก จำกัด บริษัทเฮงโกไทย จำกัด บริษัท บอเนียว จำกัด ก็จะถูกตัดสิทธิไปหมด แต่รัฐบาลมิได้ตัดสิทธิชาวจีนที่ได้โอน

สัญชาติเป็นคนไทย และได้จดทะเบียนการค้าโรงสีที่มีคนสัญชาติไทยเป็นเจ้าของ

3. เพียงหกเดือนหลังจากที่ได้ตั้งบริษัทข้าวไทย จำกัด ขึ้น เนื่องจากบริษัทได้ทุ่มทุนรับซื้อข้าวสารจากโรงสีต่าง ๆ และยังรับซื้อข้าวเปลือกโดยตรงจากชาวนาด้วยในราคาที่สูงกว่าพ่อค้าเอกชนรับซื้อ ทำให้ข้าวเปลือกในตลาดมีราคาสูงถึงเกวียนละ 50 บาท ซึ่งเป็นผลดีต่อชาวนาโดยตรง³²

การขนส่งข้าวของบริษัทข้าวไทย จำกัดในขณะนั้น นายวานิช ปานะนนท์ ซึ่งเป็นกรรมการผู้ก่อตั้งบริษัทผู้หนึ่ง เป็นผู้มียศพยานในการเช่าเรือจากกองทัพเรือ ขนข้าวจากโรงสีต่าง ๆ ไปส่งเรือกลไฟเดินสมุทรขนาดใหญ่ที่เกาะสีชัง เพื่อส่งต่อไปยังต่างประเทศในช่วงระหว่างการตั้งบริษัทข้าวไทย จำกัด (พ.ศ.2481 – 2489) รวมทั้งการขนข้าวสารจากสาขาต่างจังหวัดอีก 4 สาขาไปส่งที่เกาะสีชังด้วยจุดใหญ่ที่ส่งไปขายต่างประเทศก็ได้แก่ ฮองกง สิงคโปร์ ญี่ปุ่น เป็นต้น ซึ่งเป็นจุดที่ญี่ปุ่นได้ยึดครองไว้แล้ว ส่วนในนครศรีธรรมราช นายหยอง แซ่อึ้ง (นายยุทธ อิศระไพบุลย์) ซึ่งเป็นลูกเลี้ยงของนายกิมปี้ ชนะบุรี เจ้าของโรงสี 4 ได้รับการสนับสนุนจากหลวงเกรียงศักดิ์พิชิต นายทหารชั้นผู้ใหญ่ในขณะนั้นเป็นผู้รับเหมาในการขนส่งข้าวสารให้แก่บริษัทข้าวไทยบริษัทได้ จำกัด³³ โดยมีหน้าที่รวบรวมข้าวจากโรงสีต่าง ๆ ที่บริษัทฯ เข้าไปส่งเรือเดินสมุทรที่จอดอยู่ที่ปากคลองปากพูน และบางครั้งก็ส่งไปขาย (ในนามของบริษัทฯ ให้กับหน่วยกองทัพทหารญี่ปุ่นที่ยึดครองและตั้งอยู่ในส่วนต่าง ๆ ในภาคใต้ เช่น ที่นครศรีธรรมราชตั้งอยู่ที่มณฑลทหารบกที่ 5 บ้านท่าแพ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ที่อำเภอเมืองสงขลา อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ปัตตานี และประจวบคีรีขันธ์ และหน่วยต่าง ๆ ในมลายูและสิงคโปร์

กิจการค้าข้าวของบริษัทข้าวไทย จำกัดทั่วทุกภาคของไทย แม้ว่าจะมีการร่ำไห้กันมาก แต่ก็ดำเนินไปด้วยดีและมีกำไรมาก โดยเฉพาะในช่วงที่อยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ในต้นปี พ.ศ.2489 ทางบริษัทฯก็ได้ตั้งโรงสีไฟของตนเองขึ้นที่ริมคลองบางปี(คลองเล็ก ๆ สาขาของแม่น้ำปากพนัง ปัจจุบันอยู่หลังสำนักงานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง ยังคงมีปล่องโรงสีก่อด้วยอิฐหลงเหลืออยู่ให้เห็นเป็นอนุสรณ์) เป็นโรงสีขนาดใหญ่ที่มีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละ 150-200 เกวียน มีโรงเก็บข้าวถึง 9 ห้อง ชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกโรงสีนี้ว่า “โรงสีบริษัทฯ” บ้าง เรียก “โรงสี 9 ห้อง” บ้าง ในระยะแรก กิจการของโรงสีนี้ดีมาก เนื่องจากมีเงินทุนมาก และให้ราคาในการรับซื้อดีกว่า โรงสีอื่น ๆ ประกอบกับการทำนาในระยะนั้นได้ผลดี

ในปี พ.ศ.2489 ฝ่ายพันธมิตรที่เป็นฝ่ายชนะสงคราม ได้ฟ้องและกล่าวหาไทยว่า เข้าด้วยกับญี่ปุ่น และรัฐบาลไทยยังผูกขาดการค้าข้าว ซึ่งน่าที่จะให้เอกชนได้สิทธิในการค้าข้าวด้วย โดยเฉพาะกลุ่มบริษัทค้าข้าวของอังกฤษที่เคยค้ามาก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ถูกรัฐบาลตัดสิทธิและกีดกันด้วยการตั้งบริษัทข้าวไทย จำกัดผูกขาดค้าข้าว จึงได้เรียกร้องรัฐบาลเลิกการผูกขาด

รัฐบาลไทยในขณะนั้นซึ่งมี ปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ ได้แก้ปัญหาด้วยการยกเลิกบริษัทข้าวไทย จำกัด แต่ได้จัดรูปบริษัทเสียใหม่ โดยขายหุ้นของกิจการส่วนใหญ่ให้กับ สหกรณ์จังหวัดทั่วประเทศ ส่วนหนึ่งก็ขายให้กับเอกชน รัฐในนามขององค์การคลังสินค้า ในสังกัดกระทรวงเศรษฐกิจ ถือหุ้นเพียง 1% ในขณะเดียวกันก็ได้ร่างพระราชบัญญัติการค้าข้าว พุทธศักราช 2489 เพื่อควบคุมการค้าข้าว การค้าข้าวจึงเป็นอาชีพที่สงวนไว้สำหรับคนไทยโดยเฉพาะจนมาถึงปัจจุบัน (ชาวจีนต่างด้าว ก็ต้องโอนสัญชาติเป็นไทย)

สำหรับโรงสีบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัดที่ปากพนัง นับตั้งแต่ได้สร้างขึ้นมา ผู้จัดการของบริษัทล้วนมาจากส่วนกลาง ส่วนผู้จัดการคนสุดท้ายคือนายเสวก กนกวิจิตร เดิมเป็น ขาวสุราษฎร์ธานี ได้เป็นผู้จัดการโรงสี 8 ในปี พ.ศ.2491 – 2493 และในปี พ.ศ.2493 ก็ได้เข้าไปเป็นผู้จัดการของโรงสีโพธิ์ในนามของสหกรณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช โรงสีนี้ได้ดำเนินกิจการมาจนถึง ปี พ.ศ.2495 ประสบกับปัญหารอบด้าน โดยเฉพาะในขณะนี้ คนกลางที่เคยรวบรวมข้าวเปลือกจากชาวนามาขายให้ ต่างตั้งโรงสีแบบใช้เครื่องยนต์ขึ้นเอง แม้แต่ชาวนาที่ค่อนข้างจะมีฐานะอยู่บ้าง ก็ได้สร้างเครื่องสีขนาดเล็ก (เครื่องสีหีบดและเครื่องสีโยกเล็ก) ขึ้นใช้เอง และรับจ้างสีข้าวของชาวนาในหมู่บ้าน ทำให้ข้าวเปลือกที่เคยซื้อได้อย่างมากมาย ขาดหายไปอย่างทันทีทันใด โรงสีบริษัทฯเองก็ไม่ได้ปรับกลยุทธ์ของตนเองรับกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นนั้น จึงต้องปิดตัวเองในปี พ.ศ. 2495³³

การที่รัฐบาลได้ตั้งบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ขึ้นที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในช่วง พ.ศ. 2482,- 2489 นั้น สามารถประมวลเหตุการณ์และผลได้ดังนี้

ประการแรก หลักการที่รัฐบาลตั้งบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ขึ้น เพื่อควบคุมการค้าข้าวอันเป็นสินค้าปัจจัยที่มีความสำคัญต่อสถานการณ์ในขณะนั้น ได้กระทำอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับโอกาสแล้ว เพราะสามารถควบคุมและป้องกันการกักตุนสินค้าข้าว มิให้เกิดขาดแคลนขึ้นในประเทศ หรือจะเป็นประโยชน์ต่อคู่สงครามฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ปรากฏว่าในระหว่างสงคราม การขาดแคลนข้าวเกิดขึ้นในบางที่เท่านั้น และเกิดขึ้นเพียงชั่วคราว รัฐได้ควบคุมการซื้อขายข้าวของโรงสีใหญ่ ๆ อย่างใกล้ชิดโดยผ่านทางบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ โดยมีพนักงานฝ่ายบัญชีของบริษัทฯ นั่งประจำอยู่ในโรงสีทุกโรง คอยทำหน้าที่ดูแลการซื้อขายข้าว จนโรงสีไม่สามารถฉวยโอกาสกักตุนและขึ้นราคาข้าวไปตามใจชอบหรือตามธรรมชาติของพ่อค้า และหากปล่อยให้ทำกันได้อย่างเสรีในขณะนั้น จะเป็นโอกาสทองของพ่อค้าที่จะทำกำไรได้อย่างงามด้วยการส่งไปขายยังต่างประเทศ ได้แก่มลายู สิงคโปร์ อินโดนีเซีย อันเป็นตลาดดั้งเดิมของพ่อค้าและโรงสีในนครศรีธรรมราช สงขลาและพัทลุงอยู่แล้ว ในขณะนั้นข้าวเป็นสินค้าที่กำลังขาดแคลนและมีราคาสูงมาก หากมิได้ควบคุมข้าวจะหายไปจากตลาดในท้องถิ่นและจะมีราคาสูงขึ้นมาก อันอาจจะ

ทำให้เกิดความเดือดร้อนเป็นทวีคูณ (ในขณะนั้นเครื่องอุปโภคและบริโภคหลายอย่างเกิดขาดแคลนขึ้นแล้ว แต่ข้าวไม่ขาดแคลน ในบางท้องที่ก็ขาดแคลนบ้าง แต่ก็ไม่ถึงกับไม่มีกิน)

ประการที่สอง การที่รัฐออกกฎหมายบังคับเช่าโรงสีขนาดใหญ่ต่าง ๆ ในปากพนัง บางโรงสีก็ไม่ร่วมมือด้วย เช่น โรงสี 5 (โรงสีไฟกงฮั่ว) แต่รัฐก็ได้ใช้อำนาจปิดกิจการโรงสีนี้ เสียทีเดียว แต่โรงสีนี้ก็ต้องปิดกิจการเองในปี พ.ศ.2488 อาจจะเป็นไปได้ว่าเจ้าของโรงสีคือนายกวงโต่ว เป็นพ่อค้าชาวจีนสำคัญคนหนึ่งในนครศรีธรรมราช ในปี พ.ศ.2489 ท่านได้รับเลือกเป็นนายกสมาคมพาณิชย์จีนนครศรีธรรมราช สมัยที่ 29 ติดต่อมาจนถึงสมัยที่ 31 และอีกสมัยหนึ่ง คือสมัยที่ 33 ต่อเนื่องมาถึงสมัยที่ 36 ได้มีส่วนสำคัญในการจัดการสุสานจีน จะเห็นได้ว่าท่านเป็นชาวจีนที่ชาตินิยมและแน่อนจะต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งในระบายนั้น ข้าวของบริษัทข้าวไทยบักซ์ได้ จำกัด ส่วนใหญ่ก็ขายให้กับญี่ปุ่น แต่ในที่สุดก็ไม่สามารถทวนกระแสทางการเมืองและการค้าที่ญี่ปุ่นและผู้ที่ไม่ญี่ปุ่นมีอำนาจอยู่ ต้องหยุดกิจการไปในปี พ.ศ.2488 ก่อนที่จะยุติสงครามโลกเล็กน้อย³⁴ บางโรงสีก็ปล่อยให้บริษัทฯ เข้ากิจการไปตลอดแม้ว่าบริษัทฯ จะเปลี่ยนไป โดยเปลี่ยนให้สหกรณ์จังหวัดเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่แล้วก็ตาม ได้แก่โรงสีที่ 8 หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าโรงสี แม่ครู เจ้าของกิจการคือคุณกอบกาญจน์ ชัยสงค์ ได้กลับไปอยู่บ้านเดิมที่สุราษฎร์ธานี ซึ่งที่นั่นก็มีโรงสีอยู่โรงหนึ่ง ตั้งอยู่ที่บ้านดอน (อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี) โรงสี 8 ที่ปากพนังได้ให้สหกรณ์จังหวัดสุราษฎร์ธานีเข้ากิจการต่อจนถึงปี พ.ศ.2496 จึงเลิกกิจการ ด้วยสาเหตุแพ้ยี่ห้อเครื่องสีใหม่

ประการที่สาม หลังจากตั้งสำนักงานบริษัทข้าวไทยบักซ์ได้ที่ปากพนังและปฏิบัติการควบคุมโรงสีต่าง ๆ ในปากพนังแล้ว ในปี พ.ศ.2484 ซึ่งเป็นปีที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในเดือนธันวาคม เมื่ออยู่ในภาวะสงคราม บริษัทข้าวไทยฯ ก็อาศัยอำนาจรัฐเข้ายึดโรงสีที่บ้านทวนพอ ฉวาง บ้านหนองหงาย บ้านมะลวน และที่พัทลุง รวมแล้วไม่น้อยกว่า 7 โรง การยึดโรงสีในรอบหลังนี้ มีวิธีปฏิบัติการที่ต่างกัน กล่าวคือ ที่ปากพนังบริษัทได้บังคับเช่าโรงสีและมีพนักงานเพียงไม่กี่คนคุมสต็อกและการขายที่จะต้องขายให้กับบริษัทเท่านั้น แต่ที่เข้ายึดในระลอก 2 บริษัทยึดโรงสีไว้ดำเนินการเองทุกอย่าง เจ้าของโรงสีต้องออกไปอยู่ที่อื่นและไม่ได้รับสิ่งตอบแทนใด ๆ ในปี พ.ศ.2489 ทุกโรงได้รับคืนกิจการ ที่ปากพนังเจ้าของได้ฟื้นฟูกิจการขึ้นมาใหม่เกือบทุกโรง แต่โรงสีที่ถูกยึดในระลอกหลัง เมื่อได้รับคืนกิจการแล้ว ไม่มีรายใดฟื้นฟูกิจการเลย บางรายเปลี่ยนกิจการเป็นอย่างอื่นไป แต่บางรายปล่อยให้โรงสีร้าง ดังคล้ายจะฟ้องหรือประจานให้โลกรู้ เพราะการทำเช่นนี้เป็นการทำลายจิตใจกันไม่น้อย

ภาพที่ 25 โรงสีบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำปากพนัง ปัจจุบันเหลือแต่ปล่องโรงสีที่ก่อด้วยอิฐตั้งอยู่หลังโกดังงานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังเป็นโรงสีไฟที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ เป็นภาพที่ถ่ายในราวปี พ.ศ.2491

รูปแบบการจัดองค์กรพนักงานของโรงสี³⁵

การจัดองค์กรพนักงานของโรงสีนั้น มีระบบที่แบ่งงานกันอย่างแน่นอนและมีหน้าที่ที่ชัดเจนมาก เป็นแบบแผนที่เลียนแบบอย่างกันมาตั้งแต่เริ่มตั้งโรงสีโรงสีไฟโรงแรกที่ปากพนัง คือโรงสีเตาเล้งของไคว้ฮักหนึ่ง ที่ตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2447 ตัวอย่างรูปแบบการจัดองค์กรพนักงานที่ยกมานี้ เป็นของโรงสีหยิกเล้งจัน (โรงสี 7) ในช่วงปี พ.ศ.2490 – 2500 ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐบาลยกเลิกบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้แล้ว พนักงานของโรงสีสามารถแยกออกเป็นกลุ่มตามหน้าที่ของงานได้ดังนี้

1. ผู้จัดการ
2. กลุ่มหน้าท่า
3. กลุ่มช่าง
4. กลุ่มผลิตข้าวสาร
5. กลุ่มบัญชีและการเงิน

ผู้จัดการ ตำแหน่งผู้จัดการจะเรียกว่า “หลงจู” (เป็นภาษาจีนแต้จิ๋ว) มีหน้าที่เปรียบเสมือนขุนพลของกองทัพ หน้าที่หลักคือตรวจสอบและตีราคาข้าวเปลือกที่มีผู้นำเข้ามาขาย คอบดูแลการทำงานของคนงาน ตรวจตราความเรียบร้อยของขบวนการสีข้าว ตรวจเช็คและสั่งการให้คนงานนำข้าวเปลือกที่สต็อกไว้เป็นไล่ต่าง ๆ ไปสี โดยกำหนดเป็นลำดับการสี การบรรจุส่งการนำข้าวเปลือกที่ขึ้นออกตาก และจะเป็นผู้คอยแก้ปัญหาหรือเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น

กลุ่มหน้าทำ ในฤดูที่มีผู้เอาข้าวเปลือกมาขายที่โรงสีกันมากนั้น นอกจากจะมีหลงจู้ที่ต้องอยู่ประจำที่หน้าหรือบางแห่งเรียกว่าหน้าลาน ยังจะต้องมีคนงานกลุ่มหนึ่งที่ทำหน้าที่ซึ่งข้าวเปลือกที่รับซื้อ ซึ่งโรงสีใหญ่จะมีถึง 2 ชุด เพราะต้องต้อนรับผู้ที่นำข้าวมาขายเป็นจำนวนมาก ในบางปีผู้นำข้าวมาขายต้องถึงกับสอดเงินให้กับคนซึ่งข้าวให้ลัดคิวให้กันเลยทีเดียว (โรงสีที่เล็กหน่อยก็มีเพียงชุดเดียว หรือบางโรงหน้าที่ตรวจสอบข้าว ตีราคา และชั่งข้าว เป็นหน้าที่รวมอยู่กับหลงจู้คนเดียว) คนซึ่งข้าวจะทำหน้าที่ซึ่งข้าวเปลือกและต้องพยายามใช้กลอุบายด้วยความชำนาญซึ่งข้าวให้ได้น้ำหนักน้อยกว่าความเป็นจริง ทำงานประสานกับคนงานยกข้าวจากซึ่งส่งขึ้นป่าให้คนงาน (จับกัง-แปลว่าคนงานสารถีหน้าทำ) ขนเข้าไปเก็บยังโล่ต่อไป ในขณะเดียวกัน เมื่อซึ่งเสร็จแล้วก็จะหยิบไม้ตีว (ไม้คะแนน) ซึ่งทำด้วยไม้ไผ่ปักไว้บนกระบุงข้าวปากบานหรือในสมัยหลังจะเป็นกระสอบป่าน ไม้ตีวนี้จะถูกเก็บขึ้นมา ใส่ลงไว้ในกระบุงรวมเฉพาะ คนงานจะนำข้าวเปลือกเทลงในโล่ที่แยกประเภทหรือชนิดของข้าวตามคำสั่งของคนซึ่งหรือหลงจู้ จับกังในสมัยก่อนสงครามโลกที่ 2 และหลังสงครามใหม่ ๆ ทุกโรงสีล้วนเป็นชาวจีนทั้งสิ้น โรงสีที่เจ้าของเป็นจีนไหหลำ คนงานทุกกลุ่มทุกแผนก็จะเป็นไหหลำ แต่โรงสีที่เจ้าของเป็นแต่จิ๋วและจีนฮกเกี้ยน คนงานอาจจะมีความหลากหลาย 7 ภาษาผสมกันอยู่ ในระยะหลังสงครามหลายปีโรงสีต่าง ๆ จึงค่อยมีคนงานโดยเฉพาะจับกังเป็นคนไทยผสมเข้ามาบ้าง

คนซึ่งที่มีประสบการณ์ทำงานมาหลายปี อาจจะได้รับยกย่องขึ้นเป็นคนตรวจสอบข้าวและตีราคาข้าวแทนหลงจู้ ซึ่งหน้าที่ตรวจสอบข้าวและตีราคาข้าวจะต้องมีอายุงานไม่น้อยกว่า 5 ปี

กลุ่มช่าง โรงสีหยิกเส็งจั้น (โรงสี 7) มีหัวหน้าเอ็นจิเนีย เรียกกันว่า “เถ่าซิว” (แปลว่ามือเอก) เป็นเอ็นจิเนียใหญ่ที่ไม่ต้องอยู่ประจำโรงสี ชื่อนายเลียงจิว แซ่โค้ว ส่วนช่างที่ต้องอยู่ประจำโรงสี เป็นเอ็นจิเนียรอง เรียกว่า “ยี่ซิว” (มือรอง) มีอยู่ 4 คน 2 คนมีหน้าที่ดูแลเครื่องยนต์กลไกต่าง ๆ ได้แก่หม้อน้ำสตีม เครื่องสีข้าวนับตั้งแต่ส่วนปล่อยข้าว (นำข้าวเปลือกเข้าเครื่องสี) เครื่องขัดสี ตะแกรงร่อนแยกข้าว จนถึงส่วนที่ออกเป็นข้าวสารและรำ อีก 2 คนจะมีหน้าที่ดูไฟ คอยเติมเชื้อเพลิงซึ่งเป็นถ่าน เข้าเตาเผาเป็นระยะ และคอยเปลี่ยนไส้ถ่านออกจากเตา ดูระดับน้ำของหม้อสตีมอยู่เสมอ หากมีการทำงานกันตลอด 24 ชั่วโมง ช่างที่อยู่ประจำก็ต้องผลัดเปลี่ยนเวรกัน ต้องมีการเฝ้าดูตลอดเวลา คนงานที่เรียกว่า “ยี่ซิว” 2 ส่วนนี้มักจะขัดแย้งกัน เพราะกลุ่มที่คอยเติมถ่านบางครั้งเติมมากเกินไป ทำให้ไฟแรงขึ้นแรงดันไอน้ำแรงขึ้น ทำให้เครื่องทำงานเร็วขึ้น ข้าวที่สีออกมาไม่สวย ซึ่งเป็นหน้าที่ของอีกส่วนหนึ่งที่ต้องคอยว่ากล่าวตักเตือนส่วนแรกเสมอ หากงานไม่ได้ทำกันตลอดวัน เมื่อถึงเวลาเลิกงาน เครื่องสียุติการทำงาน แต่เตาเผาก็ต้องมีเชื้อไฟที่อ่อนลงตลอดเวลาเพื่อเป็นการอุ่นเตาสำหรับการทำงานในวัน

ต่อมา คนงานที่ทำหน้าที่ดูแลไฟจะเป็นกลุ่มแรกที่ต้องเริ่มทำงานก่อนคนงานกลุ่มอื่น ๆ จึงน่าจะกล่าวได้ว่าในกลุ่มคนทั้งหมดในโรงสี ผู้ที่ทำงานมากที่สุดหนักที่สุด คือกลุ่มดูแลไฟนี่เอง

กลุ่มผลิตข้าวสาร เป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ทำงานใกล้ชิดกับเครื่องจักรเครื่องสีข้าว กลุ่มนี้จะมีหน้าที่ทำตามคำสั่งของหลงจุ่นนำข้าวเปลือกที่จะสีมาปล่อยเข้าเครื่องสี และอีกกลุ่มหนึ่งมีไม่น้อยกว่า 4 คน คอยนำกระสอบป่านคอยรับข้าวสารที่ออกจากเครื่อง และนำไปเย็บปากกระสอบด้วยเชือกสีต่าง ๆ บางโรงสีจะมีถึง 4 สี แต่ส่วนใหญ่จะมีเพียง 3 สี เพื่อใช้แยกประเภทหรือเกรดของข้าวที่บรรจุในกระสอบ เช่นสีเหลืองใช้กับข้าวเกรดต่ำชนิด 25% หรือ 50% สีเขียวจะใช้กับข้าวชนิด 15% สีแดงจะใช้กับชนิด 5 %หรือ 100% การใช้สีเป็นเครื่องหมายแยกชนิดหรือเกรดข้าวนั้นทุกโรงสีอาจจะใช้ไม่เหมือนกัน นอกจากนั้น บนกระสอบป่านอาจจะมีเครื่องหมายหรือยี่ห้อ ที่ทำไว้เพื่อเป็นสัญลักษณ์พิเศษสำหรับโรงสีแต่ละโรง ตามปกติข้าวสารที่บรรจุกระสอบจะมีน้ำหนักมาตรฐานที่ 100 กิโลกรัม แต่โดยทั่วไปทางโรงสีจะบรรจุรวมน้ำหนักกระสอบเป็น 100 กิโลกรัม (กระสอบป่านจะหนักประมาณ 1.70 กิโลกรัม) เวลาคิดราคาข้าวจะคิดที่ 100 กิโลกรัม บางครั้งทางโรงสีจะบรรจุข้าวตามน้ำหนักสุทธิที่ผู้สั่งซื้อ(คนกลางขายส่ง) ต้องการเช่นสั่งให้บรรจุด้วยน้ำหนักสุทธิที่ 96 กิโลกรัม (6 ถัง) อาจจะสั่งให้ปลอมปนข้าวชนิดที่เกรดต่ำกว่าที่แท้จริง เช่นเรียกข้าวเพียงนี้ว่า ชนิด 25% แต่ความเป็นจริงจะปลอมปนข้าวหักหรือปลายข้าวมากกว่า 25% การกำหนดน้ำหนักข้าวสุทธิ การปลอมปนชนิดข้าว จะเป็นหน้าที่กลุ่มควบคุมการผลิตและบรรจุข้าวโดยทำตามทีหลงจุ่นสั่งการ

กลุ่มบัญชีและการเงิน กลุ่มบัญชีจะแบ่งออกเป็น ฝ่ายบัญชีภาษาจีน และฝ่ายบัญชีภาษาไทย ฝ่ายบัญชีภาษาจีนจะมีหน้าที่รับผิดชอบสูงกว่าฝ่ายบัญชีภาษาไทย มีคนงาน 2-3 คนและมีหัวหน้าอยู่ 1 คน เรียกฝ่ายทำบัญชีว่า “ซิมเฮียง” มีหน้าที่ทำบัญชีจริงเป็นภาษาจีน มีบัญชีชื่อข้าว ควบคุมบัญชีข้าวที่นำไปสี บัญชีข้าวสาร บัญชีสต็อกข้าวคงเหลือที่แท้จริง (จะทราบตอนสรุปยอดรอบปีก่อนตรุษจีนประมาณ 5 วัน) การจ่ายเงินเดือนคนงาน โบนัสคนงาน (เรียกกันว่าแต๊ะเอีย เพราะจ่ายกันตอนใกล้ตรุษจีน) ส่วนเสมียนบัญชีภาษาไทยมีเพียงคนเดียว มีหน้าที่น้อยกว่าบัญชีภาษาจีน หน้าที่ประจำคือช่วยคำนวณราคาข้าวเปลือกตามตัวรับซื้อ แล้วส่งต่อไปให้ฝ่ายจ่ายเงิน ทำบัญชีเป็นภาษาไทย บางโรงสีจะทำบัญชีฉบับแท้เป็นภาษาไทยไว้ให้ทางการตรวจ หากอยู่ในสมัยที่อยู่ในความควบคุมของบริษัทชาวไทยก็ได้ จำกัด ผู้ทำบัญชีภาษาไทยจะมีบทบาทที่จะทำงานคู่กับคนทำบัญชีของบริษัทชาวไทยฯ หน้าที่หลักอีกอย่างคือติดต่อทั้งที่ต้องไปด้วยตนเองและทางเอกสารกับทางราชการที่เกี่ยวข้อง

ฝ่ายการเงินซึ่งเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของธุรกิจ ไม่ว่าด้านการจ่ายเงินหรือรับเงิน เช่น การจ่ายเงินตามตัวรับซื้อข้าวเปลือก การจ่ายเงินคนงาน การเก็บเงินขาย ณ ที่โรงสี รวมทั้งการ

เดินทางไปติดต่อและเก็บเงินลูกค้าต่างแดน ก็มักจะเป็นหน้าที่ของเจ้าของโรงสี ลูกหลานของเจ้าของ หุ่นส่วน หรือผู้ที่เจ้าของโรงสีไว้นับถือเชื่อใจ โรงสีทุกโรงที่เกิดขึ้นในภาคใต้ จึงไม่ปรากฏว่าถูกเจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงินโกงจนล้มไป มีบางโรงเท่านั้นที่เจ้าของมิได้ทำหน้าที่นี้ด้วยตนเอง แต่ก็ปรากฏว่ายังมีกำไรยืนอยู่ได้ ยกเว้นโรงสีที่เป็นองค์กรกึ่งราชการที่บริหารโดยบุคคล เช่น โรงสีบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด (พ.ศ.2489 – 2491) และสมัยที่ทำในนามของบริษัทจังหวัด (พ.ศ. 2492 – 2496) เป็นที่น่าสังเกตว่า โรงสีนี้แม้มีเงินทุนรับซื้อข้าวได้มากในระยะแรก แต่ระยะหลังก็ซบเซาลงและหยุดกิจการเร็วกว่าโรงสีไฟอื่นที่บริหารโดยเจ้าของกิจการเอง ซึ่งโรงสีไฟอื่น ๆ นั้น ส่วนใหญ่จะหยุดกิจการไประหว่างปี พ.ศ.2500 – 2505 สาเหตุที่หยุดเร็วกว่าโรงสีส่วนบุคคลนั้น ส่วนหนึ่งอาจจะมาจากมีข้าวเปลือกให้ซื้อป้อนโรงสีน้อยลง ที่สำคัญน่าจะมาจากการผันเงินที่ทำให้ทุนหายไปเป็นลำดับ จนต้องหยุดกิจการเร็วกว่าที่ควรจะเป็น

คนงานของโรงสีกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ประจำรวมแล้วจะมี 25-30 คน แต่ในฤดูที่มีข้าวเปลือกออกมาขายมาก จะมีคนงานเสริมที่ไม่อยู่ประจำได้แก่พวกจับกังเพิ่มขึ้นและต้องแบ่งเป็น 2 ผลัด ทำงานติดต่อตลอด 24 ชั่วโมง เป็นเวลา 2 เดือนก็เคยมี ตามปกติจะทำงานเล็ทตอน 6 โมงเย็น โอกาสที่จะต้องสู้ข้าวกันตลอด 24 ชั่วโมงนั้น มักจะเป็นเดือน 4 (มีนาคม) ซึ่งเป็นระยะที่ข้าวใหม่ออก เดือน 5 (เมษายน) ชาวนาจะหยุดขายข้าวเพื่อทำกิจกรรมตรุษสงกรานต์ตามประเพณี ต้องผ่านไปถึงเดือน 6 (พฤษภาคม) จึงจะมีผู้ทยอยกันนำข้าวมาขาย มีมาถึงเดือน 9 (สิงหาคม) คนงานโรงสีจึงมักจะทำงานหนักกันเพียงไม่กี่เดือน โดยปลายเดือน 4 ต้นเดือน 5 ที่ข้าวซื้ออย่างเต็มที่จนบางวันล้นออกมานอกห้องเก็บจนต้องวางกันที่หน้าลาน ต้องทยอยสีกันตลอด 24 ชั่วโมงในเดือน 6 – 8 จนค่อย ๆ ลดน้อยลงในเดือน 9 เดือน 10-12 ตั้งแต่เดือน 9 เป็นต้นมาจะเป็นระยะที่กลุ่มหน้าลานมีงานน้อย ส่วนกลุ่มที่อยู่ภายในโรงสีต้องทำงานอย่างสม่ำเสมอไปตลอด โดยเฉพาะเดือนอ้าย (กุมภาพันธ์) เดือนที่ต้องสรุปบัญชีของรอบปีและต้องทำให้เสร็จสิ้นก่อนวันตรุษจีน ประมาณ 5 วัน หากมีข้าวค้างอยู่มาก กลุ่มที่อยู่ภายในโรงสีก็ต้องทำงานหนักตลอดวันตลอดคืน

จะเห็นได้ว่า รูปแบบการจัดองค์กรพนักงานของโรงสีนั้น มีการวางตำแหน่งหน้าที่ที่ชัดเจน และแต่ละหน้าที่ก็เอื้อผลประโยชน์และประสานกัน กล่าวคือหากทุกคนทำหน้าที่ของตนดี ไม่มีจุดบกพร่อง กิจการของโรงสีก็ย่อมดีตาม ซึ่งแน่นอนทุกคนก็จะมีเงินเดือนที่สูงขึ้น และที่สำคัญที่สุด จะได้รับโบนัสตอนสิ้นงวดบัญชีของปีทีมากด้วย โบนัสตอนสิ้นงวดบัญชียี่นั้นคำนวณมาจากผลต่างของปริมาณการซื้อข้าวเปลือกตลอดปีที่ได้จดบันทึกไว้ กับปริมาณข้าวเปลือกที่มีอยู่จริง (ปริมาณที่นำไปสีเป็นข้าวสารตลอดปีบัญชี) ผลต่างส่วนนี้ กึ่งหนึ่งจะเป็นของโรงสี อีกกึ่งหนึ่งดีเป็นตัวเงินนำไปเป็นโบนัสของพนักงาน และยังมีเงินอีกส่วนที่ได้จากการขายปลายข้าว รำ (มีรำ

ละเยียดและร่าหยาบ) จะนำไปรวมเป็นเงินโบนัสของพนักงานประจำโรงสีทุกคน ตัวเลขที่นำมาคำนวณเป็นโบนัสนั้นไม่ได้ปิดเป็นความลับแต่จะเปิดเผยให้กับพนักงานทุกคนทราบ ด้วยวิธีการจ่ายโบนัสเช่นนี้ พนักงานส่วนใหญ่จึงพอใจในตำแหน่งหน้าที่ของตน เป็นการจูงใจให้มีความตั้งใจและขยันทำงานได้เข้าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มพนักงานช่างข้าว กลุ่มพนักงานบัญชี กลุ่มช่างเอ็นจีเนียร์ทุกตำแหน่งหน้าที่ สามารถสร้างสมประสบการณ์ ความชำนาญด้วยการปฏิบัติจริง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดคือกลุ่มเอ็นจีเนียร์ เอ็นจีเนียร์ทุกระดับ ได้ได้มาจากการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงกับเครื่องกลไกของโรงสีโดยมีเอ็นจีเนียร์ที่มีระดับสูงกว่า มีประสบการณ์ที่มากกว่าเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาให้ และนับตั้งแต่เริ่มมีโรงสีในถิ่นนี้เป็นต้นมาสามารถกล่าวได้ว่าไม่เคยมีเอ็นจีเนียร์ของโรงสีที่สำเร็จการศึกษาจากด้านช่างหรือเอ็นจีเนียร์ของการศึกษาระบบในโรงเรียนเลยแม้แต่คนเดียว

คนในสังคมนอกโรงสีในกลุ่มน้ำปากพนัก ต่างมีความรู้สึกร่วมกันว่า การได้ทำงานโรงสีโดยเฉพาะหน้าที่ตีราคาข้าว ชั่งข้าวและเอ็นจีเนียร์ เป็นงานที่มีเกียรติและมีหน้ามีตา คนท้องถิ่นจึงเรียกคนโรงสีที่ได้ทำหน้าที่ดังกล่าวว่า “คนพอได้”

การเก็บข้าวของโรงสี

เมื่อชั่งข้าวเสร็จแล้ว คนตีราคาข้าวหรือบางครั้งก็เป็นคนชั่งข้าว จะเป็นผู้ออกคำสั่งให้จับกังขนข้าวไปไว้ยังโล่ (โกดังหรือส่วนที่จัดไว้) ต่าง ๆ ที่ได้แยกประเภทและชนิดข้าวไว้ ตั้งแต่ขั้นตอนที่ซื้อเข้ามาใหม่ เช่น ข้าวที่มีความชื้นสูงจะต้องนำไปตากอีกครั้งหนึ่ง ต้องแยกไว้ในโล่ 1 ในสมัยก่อนชาวนาจะปลูกข้าวนาปี (ปลูกปีละครั้งตามฤดูกาล) มักจะมีการเก็บเกี่ยวและนำออกขายในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน โรงสีก็ซื้อข้าวได้มากกว่าปกติในฤดูเดียวกันจนบางครั้งมากเสียจนล้นออกมานอกขนาน วิธีแยกข้าวออกเป็นโล่ ๆ นั้น แต่ละโรงสีอาจจะจัดไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ก็แล้วแต่สภาพของแต่ละโรงสี โรงสีใหญ่ เช่น โรงสีบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ มีห้องเก็บข้าวถึง 9 ห้องใหญ่ จึงไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องสถานที่เก็บข้าว สามารถจัดแต่ละโล่ห่างกันได้ ส่วนโรงสีขนาดกลางและขนาดเล็ก มีเนื้อที่เก็บสต็อกข้าวจำกัด ต้องใช้พื้นที่ทุกตารางนิ้วให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ แต่ละโล่จึงชิดติดกันไป วิธีการทำเป็นโล่นั้นจะใช้กระสอบข้าววางซ้อนกัน 5-6 ชั้น ทำเป็นกำแพงล้อมเป็นรูปวงกลมหรือเป็นกรอบรูปทรงตามความเหมาะสมของพื้นที่ ตรงกลางก็ใช้ไม้ข้าวเปลือก วางพูนสูงจนบางครั้งสูงกว่าตัวคน ลักษณะที่ล้อมแล้ววางข้าวเช่นนี้ เรียกว่า “โล่ หรือ โล้ว” (เป็นภาษาจีนแต้จิ๋ว) ในยุคแรก ๆ ของการตั้งโรงสี (สมัยรัชกาลที่ 5-6 บางโรงสีจะใช้ “เตี้ย” ซึ่งส่งมาจากเมืองจีน มีลักษณะคล้ายเสื่อของไทยท้องถิ่นสานเป็นลายขัดแตะด้วยไม้ไผ่ กว้างประมาณ 2 เมตร ยาวหลายเมตร (มีหลายขนาดความยาว) ในระยะหลังก็มี

การทำในท้องถิ่นด้วยใบลาน นำมาถั้เป็นไส้ข้าวส่วนกลางไส้จะมีตะกร้อที่ทำด้วยไม้ไผ่สาน
โปร่งเป็นรูปทรงยาว วางตั้งทรงเสียบกองข้าวเปลือกเป็นระยะ เพื่อระบายความชื้นของกอง
ข้าว³⁶

ज्ञांश्चिद्

1	สัมภาษณ์	บาง	พร้อมสรรพ	เมื่อ สิงหาคม 2539.
		ไสว	มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540.
		อารี	ศิริธรรมวัฒน์	เมื่อ กุมภาพันธ์.
		นอบ	สุวรรณวงศ์	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540.
2	สัมภาษณ์	จาตุร	เสรีวิวัฒนา	เมื่อ เมษายน 2539
		อารี	ศิริธรรมวัฒน์	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
		กิมซุย	พรหมณะ	เมื่อ ตุลาคม 2540
		สุวิทย์	เวชชู	เมื่อ พฤศจิกายน 2540
		วิเชียร	วีเฝ้าพงษ์	เมื่อ 9 กรกฎาคม 2541
3	สัมภาษณ์	จาตุร	เสรีวิวัฒนา	เมื่อ เมษายน 2539
		ไสว	มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
		สมเกียรติ	อนันตเสรี	เมื่อ 27 กรกฎาคม 2542
4	สัมภาษณ์	วลี	ภูศิริ	เมื่อ กรกฎาคม 2540
		ก๊ก	เคอภาพงษ์	เมื่อ ธันวาคม 2540
		ชจิต	เพชรานนท์	เมื่อ ธันวาคม 2540
5	สัมภาษณ์	ไสว	มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
		ภูวัต	แซ่อ่าง	เมื่อ 9 กรกฎาคม 2541
6	สัมภาษณ์	เชียร	ละอองพานิช	เมื่อ สิงหาคม 2539
		จาตุร	เสรีวิวัฒนา	เมื่อ เมษายน 2539
		ไสว	มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
		กำธร	มัทนันท์	เมื่อ 18 สิงหาคม 2542
7	สัมภาษณ์	จาตุร	เสรีวิวัฒนา	เมื่อ เมษายน 2539
		พิจิต	พิชานนท์	เมื่อ ตุลาคม 2540
		สุวิทย์	เวชชู	เมื่อ พฤศจิกายน 2540
		ก๊ก	เคอภาพงษ์	เมื่อ ธันวาคม 2540
8	สัมภาษณ์	จาตุร	เสรีวิวัฒนา	เมื่อ เมษายน 2539
		ไสว	มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
		อารี	ศิริธรรมวัฒน์	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
		เสวก	กนกวิจิตร	เมื่อ 21 กรกฎาคม 2541
9	สัมภาษณ์	อารี	ศิริธรรมวัฒน์	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
10	สัมภาษณ์	จาตุร	เสรีวิวัฒนา	เมื่อ เมษายน 2539
		ไสว	มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
11	สัมภาษณ์	บุญเขียน	ลิมตระกูล	เมื่อ 30 กรกฎาคม 2542

	เอก	พงษ์สุวรรณ	เมื่อ 11 สิงหาคม 2542
	ไพศาล	ทรัพย์สว่างวงศ์	เมื่อ 10 สิงหาคม 2542
¹² สัมภาษณ์	ไสว	มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
	วลีย์	ภูศิริ	เมื่อ กรกฎาคม 2540
	บุญเย็น	ลิมตระกูล	เมื่อ 30 กรกฎาคม 2542
	อิทธิชัย	ลิมตระกูล	เมื่อ 30 กรกฎาคม 2542
¹³ สัมภาษณ์	ไสว	มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
	यी	ประพันธ์	เมื่อ มีนาคม 2539
	ชยุตย์	สังขนันท์	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
	เสรี	ศุภกร	เมื่อ กรกฎาคม 2540
¹⁴ สัมภาษณ์	เสรี	ศุภกร	เมื่อ กรกฎาคม 2540
¹⁵ สัมภาษณ์	นิล	ลิมพานิชย์	เมื่อ สิงหาคม 2539
	ไสว	มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
¹⁶ สัมภาษณ์	ไสว	มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
¹⁷ สัมภาษณ์	บุญเย็น	ลิมตระกูล	เมื่อ 30 กรกฎาคม 2542
	อิทธิชัย	ลิมตระกูล	เมื่อ 30 กรกฎาคม 2542
¹⁸ สัมภาษณ์	ขจร	ธนโสภณพิทักษ์	เมื่อ 15 เมษายน 2541
¹⁹ สัมภาษณ์	จาตุร	เสรีวิวัฒนา	เมื่อ เมษายน 2539
	มณฑล	เสรีวิวัฒนา	เมื่อ พฤษภาคม 2540
²⁰ สัมภาษณ์	วิเชียร	ภิญโญ	เมื่อ ตุลาคม 2540
²¹ สัมภาษณ์	วิไล	ใจห้าว	เมื่อ พฤศจิกายน 2540
	พิจิตร	พิชานนท์	เมื่อ ตุลาคม 2540
	สุวิทย์	เวชฐู	เมื่อ พฤศจิกายน 2540
	ภูวัต	แช่อ่าง	เมื่อ 9 กรกฎาคม 2541
	เทพ	กุลสิทธิ์วิเวก	เมื่อ 6 พฤษภาคม 2540
²¹ สัมภาษณ์	เอียรชัย	นวกิจไพฑูร	เมื่อ ตุลาคม 2540
²² สัมภาษณ์	เยี่ยม	จันทรรนท	เมื่อ 30 กันยายน 2542
	สุนน	บุญอนันท์	เมื่อ 30 กันยายน 2542
²³	สำนักงานอุตสาหกรรมการจังหวัดนครศรีธรรมราช, ทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ.2540 , สำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม, กระทรวงอุตสาหกรรม กันยายน 2541.		
²⁴ สัมภาษณ์	ไสว	มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
	นำชัย	กฤษดาตระกูล	เมื่อ 17 พฤศจิกายน 2542
²⁵ สัมภาษณ์	นำชัย	กฤษดาตระกูล	เมื่อ 17 พฤศจิกายน 2542
	เสริมศักดิ์	ศิริพงษ์	เมื่อ 17 พฤศจิกายน 2542
²⁶ สัมภาษณ์	นพนา	รัตนปราการ	เมื่อ 15 สิงหาคม 2542

	บุญช่วย บุณนาค	เมื่อ 15 สิงหาคม 2542
	อำไพ พิชมงคล	เมื่อ 15 สิงหาคม 2542
²⁷ สัมภาษณ์	บุญช่วย บุณนาค	เมื่อ 15 สิงหาคม 2542
	อำไพ พิชมงคล	เมื่อ 15 สิงหาคม 2542
²⁸	เออิจิ มุราซึมา. เขียนและแปล, วีรศักดิ์ มหัทธโนบล. แปลและบรรณาธิการ, การเมืองจีนสยาม การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย,	
	ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 56 หน้า 2541, 4 ธันวาคม 2482	
	สัมภาษณ์ สมบุญ ฝไท่จันท์	เมื่อ 6 สิงหาคม 2542
²⁹ สัมภาษณ์	เอียร์ ละอองพานิช	เมื่อ สิงหาคม 2539
	ชยุทนต์ (เทียบ) สังขนันท์	เมื่อ สิงหาคม 2540 และ 2 กรกฎาคม 2540
	สุวิทย์ เวชฐ์ (ม่วงเขี้ย แซ่โล้ว)	เมื่อ พฤศจิกายน 2540
³⁰ สัมภาษณ์	เอียร์ชัย นวกิจไพฑูร	เมื่อ ตุลาคม 2540
	นำชัย กฤษดาตระกูล	เมื่อ 17 พฤศจิกายน 2542
³¹ สัมภาษณ์	สมบุญ ฝไท่จันท์	เมื่อ 6 สิงหาคม 2542
³² สัมภาษณ์	ชจิต เพชรานนท์	เมื่อ ธันวาคม 2540
³⁵ สัมภาษณ์	สมบุญ ฝไท่จันท์	เมื่อ 6 สิงหาคม 2542
	เสวก กนกวิจิตร	เมื่อ 21 กรกฎาคม 2541
³⁴ สัมภาษณ์	ไสว มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
³⁵ สัมภาษณ์	วสิษฐ์ ภูศิริ (ลี แซ่กู่)	เมื่อ กรกฎาคม 2540
	พิจิตร พิฆานนท์	เมื่อ ตุลาคม 2540
	วิเชียร ภิญโญ	เมื่อ ตุลาคม 2540
	สุวิทย์ เวชฐ์ (ม่วงเขี้ย แซ่โล้ว)	เมื่อ พฤศจิกายน 2540
	ก๊ก เคาวภาพงษ์ (แซ่ไค้ว)	เมื่อ ธันวาคม 2540
	วิเชียร รวีเผ่าพงษ์	เมื่อ 9 กรกฎาคม 2541

บทที่ 3 พัฒนาการของเครื่องสีข้าวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

มนุษย์รู้จักการแปรรูปข้าวเปลือกมาเป็นข้าวสารพร้อม ๆ กับการรู้จักการทำนาอีกด้วย และดูเหมือนว่า เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตข้าวอันเป็นอาหารที่เลี้ยงมนุษย์มาตั้งแต่บรรพกาล จวบจนปัจจุบัน มีการพัฒนาที่ซ้ำมาก ซึ่งเครื่องสีข้าวที่มีประสิทธิภาพ สีข้าวได้จำนวนมากและรวดเร็วขึ้น เพิ่งจะเกิดขึ้นเมื่อประมาณ 150 ปีมานี้เอง ส่วนในประเทศไทยเพิ่งจะมีในสมัยปลาย ร.4 หากเปรียบเทียบกับความก้าวหน้าในด้านเทคโนโลยี ฝีมือ ความคิดสร้างสรรค์ของการก่อสร้างที่อยู่อาศัยและสถานที่สำคัญของมนุษย์แล้ว มันต่างกันอย่างเห็นได้ชัดทั้งที่สองสิ่งนี้เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ไม่ด้อยไปกว่ากันและเริ่มมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์ควบคู่กันมา

เหตุที่ทำให้ความก้าวหน้าของสองสิ่งนี้ต่างกัน ก็คงจะเป็นเพราะ ในสมัยโบราณ โดยเฉพาะสังคมของคนเอเชีย ผู้ที่ทำหน้าที่ผลิตข้าวเป็นชนชั้นระดับล่าง ซึ่งได้แก่ พวกทาส ไพร เป็นชนชั้นที่ไม่ค่อยมีโอกาสหรือไม่มีอิสระในการใช้ความคิดของตนเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ได้มากนัก ความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตจึงอยู่ในระดับที่ซ้ำมาก และหากมีช่างเผือกในโคลงข้าง ก็จะถูกนำเข้าไปรับใช้ในกลุ่มชนชั้นสูงทันที ส่วนชนชั้นสูง มีอิสระในการคิด สร้างสรรค์ความคิดของตน และไม่มีหน้าที่ในการผลิตข้าว เมื่อไม่ใชหน้าที่ของตน ก็ไม่ได้ก้าวเข้ามาสนใจและสัมผัสสิ่งเหล่านี้ เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตข้าวจึงไม่ได้พัฒนาไปมากนักนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นของสังคมมนุษย์จนถึงสมัยพุทธศตวรรษที่ 25 ต่างกับสิ่งก่อสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์ที่ชนชั้นสูงมีโอกาสสัมผัสและร่วมกิจกรรมด้วยกับชนชั้นล่าง ซึ่งชนชั้นสูงมีอิสระและโอกาสในการใช้ความคิดสร้างสรรค์ของตน จึงเห็นได้ว่าที่อยู่อาศัย สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ มีความหลากหลายมีพัฒนาการที่ก้าวไกลในหลาย ๆ ด้านอย่างเห็นได้ชัด

เครื่องมือในการแปรรูปข้าวเปลือกที่ปรากฏในภาคใต้ นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ยุค คือ ยุคแรก ซึ่งนับตั้งแต่พ.ศ. 2447 ขึ้นไป เป็นยุคที่ใช้เครื่องมือแบบใช้แรงงานในการขับเคลื่อน และนับตั้งแต่ไควฮักหนีเข้ามาตั้งโรงสีไฟในอำเภอปากพนังในปี พ.ศ.2447 เป็นจุดเริ่มต้นที่มีการใช้เครื่องจักรกลในการขับเคลื่อน เป็นจุดตั้งต้นของการเป็นต้นแบบของโรงสีและเครื่องสีข้าวรวมทั้งช่างเอ็นจิเนียในรุ่นต่อ ๆ มา

1. เครื่องสีข้าวที่ใช้แรงงานคนในการขับเคลื่อน

เครื่องมือที่ใช้ในการแปรรูปข้าวเปลือกที่สร้างขึ้นจากวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เป็นเครื่องมือที่ดำรงอยู่กับวิถีชีวิตของคนก่อนโลกอันยาวนาน เครื่องมือในแปรรูปข้าวนี้ สร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ

ได้แก่ ครกทิมข้าว (ครกตำข้าว) ครกถีบ (บางแห่งเรียกครกเหยียบ, ครกกระเดื่อง) อีกชนิดหนึ่งที่ใช้แรงงานคนแต่มีกลไกที่พัฒนาขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง เรียกกันว่า “ครกสี”

ครกสี เป็นเครื่องมือสีข้าวที่มีใช้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายประเทศโดยเฉพาะในประเทศจีนซึ่งมีใช้กันมานานแล้ว สำหรับในประเทศไทยนั้น มีประวัติความเป็นมาอย่างไรไม่มีหลักฐานชัดเจนให้สืบค้นได้ แต่ก็พอจะสันนิษฐานได้ว่า ชาวจีนอพยพเป็นผู้นำเข้ามาเผยแพร่ ที่เชื่อเช่นนั้นก็ด้วยสมมุติฐาน 2 ประการ ประการแรก จีนมีอารยธรรมที่สูงกว่าไทยหากเทียบในยุคสมัยเดียวกัน ครกสีเป็นเครื่องมือที่นำจะต้องผ่านกาลเวลาในการวิวัฒนาการจนเป็นรูปร่างเช่นนั้น หลักการทำงานของครกสีมีลักษณะที่คล้ายกับหินโม่แป้ง ซึ่งจีนมีใช้กันมาร่วมพันปีแล้ว ประการที่ 2 มีหลักฐานที่แม้ว่าจะไม่ชัดเจนเสียทีเดียวแต่ก็พอจะพิจารณาไปได้ว่า ชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในภาคใต้ของไทยนั้น มีส่วนในการพัฒนาการทำนา การแปรรูปข้าวเปลือกของชาวนา รวมทั้งการนำเครื่องมือที่เรียกกันว่า ครกสี มาใช้ในภาคใต้ กรณีตัวอย่างที่ค่อนข้างเด่นชัดปรากฏหลักฐานอยู่ในเมืองนครศรีธรรมราช คือ ตาขุนลก ท่านเป็นบุคคลที่ชาวเมืองนครศรีธรรมราชและกล่าวขวัญถึงและถ่ายทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเฉพาะชาวบ้านที่อยู่ในเขตทุ่งปรังซึ่งเป็นทุ่งผลิตข้าวของเมืองที่สำคัญแห่งหนึ่ง มีความเชื่อกันว่าเพื่อความเป็นสิริมงคลในการทำกิจกรรม จะต้องทำพิธีเซ่นสรวงท่านหรืออย่างน้อยที่สุดในพิธีกรรมขณะที่มีการกาด (บูชาเทพดาฟ้าดิน) จะต้องออกชื่อ (เอ่ยชื่อ) ท่านด้วยทุกครั้งไป ใกล้กับทุ่งปรังไปทางทิศตะวันตกเล็กน้อย เรียกว่ามะม่วงสองต้นมีสุสานของท่าน ปัจจุบันเหลือแต่แผ่นศิลาหน้าหลุมศพสลักอักษรจีน ระบุปีเสียชีวิตตรงกับ ค.ศ.1663 หลักฐานของท่านอีกแห่งคือ ร่องรอยที่เป็นศาลเจ้าซึ่งน่าจะเป็นที่ตั้งของบ้านของท่าน ตั้งอยู่ในบ้านวัดสห (วัดโพสพ) อดีตเคยเป็นบริเวณที่ตั้งของขุนนา และใกล้ ๆ กัน มีดอนแรกนา เคยเป็นสถานที่ทำพิธีแรกนาขวัญของเมืองนครศรีธรรมราช ปัจจุบันรูปเคารพของท่านซึ่งเป็นรูปไม้แกะสลัก ยังคงประดิษฐานอยู่ภายในศาลเจ้าเลื้อเมือง ตำบลในเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ชาวจีนผู้นี้คงได้ทำคุณประโยชน์ในด้านทำนารวมทั้งการนำเครื่องใช้ในการทำนาเข้ามาใช้ในเมืองนคร จนได้รับการแต่งตั้งเป็นขุนนา เครื่องมือในการแปรรูปข้าวที่ถูกนำเข้ามาใช้ในเมืองนครก็ควรจะมี “ครกสี” รวมอยู่ด้วย¹

ครกสี เป็นเครื่องมือสีข้าวที่สร้างจากวัสดุที่ล้วนหาได้ในท้องถิ่น ตัวเครื่องมือมีรูปทรงกระบอกกรอบของตัวเครื่องสานด้วยไม้ไผ่ แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนวางตั้งซ้อนกัน ส่วนล่างตั้งอยู่บนขาไม้ที่ทำเป็นรูปกากบาท ภายในอัดด้วยดินเหนียว ด้านบนของส่วนนี้จะเป็นชิ้นไม้เนื้อแข็งขนาดเล็กหลายชิ้นวางจัดเป็นพื้นผิวด้านบนในดินเหนียวรอบแกนไม้กลางที่เรียกว่า “โศ” ส่วนของส่วนล่างนี้จะมีเปราะ ลักษณะเป็นรางล้อมรอบฐาน เป็นส่วนที่รองรับข้าวสารและเปลือกที่ถูกสีแล้วถูกสลัดออกมาด้านนอก ข้างเปราะจะมีช่องสำหรับให้ข้าวที่สีแล้วไหลออกเพื่อนำข้าวไปแต่งต่อไป ฐาน

ของครกส่วนบนจะวางประกบอยู่กับส่วนล่าง หน้าตัดของฐานเป็นไม้แผ่นเนื้อแข็งที่สลักเป็น ลูกคลื่น บนขึ้นไปจากฐานเล็กน้อยจะมีไม้ยาวทรงสี่เหลี่ยมหน้ากว้างสอดผ่านตัวครกยื่นยาวออกมาทั้งสองข้าง เรียกกันว่า แขน ปลายแขนทั้งสองข้าง จะมีรูสำหรับให้ขังไว้เสียบ ด้านบนของครกปากผายออกเล็กน้อย เป็นส่วนที่รองรับข้าวเปลือก ภายในจะมีช่องให้ข้าวเปลือกไหลลงไปในส่วนที่ครกส่วนบนกับส่วนล่างประกบกัน มีวงอีกชั้นหนึ่ง เป็นไม้ยาวประมาณ 2 1/2 เมตร ปลายอลง ปลายวงจะติดสลักที่ใช้สวมรูแขน เมื่อดันวงไปข้างหน้าเป็นจังหวะที่ตัวครกส่วนบนหมุนครึ่งรอบ เมื่อดึงวงกลับเข้ามาหาตัว ตัวครกส่วนบนก็จะหมุนอีกครั้งรอบ นายเหมื่อน นาคะพรหม ชาวปากพนัง² ได้แต่งโครงบรรยายถึงรูปร่างและลักษณะการทำงานของครกสีไว้อย่างน่าฟังว่า

จุดบาท ป้ายตรเด้า	ตัวสาน
วงง่าเจ็ดทะยาน	โยกเยื้อง
พื้นแฝงฝากดินดาน	ดูแปลก ตาแฮ
เสฟโฆกับปลดเปลื้อง	ส่งข้าวปล่อยสาร

เมื่อสีได้ข้าวกลิ้งแล้ว ก็จะนำมาข้อมเป็นข้าวขาวด้วยครกและสาก ครกและสากที่ทำด้วยไม้เป็นเครื่องมือที่ข้อมข้าวอย่างง่าย ๆ ที่มนุษย์รู้จักทำขึ้นใช้มาช้านานแล้ว กล่าวได้ว่ามีมาพร้อมกับวัฒนธรรมการกินข้าวสารก็ว่าได้ เครื่องมือใช้ในการตำข้าวที่เรียกว่าสากนั้นมี 2 แบบ แบบหนึ่งเป็นไม้กลมลำยาวตรงกลางคอด สำหรับใช้จับตำข้าว อีกแบบหนึ่ง มีลักษณะคล้ายค้อน ไม้อันใหญ่ เครื่องมือข้อมข้าวอีกชนิดหนึ่ง คือ ครกถีบ (ครกกระเดื่อง) ในพื้นที่ภาคใต้พบเห็นได้น้อยกว่าครกสาก อาจจะเนื่องจากครกสากทำได้ง่ายกว่าและครกถีบตัวครกส่วนใหญ่จะทำด้วยหิน ในสมัยที่โรงสีที่สีด้วยมือซึ่งส่วนใหญ่เป็นของคนจีน จะใช้ครกถีบ ที่ตัวครกทำด้วยหินที่ส่งมาจากจีนเพราะมีคุณภาพดีใช้งานได้นานกว่าครกไม้มาก ครกถีบจึงน่าจะมีใช้เฉพาะในโรงสีเท่านั้น ส่วนชาวนาซึ่งใช้ข้อมข้าวจำนวนน้อยก็ใช้ครกสากที่สร้างขึ้นง่ายกว่า โรงสีที่ใช้แรงงานคนนั้น เพื่อที่จะให้ได้ข้าวสารเป็นจำนวนมากส่งขายให้กับลูกค้า ย่อมจะต้องใช้แรงงานคนเป็นจำนวนมาก บางโรงมีคนงานถึง 200 คน รอบบริเวณใกล้ ๆ โรงสีจึงเป็นชุมชนขนาดย่อม และเมื่อมีหลาย ๆ โรงสีจึงกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ สำหรับขนาดของชุมชนในยุคนั้น หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าในสมัยที่ปากพนังเริ่มจะเป็นเมืองท่าค้าขายโดยเฉพาะการข้าว ปรากฏในพระราชหัตถเลขา ฉบับที่ 6 ร.ศ. 124 (พ.ศ.2448) ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คราวเสด็จประพาสนครศรีธรรมราช มีความตอนหนึ่งว่า “...สินค้าอื่นไม่มีสำคัญเท่าข้าว...เพราะเหตุที่แต่ก่อนมีแต่โรงสีด้วยมือ สีไม่ทันต้องส่งไปโรงสีไฟกรุงเทพฯในเวลานี้โรงสีด้วยมือนั้น รายไปตามลำฝั่งแม่น้ำตลอด มีหลายสิบโรง...”³ โรงสีด้วยมือเหล่านี้ในภายหลังบางโรงก็เปลี่ยนมือให้นายทุนใหม่ตั้งเป็น

โรงสีไฟ เช่น โรงสีไฟเอี่ยมเส็ง (โรงสี 1) โรงสีไฟเอี่ยมหลี (โรงสี 2) โรงสีไฟไทน้าฟง (ภายหลังเป็นโรงสีไฟหยิกเส็งจั้น หรือโรงสี 7) โรงสีลิ้มเล่งหัง (ภายหลังเป็นโรงสีไฟสระเกษ หรือโรงสี 11) โรงสีไฟเอี้ยบเซ็งฮง (ภายหลังเป็นโรงสีไฟแสงไทย หรือ โรงสี 13) เป็นต้น และที่ไม่ได้เปลี่ยนมือแต่ได้พัฒนาเป็นโรงสีใช้เครื่องยนต์หัวบดแล้วพัฒนาต่อมาเป็นโรงสีไฟ ก็มีโรงสีไฟล้วนเอ็กเชียง (โรงสี 12) เป็นต้น⁴

โรงสีที่สีด้วยมือใช้แรงงานคนนั้นย่อมจะต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมากดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในสมัยนั้นพวกมลายูก็ได้เข้ามาซื้อข้าวในลุ่มน้ำปากพ่วงกันแล้ว และพวกกลุ่มนี้ก็เป็ลูกค้าหลักกลุ่มหนึ่งของโรงสีไฟในปากพ่วง เรือที่พวกนี้นำเข้ามาซื้อข้าว คนท้องถิ่นเรียกว่า “เรือแขก” สามารถบรรทุกข้าวได้ 300-400 กระสอบจุต ในภายหลังมีกระสอบยูนี (กระสอบป่านหรือเรียกกันว่ากระสอบป่อ) ก็สามารถบรรทุกได้ 100-200 กระสอบ คนงานที่ทำงานในโรงสีล้วนเป็นคนจีน ส่วนใหญ่ก็เป็นจีนไหหลำ คนไทยไม่นิยมทำงานในโรงสีโดยเฉพาะงานกรรมกร เพราะเป็นงานหนัก นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ในลุ่มน้ำปากพ่วง ไม่เพียงจะมีผู้คนอพยพเข้ามาเบิกร้างสาครเป็นนา ยังมีผู้คนเข้ามาค้าขายค้าข้าวเป็นจำนวนมาก ชาวจีนที่เดินทางมาหากินในลุ่มน้ำปากพ่วงก็มีไม่น้อย สถิติที่แท้จริงนั้นไม่สามารถรวบรวมได้เพราะส่วนหนึ่งเข้ามาโดยตรงทางเรือไม่มีหนังสือเดินทางเข้าเมือง เข้ามาใหม่ ๆ มักจะเข้ามาเป็นคนงานในโรงสี บ้างก็เข้ามาอยู่กับเจ้าสัว (คนท้องถิ่นเรียกคนมีฐานะดีซึ่งมักจะเป็นคนกลางและภายหลังเป็นนายทุนใหญ่และมีอิทธิพลในหมู่บ้านว่าเจ้าสัวหรือเจ้ายี่ ส่วนนายเงินกู้และนายป่อนเรียกว่า เจ้าใหม่) มีเรื่องเล่ากันว่า คนจีนมักจะกลัวภรรยาที่เป็นคนไทยท้องถิ่น เพราะไม่มีหนังสือเดินทางเข้าเมือง ไม่มีใบต่างด้าว ถูกภรรยาขู่บ่อย ๆ ว่าจะฟ้องกรมการเมืองว่าเป็นคนเถื่อนไม่มีทะเบียน โดยเฉพาะตอนที่คิดจะกลับไปหาเมียที่อยู่เมืองจีน อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนจีนไหหลำที่เข้ามาอยู่เมืองไทยแล้วมีน้อยรายมากที่กลับไปเมืองจีน คนจีนที่เข้ามาเป็นกรรมกรและมาเป็นคนกลางรับซื้อข้าวส่งโรงสีในยุคเริ่มมีโรงสีในลุ่มน้ำปากพ่วงรวมทั้งพัทลุงและสงขลา มีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาการค้าข้าวในสมัยนั้น กล่าวคือเป็นทั้งผู้บุกเบิกทำโรงสีเพื่อขายข้าว การส่งออกข้าวแรงงานในโรงสี พ่อค้าคนกลาง ผู้นำเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนา สีข้าว ส่งผลให้มีการขยายการทำนามากขึ้น ที่เดิมทำนาเพื่อการบริโภคเองหรือเพื่อการยังชีพมาเป็นเพื่อขาย ทำให้เศรษฐกิจในสมัยนั้น เปลี่ยนแปลงซึ่งส่งผลให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย⁵

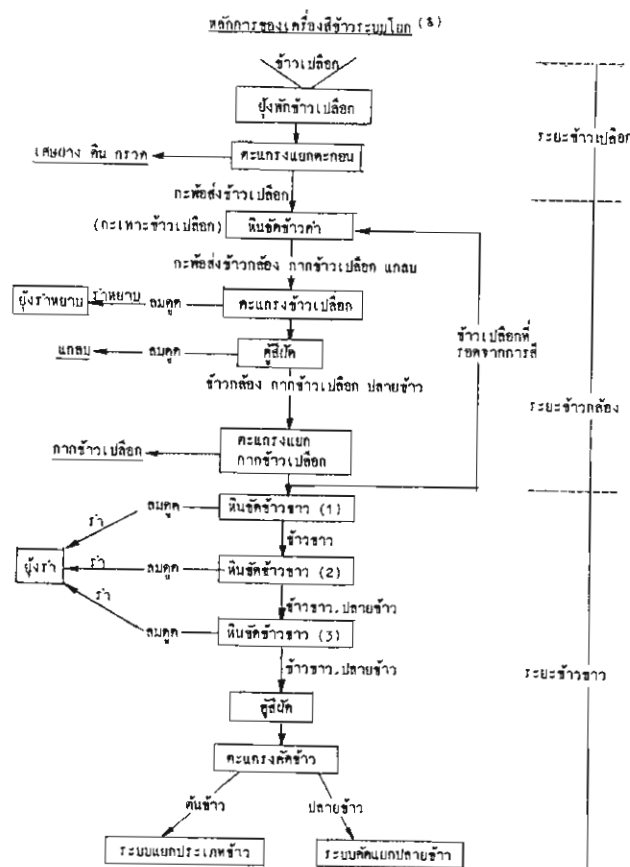
ภาพที่ 26 สาวชาวเหนือกับการดำข้าวเปลือกด้วยครกกระเดื่อง

2. เครื่องสีข้าวระบบเครื่องจักรไอน้ำ

เครื่องสีข้าวระบบเครื่องจักรไอน้ำที่เข้ามาตั้งในประเทศไทยเป็นแห่งแรกนั้น ล้วนเป็นของ นายทุนชาวตะวันตก เดิมทีพ่อค้าชาวตะวันตกเหล่านี้ (โดยเฉพาะอังกฤษ) ต้องการเข้ามาซื้อ ข้าวจากไทยเป็นจำนวนมาก จึงได้นำเครื่องจักรที่ทันสมัยในขณะนั้นมาตั้งในกรุงเทพฯ โรงแรก ชื่อโรงสี บริษัทอาระกัน เป็นบริษัทของอังกฤษ ตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2401 ในปี พ.ศ.2407 มีโรงสี เพิ่มขึ้นเป็น 3 โรง ในปี พ.ศ.2410 มีถึง 5 โรง และโรงสีของชาวตะวันตกก็หยุดชงการขยาย ตัวในปีนั้นและนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2420 เป็นต้นมา บทบาทของโรงสีชาวตะวันตกก็เริ่มลดลง หลายโรงสีชาวจีนได้เข้าดำเนินงานแทน ในปี พ.ศ.2455 โรงสีไฟทั้งหมดในประเทศไทยจะมีอยู่ ประมาณ 50 โรง เป็นของชาวตะวันตก 3 โรง ส่วนชาวจีนนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2413 เป็นต้นมา เริ่มเข้ามาลงทุน โดยสั่งเครื่องจักรมาจากอังกฤษและจากเยอรมันเข้ามาตั้งเป็นโรงสีไฟ ชาวจีนได้ เรียนรู้ทางด้านวิศวกรรมของเครื่องจักรได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะพวกจีนกวางตุ้ง และบุคคล เหล่านี้จะเป็นต้นแบบที่ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ในด้านเครื่องกลไกให้กับเอ็นจิเนียรูนหลัง เอ็น- จิเนียร์มีส่วนอย่างมากในการพัฒนาดัดแปลงระบบสีข้าวให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น โดยเฉพาะระบบ โยกคัดข้าว และระบบสีข้าวให้ขาวขึ้น จากเมื่อก่อนนี้เครื่องสีข้าวของฝรั่งสามารถสีข้าวเปลือกได้ เป็นข้าวกลองเท่านั้น แต่เอ็นจิเนียร์ชาวจีนกวางตุ้ง ชื่อหม่าท่งเจ๋ง (บิดาของนายหม่าเลียบ- คุณหรือมา บุญกุล) ได้ปรับปรุงเครื่องจักรจนสามารถสีข้าวเปลือกเป็นข้าวสารได้ ทำให้ข้าวขาว เป็นที่ต้องการของตลาดและมีราคาสูงกว่าข้าวกลอง⁶

นับตั้งแต่ได้ชักหนึ่ซึ่งมีโรงสีในกรุงเทพฯ อยู่แล้ว ได้เข้ามาตั้งโรงสีไฟอีกแห่งในปากพนัง เมื่อปี พ.ศ.2447 ใช้ชื่อโรงสีว่า “โรงสีไฟเตาเส็ง” ทำให้การค้าและการทำนาในปากพนังตื่นตัว ขึ้นมามาก เครื่องสีข้าวนี้สามารถสีได้มากกว่าเครื่องสีข้าวด้วยมือหลายเท่าตัว เป็นเครื่องกล ยี่ห่อ “ซูเลย์” ของเยอรมัน ในระยะแรกมีเอ็นจิเนียร์ชาวเยอรมันติดตามมาช่วยดูแลด้วย⁷ เอ็นจิเนียร์ชาวเยอรมัน ผู้นั้นนับเป็นครูคนแรกของเอ็นจิเนียร์ในภาคใต้ เอ็นจิเนียร์ผู้ช่วยที่เป็นคน ท้องถิ่นปากพนัง คนหนึ่งคือ นายเกื้อ มาลา และอีกคนหนึ่งเป็นชาวจีนแต้จิ๋วชื่อ นายฉ้วนหรือฉ้วน แซ่หลี เมื่อเริ่มเข้าทำงานเป็นผู้ช่วยเอ็นจิเนียร์ ชาวเยอรมัน ทั้งสองมีอายุเพียง 18-19 ปี จาก ประสบการณ์ ในการทำงาน การเรียนรู้จากการฝึกฝน จนมีความชำนาญ เมื่อช่างชาวเยอรมัน กลับประเทศ บุคคลทั้งสองก็ได้เป็นเอ็นจิเนียร์ใหญ่ (เรียกกันว่า “เถ่าข้าว” เป็นที่ปรึกษาในด้าน เครื่องยนต์กลไกต่าง ๆ ของโรงสีใหญ่ในปากพนังหลายโรง และมีส่วนในการตั้งเครื่องของโรงสี ในรุ่นต่อมาทั้งในปากพนังและที่พัทลุง และยังเป็นครูให้กับเอ็นจิเนียร์รุ่นหลัง ๆ)

หลักใหญ่ของระบบการทำงานของเครื่องสีเครื่องจักรไอน้ำซึ่งเป็นของเยอรมัน มีดังนี้

โรงสีไฟนั้นมีระบบการทำงานที่ค่อนข้างเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ หากไม่คุมเครื่องให้ใช้การได้ดีอยู่เสมอ โดยเฉพาะระบบการเติมเชื้อเพลิง และหม้อต้มต้มน้ำ การใส่เชื้อเพลิงที่อ่อนเกินไปจะทำให้เครื่องจักรกลทำงานไม่เต็มที การใส่เชื้อเพลิงที่มากเกินไป จะส่งผลต่อหม้อต้มทำงานหนัก จนทำให้แตกหรือเกิดรั่วได้ ทั้งสองส่วนจึงมีความสำคัญที่ต้องพอเหมาะ คล้องจองกัน เปรียบเสมือนเครื่องดนตรีที่ต้องเล่นให้จังหวะที่เข้ากันได้ และจะต้องดูแลไม่ให้คลาดสายตาไปได้ในขณะที่เครื่องจักรกำลังทำงานอยู่ เหตุการณ์ที่เกิดจากความประมาทและรู้เท่าไม่ถึงการณ์กับโรงสีที่ตั้งอยู่ในปากพนังมาแล้ว มีอย่างน้อย 2 โรง ได้แก่โรงสีเอี่ยมเส็ง (โรงสี 1) เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2462 เป็นอุบัติเหตุที่เกิดจากหม้อต้มระเบิด และอีกครั้งหนึ่งที่เกิดกับโรงสีไฟลิ้มเล็งหัง ในปี พ.ศ.2477 เป็นอุบัติเหตุที่เกิดจากหม้อต้มรั่วและเติมน้ำเย็นเข้าไป ทำให้หม้อต้มระเบิด ทั้งสองครั้งทำให้เงินเจียนที่ประจำอยู่โรงสีเสียชีวิตทันที และทำให้ไฟไหม้ใหญ่ ทำความเสียหายให้กับโรงสีมากจนต้องหยุดกิจการไประยะหนึ่ง⁹

ความยุ่งยากในการทำงานกับโรงสีในระบบนี้อีกอย่างคือ ตอนเปิดเครื่องทำงานซึ่งชาวจีนและคนท้องถิ่นเรียกกันว่า “คุยกัง” หากเป็นการเปิดงานของฤดูสีข้าวในวันแรก (หยุดงานมาหลายวัน) การก่อไฟเพื่อต้มน้ำในหม้อต้มให้เดือดนั้นต้องใช้เวลาอย่างน้อย 12 ชั่วโมง หากเป็นหม้อขนาดใหญ่ก็ต้องใช้เวลามากกว่า ถ้าเป็นการเริ่มงานวันใหม่ที่ต่อจากเมื่อวานนี้ การต้มน้ำให้เดือดต้องใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงกว่า ก็เดินเครื่องกันได้แล้ว เมื่อจะเลิกงานในตอนเย็นหรือหัวค่ำ ก็จะทำกรลาไฟ (ทำให้ไฟงวดลง) ปิดแผงไฟที่กั้นระหว่างเตาไฟกับหม้อต้มไว้ วันรุ่งขึ้นต้องชักแผงกั้นไฟนี้ออกแล้วเติมเชื้อเพลิงให้ทำงานต่อไป หากต้องการทำงานติดต่อกันหลายวัน ก็สามารถเติมเชื้อไฟให้เครื่องทำงานต่อเนื่องไปอย่างไม่มีปัญหา บางครั้งก็เดินเครื่องติดต่อกันเป็นเวลาหลายเดือน ทำงานกันทั้งวันทั้งคืนโดยไม่หยุดพัก น้ำในหม้อต้มก็ต้องเติมด้วยน้ำร้อนที่ละเล็กละน้อย

ข้อดีของเครื่องสีระบบนี้มีอยู่ข้อหนึ่งคือ ไม่มีต้นทุนด้านเชื้อเพลิง เพราะใช้แกลบที่ได้จากการสีข้าวนำมาหมนเวียนใช้ประโยชน์ แต่ก็มีจุดด้อยอีกด้านหนึ่ง กล่าวคือ ขี้เถ้าที่เกิดจากการเผาแกลบ คนงานมักจากกวาดหรือใช้น้ำฉีดลาดและล้างทำความสะอาดขี้เถ้าแกลบลงไปในคลองที่อยู่ใกล้โรงสีเสมอ เมื่อผ่านไปหลายปี ตะกอนขี้เถ้าเหล่านี้เมื่อรวมกันแล้ว มีจำนวนไม่น้อยเลย สิ่งนี้จะเป็นผลดีหรือผลร้าย ต่อระบบนิเวศในสมัยก่อนหรือไม่ ไม่สามารถวิเคราะห์หรือตรวจสอบได้ เพราะผ่านพ้นมาหลายปีแล้ว ที่ดินบางแห่งที่อยู่ใกล้โรงสี ในอดีตเคยเป็นที่ลุ่ม เป็นคูน้ำหรือเป็นบางเล็ก ๆ แต่ในปัจจุบันได้กลายเป็นถนนและบางแห่ง เป็นสิ่งปลูกสร้างก็เกิดจากแกลบและขี้เถ้าที่ทางโรงสีนำไปถมสะสมกันหลายปีจนเต็ม ข้อเสียของขี้เถ้าแกลบอีกอย่างหนึ่งก็คือ ขณะที่เครื่องสีกำลังทำงานอยู่ ขี้เถ้าแกลบจะปลิวว่อนไปรอบๆ บ้านข้างเคียงได้

เครื่องสีข้าวระบบเครื่องจักรไอน้ำที่สร้างขึ้นในภาคใต้ หากจะแยกตามกำลังการผลิต สามารถแยกได้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับ 1 สามารถสีข้าวเปลือกได้วันละมากกว่า 80 เกวียน ขึ้นไป ซึ่งมีอยู่เพียง 3 โรงเท่านั้นคือ โรงสีไฟบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด 2.โรงสีไฟลั่นเอ็ก-เซียม ที่บ้านกลางในเขตเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 3.โรงสีไฟทองมี ที่สงขลา ระดับ 2 ซึ่งสามารถสีข้าวเปลือกได้วันละ 50-80 เกวียน มีจำนวนมากที่สุด ตั้งอยู่ในท้องที่ จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุงและสงขลา ระดับ 3 สามารถสีข้าวเปลือกได้วันละ 50 เกวียนลงมา มีจำนวนใกล้เคียงกับระดับ 2 ตั้งอยู่ใน จังหวัดนครศรีธรรมราช ปากพนัง ระโนด สงขลา และพัทลุง และนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2447 จนถึงปี พ.ศ.2532 มีโรงสีไฟที่เกิดขึ้นและล้มเลิกไปแล้ว ทั้งหมดในจังหวัดต่าง ๆ มีดังนี้

อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มี	4	โรง
อำเภอปากพนัง,เชียรใหญ่,หัวไทรมี		19	โรง
อำเภอชะอวก	มี	1	โรง
อำเภอฉวาง	มี	3	โรง
รวมในจังหวัดนครศรีธรรมราช	มี	27	โรง
อำเภอเมืองสงขลา	มี	7	โรง
อำเภอระโนด	มี	3	โรง
รวมในจังหวัดสงขลา	มี	10	โรง
อำเภอเมืองพัทลุง	มี	6	โรง
อำเภอกวนขนุน(ปากคลอง)	มี	6	โรง
อำเภอเขาชัยสน	มี	2	โรง
อำเภอปากพะยูน	มี	1	โรง
รวมในจังหวัดพัทลุง	มี	15	โรง

3. เครื่องสีข้าวประเภทเครื่องยนต์ระบบโยก ขนาดกลางเล็ก

เครื่องสีข้าวที่ใช้เครื่องยนต์ระบบโยกนี้มีหลักการทำงานเช่นเดียวกับเครื่องสีข้าวประเภทเครื่องจักรไอน้ำ จะต่างกันก็แต่มีขนาดเล็กกว่าและเครื่องกลที่ใช้ขับเคลื่อน เครื่องสีข้าวประเภทนี้ยังแบ่งออกเป็น 2 แบบตามชนิดของเครื่องยนต์ แบบหนึ่งเป็นเครื่องยนต์ชนิดเฟาหัว (ใช้น้ำมันซีล) ซึ่งเกิดขึ้นก่อนแบบที่ 2 ชนิดที่ใช้เครื่องดีเซลหมุนเร็ว

3.1 เครื่องสีข้าวประเภทเครื่องยนต์ (ชนิดเผาหัว) ระบบโยก¹⁰

เครื่องสีข้าวที่ใช้เครื่องยนต์ชนิดนี้ เกิดขึ้นเมื่อมีเครื่องยนต์เผาหัวใช้น้ำมันซีลันหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าน้ำมันดีเซลหมุ่นซ้ำ เป็นเครื่องยนต์ที่ผลิตจากยุโรป ส่งเข้ามาขายในประเทศไทยในราวปี ปลายทศวรรษ 2470 มียี่ห้อโบลินเดอร์ ลิสเตอร์ เพลตเตอร์ที่ผลิตในอังกฤษ ยี่ห้อนิสสันของญี่ปุ่น ยี่ห้อสลาเวียของเชโกสโลวาเกีย

ช่างท้องถิ่นซึ่งเป็นเอ็นจಿನีเียใหญ่ที่คอยดูแล ซ่อมแซมและติดตั้งโรงสีไฟต่าง ๆ ในลุ่มน้ำปากพนัง พัทลุง และสงขลา ซึ่งมีความรู้ในระบบการทำงานของเครื่องสีข้าวระบบเครื่องจักรไอน้ำดีอยู่แล้ว เมื่อมีเครื่องยนต์ชนิดนี้เข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย ก็คิดดัดแปลงยอส่วนระบบเครื่องสีข้าวระบบเครื่องจักรไอน้ำให้เล็กลง เพื่อให้เข้ากับกำลังของเครื่องยนต์ชนิดนี้ โดยยอส่วนขบวนการทำงานทั้งหมดในการสีข้าว ตัดระบบเครื่องจักรไอน้ำซึ่งได้แก่ เตาเผา หม้อต้มและปล่องไฟออกไปแล้ว ใช้เครื่องยนต์เป็นพลังงานในการขับเคลื่อนแทนที่ ในราวปี พ.ศ. 2477-2492 ผู้ที่มีทุนระดับกลาง ซึ่งมีจำนวนไม่มาก ส่วนใหญ่ก็เป็นพวกที่คลุกคลีอยู่กับการค้าข้าว ได้เข้ามาลงทุนสร้างโรงสีประเภทนี้ เป็นการลงทุนที่ใช้ทุนน้อยกว่าการตั้งโรงสีไฟ และค่าใช้จ่ายในด้านแรงงานก็ไม่มาก เพราะใช้คนงานน้อยกว่า แต่ในขณะเดียวกันก็มีกำลังการผลิตไม่สูง คือเครื่องที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ผลิตได้ไม่เกิน 10 เกวียนข้าวเปลือกต่อวัน ซึ่งในภายหลัง พวกที่เปิดโรงสีประเภทนี้เมื่อทำไประยะหนึ่ง มีทุนรอนมากขึ้น ส่วนใหญ่ก็เปลี่ยนไปใช้เครื่องจักรไอน้ำ บางโรงสีก็ปรับเปลี่ยนใช้เครื่องยนต์ดีเซลซึ่งเป็นเครื่องยนต์ที่มีประสิทธิภาพดีกว่าแต่นำเข้าจากต่างประเทศในภายหลังยุคสงครามโลก

เครื่องยนต์เผาหัวที่ใช้น้ำมันซีลันมีข้อเสียที่ขั้นตอนการสตาร์ทเครื่องมีความยุ่งยากและต้องใช้เวลาเผาหัวเครื่องชุดจุดระเบิดให้ร้อนจัดจนแดง แล้วใช้แรงคนอย่างน้อย 2 คน ช่วยจุดสายสะพานและหมุนโมเล่ย์จุดให้เครื่องเดิน การใช้แรงคนช่วยสตาร์ทเครื่องนั้นต้องมีจังหวะที่คล้องจองกันและต้องใช้กำลังมากในการจุดกระชาก ขณะที่เครื่องทำงาน โดยเฉพาะตอนเริ่มสตาร์ท จะเกิดควันและกลิ่นเหม็นของน้ำมัน บางครั้งก็ทำให้ข้าวที่จะสีและสีเสร็จแล้วเปรอะเปื้อนน้ำมันที่กระเด็นใส่ เครื่องชนิดนี้มีรอบหมุ่นซ้ำ ประสิทธิภาพในการทำงานก็ค่อนข้างต่ำ ข้างยังเสียบ่อย ๆ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองและระยะสงครามยุติใหม่ ๆ น้ำมันซีลันหรือดีเซลหมุ่นซ้ำเกิดขาดแคลน เพราะเป็นสินค้าที่ส่งมาจากต่างประเทศ เจ้าของโรงสีรวมทั้งเจ้าของเรือยนต์ที่ใช้เครื่องชนิดนี้ ต้องนำน้ำมันยางมาเป็นเชื้อเพลิงทดแทน ปรากฏว่าใช้กันได้อย่างไม่มีปัญหา

โรงสีในภาคใต้หลายโรง ที่เริ่มกิจการใหม่จากการติดตั้งเครื่องสีประเภทเครื่องยนต์ชนิดนี้ ภายหลังได้เปลี่ยนไปเป็นเครื่องจักรไอน้ำ ตัวอย่างเช่น โรงสีไฟล่วนเอ็กเชียงที่บ้านกลาง อยู่ใน

เขตอำเภอเชียรใหญ่ โรงสีไฟขจรเกียรติที่อำเภอหัวไทร โรงสีไฟนำไทยหลัที่อำเภอระโนด และ อำเภอเมืองสงขลา เป็นต้น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีเครื่องยนต์ดีเซลที่มีประสิทธิภาพในการทำงานดีกว่าและใช้สะดวกกว่าเครื่องยนต์เผาหัวจากต่างประเทศเข้ามาขายในประเทศไทย บางโรงสีก็เปลี่ยนไปใช้เครื่องดีเซล ตัวอย่างเช่น โรงสีป่าตาที่ปากแพรก เขตอำเภอปากพนัง เป็นต้น เครื่องยนต์เผาหัวหมดยุคไปเพราะมีเครื่องยนต์ดีเซลเข้ามาแทนที่

3.2 เครื่องสีข้าวประเภทเครื่องยนต์ (ชนิดดีเซล) ระบบโยก¹¹

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ราวปี พ.ศ.2493-4 มีเครื่องยนต์ดีเซลซึ่งมีประสิทธิภาพในการทำงานดีกว่า สตาร์ทเครื่องได้ง่ายกว่าเครื่องยนต์เผาหัวเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย โดยเฉพาะยี่ห้อที่เคยผลิตเครื่องยนต์ชนิดเผาหัวต่างได้เปลี่ยนมาผลิตเครื่องยนต์ดีเซล และมียี่ห้อใหม่ที่ในภายหลังเป็นเครื่องยนต์ที่นิยมกันมากยี่ห้อหนึ่ง คือ แยมมาของญี่ปุ่น ในกรุงเทพฯมีเครื่องสีข้าวสำเร็จรูปใช้เครื่องยนต์ดีเซลระบบโยก ยี่ห้อแมคคินนอนของสหรัฐ เข้ามาจำหน่าย แต่ไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดในภาคใต้สั่งมาใช้ อาจจะเนื่องจากมีราคาแพงและมีประสิทธิภาพสู้เครื่องสีที่ช่างท้องถิ่นผลิตไม่ได้ ในสมัยนี้ มีช่างที่มีความรู้ความสามารถสร้างและติดตั้งโรงสีที่ใช้เครื่องยนต์ชนิดนี้หลายคน ช่างบางคนมีความก้าวหน้า ถึงกับตั้งโรงงานผลิตอุปกรณ์เครื่องสีและรับติดตั้งโรงสีกันเลยทีเดียว

หลังจากที่มีเครื่องยนต์ดีเซลและเครื่องสีสำเร็จรูปจากต่างประเทศเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทยไม่นานนัก ในกรุงเทพฯก็มีช่างเอ็นจิเนียพัฒนาเครื่องสีโดยเลียนแบบและย่อส่วนระบบเครื่องจักรไอน้ำ แต่ใช้เครื่องยนต์ดีเซลเป็นพลังงาน ชื่อนายสว่าง จารุศร ใช้ชื่อยี่ห้อของตนว่า “เครื่องสีข้าวปิ่นแก้ว” เครื่องสีข้าวยี่ห้อนี้ได้รับการรับรองจากกระทรวงเกษตรมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2492 และได้รับการส่งเสริมการจำหน่ายไปทั่วประเทศ ด้วยรัฐบาลในสมัยนั้น มีนโยบาย “ไทยยิสต์” (ไทยนิยม) ต้องการส่งเสริมให้คนไทยค้าขายแทนคนต่างด้าว ในเรื่องการค้าข้าว ต้องการให้ชาวนารู้จักการค้าข้าว โดยมีเครื่องสีเป็นของตนเอง โดยไม่ได้พึ่งเสียงคัดค้านของเจ้าของโรงสีใหญ่ที่ได้ร่วมกันคัดค้านทักท้วงรัฐบาลในสมัยนั้น ซึ่งต่อมาเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้โรงสีไฟอันเป็นพ่อค้าหลักที่รวบรวมข้าวส่งออกต่างประเทศในขณะนั้นส่งผลให้การค้าข้าวโดยเฉพาะในภาคใต้ถูกกระทบอย่างรุนแรง นโยบายดังกล่าวจึงเป็นการส่งเสริมที่ผิดทางเป็นอย่างยิ่ง เครื่องปิ่นแก้วที่รัฐบาลส่งเสริมนั้น ในระยะแรกก็ขายได้บ้างในพื้นที่ภาคใต้ แต่ก็ขายได้ไม่กี่ปี เพราะหลังจากมีช่างท้องถิ่นภาคใต้ สามารถผลิตเครื่องสีข้าวสำเร็จรูปขึ้นได้ในปี พ.ศ.2498 เป็นต้นมา เครื่องสีข้าวปิ่นแก้วก็ไม่สามารถแทรกเข้ามาในตลาดค้าข้าวในภาคใต้ได้เลย เนื่องจากเครื่องสีข้าวที่ผลิตจากโรงงานในท้องถิ่นนั้น มีประสิทธิภาพไม่ด้อยไปกว่าเครื่องสีข้าวจากต่างถิ่น

สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับการใช้งานในท้องถิ่นได้ดีกว่า การบริการติดตั้งและการบริการหลังการขายก็ทำได้ดีกว่าและเข้าถึงลูกค้าที่อยู่ในท้องถิ่นมากกว่า โดยเฉพาะเรื่องการซ่อมแซมกัน

ช่างที่นับว่าเป็นผู้ที่บุกเบิกตั้งโรงงานผลิตอุปกรณ์เครื่องสีข้าวประเภทเครื่องยนต์ดีเซลระบบโยกที่สำคัญของภาคใต้คนหนึ่ง น่าจะได้แก่นายจ้อง ตรังสมบัติ เป็นชาวเมืองตรัง ก่อนที่จะเข้ามาสู่ธุรกิจผลิตและติดตั้งเครื่องสีข้าว ท่านเป็นผู้จัดการองค์การการค้าในอุปถัมภ์ขององค์การทหารผ่านศึก มีกิจการขายส่งข้าวและเครื่องสีข้าวประเภทเครื่องยนต์เผาหัวระบบหีบดซึ่งเป็นเครื่องสีข้าวอีกระบบหนึ่งที่ผลิตสำเร็จรูปจากโรงงานของต่างชาติที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ท่านเห็นว่าเครื่องสีข้าวชนิดนี้ขายดีและน่าจะมียอดขายที่ก้าวหน้า จึงได้เรียนรู้เครื่องสีข้าวระบบต่าง ๆ ของต่างประเทศและระบบเครื่องจักรไอน้ำ ในปี พ.ศ.2494-5 ซึ่งในขณะนั้นมีเครื่องดีเซลเข้ามาจำหน่ายแล้วในประเทศไทย ท่านจึงได้ตั้งโรงงานขนาดเล็กที่ผลิตและประกอบเครื่องสีข้าวระบบโยกโดยใช้เครื่องยนต์ทั้งชนิดเผาหัวและชนิดดีเซลเป็นตัวขับเคลื่อน มีคนงานช่วยในระยะเริ่มแรกเพียง 3-4 คน ตั้งชื่อกิจการของตนว่า "ยนต์พิศาล" ตั้งอยู่ที่ 36/5-6 ถนนไทรงาม ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง ได้เริ่มผลิตกันอย่างจริงจังในปี พ.ศ.2496 โดยเริ่มจากเครื่องเล็กแล้วพัฒนาและขยายกิจการมาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปี พ.ศ.2532 จึงหยุดกิจการ

เครื่องสีข้าวประเภทเครื่องยนต์ระบบโยกที่ยนต์พิศาลผลิตนั้น มีระบบการทำงานเช่นเดียวกับเครื่องสีข้าวประเภทเครื่องสีข้าวเครื่องจักรไอน้ำ โดยย่อส่วนและปรับระบบการทำงานของเครื่องจักรกลต่าง ๆ ให้เหมาะกับการกำลังของเครื่องยนต์ที่ส่งมาจากต่างประเทศ ซึ่งกำลังสูงสุดในขณะนั้นมีเพียง 20 แรงม้า ต่อมาก็มีถึง 80 แรงม้า (กำลังมากกว่านั้นมิได้ติดตั้งให้) ซึ่งมีทั้งชนิดเครื่องยนต์เผาหัว กับชนิดเครื่องยนต์ดีเซลที่เกิดขึ้นในรุ่นหลัง ขึ้นส่วนต่าง ๆ เช่น ตะแกลง เหล็กตะแกลง (กรอบเป็นไม้) ในระยะแรกสั่งมาจากเยอรมัน แต่ในระยะหลังก็ทำขึ้นในโรงงานยนต์พิศาล และยังคงเรียกว่า ตะแกลงเยอรมันข้าวที่จะนำมาสีนั้น ก็ปฏิบัติเช่นเดียวกับโรงสีไฟ ไม่ต้องตากก่อนสี (สีข้าวดิบ) เครื่องสีรุ่นแรก ๆ มีขนาด 5-6 แรงม้าสีข้าวได้วันละ 1-2 เกวียน เครื่องขนาด 8-10 แรงม้า มีข้าวเปลือกได้วันละประมาณ 2-3 เกวียน เครื่องขนาด 12-16 แรงม้า สีข้าวเปลือกได้วันละ 5-6 เกวียน เครื่องขนาด 16-20 แรงม้า มีข้าวเปลือกได้วันละ 7-10 เกวียน บางคนก็ใช้เครื่องรถยนต์มือ 2 เช่นของยี่ห้อพียูมาเป็นเครื่องจุดสามารถสีข้าวเปลือกได้วันละ 10-12 เกวียน ไม่ว่าเครื่องขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ที่กล่าวมาแล้วนั้นใช้เวลาในการติดตั้งเท่ากัน คือประมาณ 10 วัน ระหว่างปี พ.ศ.2498-2510 เป็นระยะที่มีสถิติการจำหน่ายเครื่องสีข้าวประเภทนี้ค่อนข้างดี จนต้องมีคนงานติดตั้งถึง 10 ชุดประจำอยู่กับโรงงาน ในปี พ.ศ.2513 ได้ผลิตเครื่องขนาดเล็ก 2,3 และ 4 แรงม้า สามารถสีข้าวเปลือกได้วันละ

ประมาณ 1/2 - 1 1/2 กวียน เป็นเครื่องที่เคลื่อนที่และติดตั้งได้ง่ายกว่าเครื่องขนาดกลางและขนาดใหญ่ และราคาก็ย่อมเยากว่ามาก

ยนต์พิศาลเริ่มผลิตเครื่องสีข้าวประเภทเครื่องยนตรระบบโยกในปี พ.ศ.2496 แต่เริ่มเป็นที่แพร่หลายในปี พ.ศ.2498 ได้ขยายยอดขายมาจนถึงปี พ.ศ.2510 หลังจากนั้นยอดขายก็ลดลง จนต้องคิดผลิตเครื่องขนาดเล็กในปี พ.ศ.2513 ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ลูกค้าที่ซื้อไปติดตั้งมีตั้งแต่ ชุมพรลงไปตลอดภาคใต้ ส่วนใหญ่ก็เป็นพ่อค้าคนกลางที่รวบรวมข้าวเปลือกในแหล่งต่าง ๆ ป้อนให้กับโรงสีไฟ เนื่องจากการลงทุนในการสร้างโรงสีประเภทนี้ค่อนข้างสูง โรงสีที่เกิดขึ้นในระยะนี้ ส่วนใหญ่จึงอยู่ในกลุ่มของพ่อค้าคนกลางที่ได้สะสมทุนไว้แล้วก่อนหน้านี้ และยังเป็นกลุ่มที่พอมีประสบการณ์ในการขายและรู้จักตลาดของข้าวดี ในทางกลับกันกิจการของโรงสีไฟที่มีอยู่ใน นครศรีธรรมราช พัทลุงและสงขลา ต่างตกอยู่ชะตากรรมแบบเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อพ่อค้าคนกลางส่วนใหญ่ไปเปิดกิจการโรงสีของตนเอง ข้าวเปลือกที่พ่อค้าคนกลางเคยส่งให้ซึ่งเป็นปริมาณมากที่สุดที่ทำให้โรงสีไฟอยู่ได้ เกิดขาดมือไปอย่างกระชั้นชิด และไม่สามารถปรับตัวทันสถานการณ์ กิจการจึงตกต่ำลงเป็นลำดับจนประสบกับภาวะขาดทุนจนต้องปิดกิจการ ได้แก่ โรงสีไฟในอำเภอเมืองสงขลา ปิดกิจการเกือบจะพร้อมกันในปี พ.ศ.2492-3 มีเพียงโรงสีทองมีที่ปรับเปลี่ยนเป็นค้าข้าวสารส่งออกและเป็นโคดังให้แก่สหกรณ์จังหวัดและโรงสีแดงที่ได้เลิกการสีข้าว แล้วหันมารับซื้อข้าวสาร ส่งขายต่างประเทศอยู่หลายปีจึงได้เปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น ส่วนในเขตนครศรีธรรมราชรวมทั้งอำเภอเมือง โรงสีไฟขนาดใหญ่ได้แก่โรงสีบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ที่เปลี่ยนให้สหกรณ์จังหวัดถือหุ้นแทนและโรงสีไฟที่ 8 เนื่องจากได้รับผลกระทบในเหตุการณ์นี้รุนแรงมาก จึงหยุดกิจการก่อนโรงสีไฟของเอกชน คือหยุดกิจการพร้อมกันในปี พ.ศ.2496 ส่วนโรงสีไฟอื่น ๆ ต่างทยอยหยุดกิจการในช่วงปี พ.ศ.2498-2505 โดยเฉพาะในปี พ.ศ.2505 หยุดกันมากที่สุดก็เนื่องจากก่อนหน้านี้กิจการเริ่มทรุดลงแล้ว เมื่อเกิดวาทภัยขึ้นจนโรงสีเสียหายมากและเมื่อมองไม่เห็นว่าจะอนาคตจะดีขึ้น และหากจะซ่อมโรงสีใหม่ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายต้องเพิ่มทุนเข้าไปอีก จึงถือโอกาสหยุดกิจการไปในตอนนั้นกันหลายโรง เหลืออยู่เพียงไม่กี่โรงที่ในภายหลังพบกับการแข่งขันการตั้งโรงสีขนาดเล็กแบบหีบดออีกกระลอกหนึ่ง จึงหยุดกิจการไปจนโรงสีไฟในเขตนี้ ไม่มีเหลือแม้แต่โรงเดียว หลังปี พ.ศ.2510 เป็นต้นมา โรงสีประเภทเครื่องยนตรระบบโยกขนาดกลางซึ่งมีอยู่เกือบทุกตำบลใน 3 จังหวัดอันเป็นแหล่งสำคัญที่ผลิตข้าวของภาคใต้ ก็เริ่มพบกับการแข่งขันเก็บซื้อข้าวเปลือกจากชาวนา กล่าวคือเครื่องสีข้าวประเภทเครื่องยนตรระบบหีบดอที่ก่อนหน้านี้ก็เริ่มมีผู้ใช้กันตั้งแต่ปี พ.ศ.2498 แต่จำนวนที่ใช้กันอยู่ยังมีไม่หนาแน่นมากนัก ส่วนใหญ่ก็ยังนิยมสร้างเครื่องระบบโยกขนาดเล็กอยู่ จนถึงปี พ.ศ.2511 เนื่องจากเครื่องสีระบบหีบดอ มีราคาต่ำกว่าเครื่องสีระบบโยก จึงมีคนหันไปใช้กันมาก เครื่องยนตรระบบโยกที่เกิดขึ้นใน

ระหว่างปี 2498-2511 โดยเฉพาะโรงสีขนาดกลาง ถูกเครื่องสีขนาดเล็กซึ่งส่วนใหญ่เป็นของชาวนาที่กระจายอยู่ทุกหมู่บ้าน แย่งรับซื้อข้าวเปลือกในทำนองเดียวกับที่เกิดขึ้นกับโรงสีไฟกิจการก็เริ่มซบเซาลงเป็นลำดับ บางส่วนก็เลิกกิจการไป นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2511 เป็นต้นมาก็ไม่มีการลงทุนทำกิจการโดยเครื่องสีในระบบนี้อีกเลย แต่กลับไปลงทุนในระบบหีบดกกันมากขึ้น

ผู้ผลิตเครื่องสีข้าวประเภทเครื่องยนต์ระบบโยกนอกจากจะมียนต์พิศาลเป็นผู้ผลิตกันอย่างจริงจังแล้ว ผู้เคยทำงานเป็นช่างติดตั้งเครื่องสีหลายคน ได้แยกตัวไปตั้งกิจการผลิตและติดตั้งเครื่องสีข้าวประเภทนี้เช่น นายสวัสดิ์ หนองปรือ ได้ตั้งกิจการของตนในจังหวัดตรัง ยี่ห่อ “ยนต์สวัสดิ์” นายปลอบ ได้เปิดกิจการของตนที่อำเภอระโนด สงขลา นายทองอินทร์ (ไม่ทราบนามสกุล) เปิดกิจการของตนที่อำเภอยะยงต์ จังหวัดตรัง และยังมีช่างอีกหลายคนที่ได้ไปขยายงานด้านนี้ที่จังหวัดลำปาง เชียงราย ราชบุรี ขอนแก่น เป็นต้น ช่างที่ออกไปเปิดกิจการของตน เหล่านี้ มีส่วนในการพัฒนาเครื่องสีระบบหีบดกและระบบแบบพัฒนาในปัจจุบันที่ใช้กับเครื่องยนต์และเครื่องไฟฟ้า ยนต์พิศาลจึงเปรียบเสมือนโรงเรียนวิศวกรรมทางด้านเครื่องสีข้าวแห่งหนึ่งของภาคใต้

นอกจากกลุ่มยนต์พิศาล ยังมีวิศวกรชาวบ้านอีกผู้หนึ่งที่สมควรจะกล่าวถึง เป็นบุคคลที่มีส่วนในการสร้างเครื่องสีข้าวประเภทเครื่องยนต์ทั้งที่ใช้กับเครื่องชนิดเผาหัวและเครื่องยนต์ดีเซล แต่ในภายหลังได้ยึดหลักสร้างเครื่องสีข้าวประเภทเครื่องยนต์ดีเซลระบบโยกขนาดเล็กจำหน่ายกระจายหัวเกือบทุกหมู่บ้านในนครศรีธรรมราชและสุราษฎร์ธานี คือนายก แซ่เอ็ง เป็นชาวจีนแต้จิ๋ว ตั้งยี่ห้อของตนว่า “สินอรุณ” โรงงานผลิตเครื่องสีข้าวตั้งอยู่ในตำบลคลัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช นายกได้พัฒนาตนเอง จากการเป็นช่างผู้ช่วยในโรงกลึงของญาติมาเป็นช่างซ่อมเครื่องสีข้าวโรงสีไฟต่าง ๆ ในปากพนังและในอำเภอเมือง จากประสบการณ์ในการทำงาน ทำให้เข้าใจในระบบการทำงานของเครื่องยนต์กลไกของเครื่องสีได้เป็นอย่างดี และเมื่อมีเครื่องยนต์ชนิดเผาหัวและภายหลังมีชนิดดีเซลเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย ก็ได้รับติดตั้งโรงสีประเภทเครื่องยนต์ ตามแบบที่ลูกค้าต้องการในระยะหนึ่ง ในปี พ.ศ.2507 จึงได้ตั้งโรงงานผลิตเครื่องสีข้าวประเภทเครื่องยนต์ระบบโยกขนาดเล็ก (ขนาดครอบครัว) ขึ้น โดยย่อยส่วนเครื่องกลไกของระบบโยกของโรงสีไฟลงมา และได้ดัดแปลงแก้ไขข้อเสียของเครื่องสีข้าวระบบโยกของคนอื่นที่มีจำหน่ายอยู่แล้วในขณะนั้น ได้แก่นยนต์พิศาล ที่จังหวัดตรัง และปิ่นแก้ว จากโรงงานในกรุงเทพฯ มาเป็นแบบฉบับของตนเอง เช่น ตะแกรงโยก ได้ลดส่วนที่เป็นไม้ เปลี่ยนเป็นเหล็กแทนที่ ในรุ่นหลัง ๆ ได้พัฒนาออกแบบหินขัดข้าวดำ หินขัดข้าวขาวมาอยู่ในส่วนเดียวกันวางจากสูงลงมาต่ำลดหลั่นลงมาตามขั้นตอน ทำให้สามารถประหยัดพลังงานและเนื้อที่ของเครื่อง รูปร่างของเครื่องกะทัดรัดและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เครื่องสีข้าวขนาดเล็กมีขนาดตั้งแต่ 5 แรงม้าไปจนถึง 10

แรงม้า ผลิตจำหน่ายเป็นเครื่องสำเร็จรูป ส่วนเครื่องขนาดกลาง ขนาด 20,40,60,70 แรงม้า จะผลิตและติดตั้งตามที่ถูกค้าต้องการ เครื่องสีของนายก็ มีสถิติการจำหน่ายที่ดีที่สุดในช่วงปี พ.ศ.2509-2510 ราคาขายต่อเครื่องสีขนาดเล็กในระหว่างปี พ.ศ. 2507-2512 คือ 30,000 – 42,000 บาท ในปี พ.ศ.2515 มีราคาประมาณ 50,000 บาท หลังจากปี พ.ศ.2512 ไปแล้ว เครื่องสีข้าวระบบนี้ก็จำหน่ายน้อยลงเป็นลำดับ โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2513-2514 จำหน่ายไม่ได้เลยแม้แต่เครื่องเดียว ตลาดของเครื่องสีที่นายก็ผลิตนั้น อยู่ในจังหวัดนครศรี-ธรรมราชทุกอำเภอ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดสงขลาบางอำเภอ

นอกจากช่างฝีมืออาชีพผลิตและออกแบบติดตั้งเครื่องสีประเภทเครื่องยนต์ระบบโยกดังที่กล่าวมาแล้ว ก็ยังมีช่างท้องถิ่นอีกหลายท่านมีความสามารถผลิตเครื่องสีข้าวระบบนี้ เช่น นาย ประยูร วิสูตร อยู่ตำบลดอนประดู่ อำเภอปากพญูร จังหวัดพัทลุง ช่างที่อยู่อำเภอปากพนังอีกหลายท่าน เป็นต้น ช่างเหล่านี้บางท่านก็เคยเป็นเอ็นจิเนียของโรงสีไฟมาก่อน บางท่านก็ได้รับถ่ายทอดจากการเป็นลูกจ้างหรือผู้ช่วยนายช่างที่มีอาชีพติดตั้งเครื่องสีและผลิตเครื่องอยู่ก่อน ภายหลังแยกตัวออกมายึดเป็นอาชีพของตนเอง กลุ่มช่างเหล่านี้มิได้จดทะเบียนเป็นผู้ผลิตเครื่องสีข้าวโดยตรง จะสร้างเครื่องและติดตั้งเครื่องสีตามใบสั่งของลูกค้า

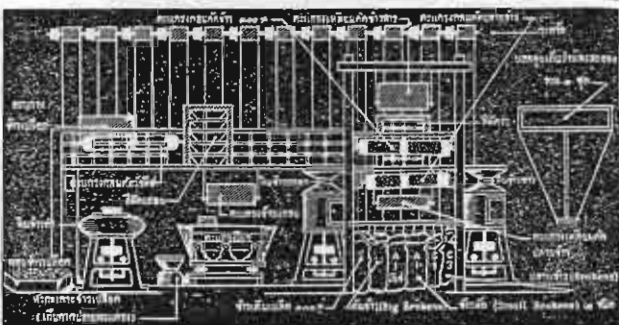
สาเหตุที่เครื่องสีระบบโยกขนาดเล็ก (ขนาดครอบครัว) ใช้เครื่องยนต์กำลัง 5-20 แรงม้า และขนาดกลาง 20-70 แรงม้า เริ่มจะลดความนิยมลงในปี พ.ศ.2512 และมีขนาด 3 แรงม้า ซึ่งเป็นขนาดที่มีราคาย่อมเยามาก ผลิตออกมาจำหน่ายในปี พ.ศ.2513 แต่ก็ไม่สามารถสร้างความนิยมขึ้นมาได้ จนในที่สุดรายปลายทศวรรษของปี 2510 ก็หมดความนิยมไปโดยสิ้นเชิงนั้น ก็เนื่องมาจากสาเหตุดังนี้.-

1. เครื่องสีข้าวระบบโยกนี้ มีจุดด้อยอยู่ในตัวของมันเอง กล่าวคือ ระบบเครื่องสี จะแยกเป็นส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ส่วนสีขัดข้าวดำ (สีเป็นข้าวกล้อง) ตู้สีมัด สีขัดข้าวซึ่งบางเครื่องจะมีถึง 3 ชุด และละส่วนจะมีกะป้อส่งต่อกัน และยังมีตะแกรงร่อน เครื่องระบบนี้ส่วนใหญ่ก็ออกแบบวางแต่ละส่วนอยู่ในแนวนอน ไม่เป็นการประหยัดพลังงาน ในการสีข้าว เริ่มตั้งแต่นำเข้าเปลือกเข้าสี ผ่านเข้าเครื่องจนออกมาเป็นแกลบ รำและข้าวสาร (รวมข้าวหัก) ตัวเครื่องไม่สามารถสลับผลออกมาได้หมด บางส่วนจะติดอยู่ในกะป้อและตะแกรงต่าง ๆ ข้าวนำเข้าเครื่องสีจึงได้ผลไม่เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ ข้าวจะออกมาหมดก็ต่อเมื่อนำข้าวชุดที่ 2 เข้าไปสี ส่วนแรกก็จะออกมาปนกับ บางส่วนของข้าวที่นำมาสีที่หลัง ข้าวเปลือกที่นำมาสีในลักษณะจ้างสี มีกติกากว่าข้าวสารเป็นของเจ้าของที่นำข้าวเปลือกมาสี รำจะเป็นของเจ้าของเครื่องสี (บางแห่งคิดเป็นเงินต่อค่าจ้างสีข้าวเปลือก 1 ถัง หรือ 1 กระสอบ) เจ้าของข้าวเปลือกจึงอยู่ในฐานะเสียเปรียบในส่วนที่ติดอยู่ในเครื่อง หากมีการตกลงตามสัดส่วน 100 ต่อ 60 คือ ข้าวเปลือก 100 ส่วน จะได้ข้าวสาร 60

ส่วน ข้าวสารที่เจ้าของข้าวเปลือกมาจ้างสี บางครั้งจะได้ข้าวสารที่ผสมกับข้าวของคนอื่น เช่น นำข้าวเกรดดีมา กลับได้ข้าวแดง หรือ ต่างชนิดกัน ซึ่งชาวนาที่นำข้าวมาสีต้องอยู่ในภาวะจำยอม

2. เมื่อมีเครื่องสีข้าวระบบหั่วบดเข้ามา ในระยะแรกยังไม่เป็นที่นิยมก็เพราะคุณภาพในการสียังไม่ดีพอ ข้าวที่สีออกมามีเปอร์เซ็นต์ของข้าวหักมาก แต่ในระยะหลัง ได้มีการพัฒนาจนมีประสิทธิภาพดีขึ้น เป็นระบบสีข้าวที่ใช้เวลาในการสีน้อยกว่าระบบโยก และได้ข้าวสารรวมกับรำปลายข้าวออกมา 100 % เต็มตามปริมาณหรือน้ำหนักของข้าวเปลือก ไม่มีส่วนที่ตกค้าง อยู่ในเครื่อง ชาวนาจึงต่างหันไปใช้บริการเครื่องสีข้าวระบบหั่วบดกันมาก เจ้าของเครื่องสีระบบหั่วบดเองก็ได้กากแกลบปลายข้าวปนมากับรำในปริมาณที่มากขึ้นเมื่อเทียบกับระบบโยก จึงทำให้เครื่องสีข้าวระบบโยกลดความนิยมลงไปเป็นลำดับ โดยเฉพาะในปี พ.ศ.2518 มีเครื่องสีข้าวระบบตุ้พัฒนาซึ่งเป็นระบบที่ได้รับความนิยมมากกว่าระบบหั่วบด เครื่องสีข้าวระบบโยกจึงหมดความนิยมไปอย่างสิ้นเชิงในป็นั้น ที่ยังคงมีใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นเครื่องที่สร้างกันมาตั้งแต่ 20-30 ปีที่แล้ว ได้รับการซ่อมบำรุงและใช้ติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ท่านผู้หวังความก้าวหน้า
 บัดนี้ท่านกำลังก้าวเข้าสู่ยุคสร้างทวีโคโดยเสรีแล้ว
 เพราะรัฐบาลได้เปิดโอกาสให้ท่านสร้างโรงสีให้เพิ่มมากขึ้น
 โรงสี ใครใคร่สร้าง สร้าง

เครื่องสีข้าว "ปั่นแก้ว" ทุกแบบ

กระทรวงเกษตร	ตรวจสอบและรับรองแล้ว	เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖
กระทรวงอุตสาหกรรม	รับรองและชมเชย	เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙
กรมการข้าว กระทรวงเกษตร	ตรวจสอบและรับรองแล้ว	เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒

ว่า "ได้ผลดีเท่าเทียมกับมาตรฐานสากลแล้ว"

ใช้เครื่องสีข้าวชนิด ไร่เครื่องสร้าง "ปั่นแก้ว" เพราะเป็นทั้งรับรองและเชื่อถือได้
 เกี่ยวกับเศรษฐกิจเกษตร กลุ่มชาวนา โปรดติดต่อบริษัทโคโดยตรง

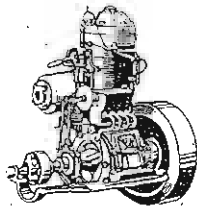
เครื่องสีข้าว "ปั่นแก้ว" ออกแบบโดย นายสว่าง อารุณ
 เครื่องจักรที่ขึ้นใช้ระบบขับเคลื่อนด้วยกลไกแบบลูกสูบ (BALL BEARING SYSTEM)
 ผลิตและจำหน่ายโดย
บริษัท อุตสาหกรรมเครื่องสีข้าว จำกัด
 โทรเลขย่อ "ปั่นแก้ว" กรุงเทพฯ โทรศ. ๒๕๔๕

ภาพโฆษณาจากนิตยสาร "กสิกร" ปีที่ 40 เล่ม 3 เดือน พฤษภาคม 2510

ภาพที่ 27 ภาพโฆษณาเครื่องสีข้าว จากนิตยสาร "กสิกร" ปีที่ 40 เล่ม 3 เดือน พฤษภาคม 2510

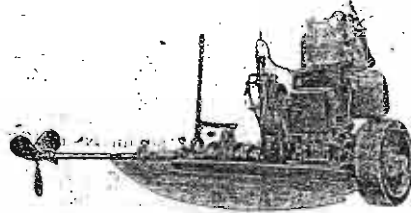
นิลสัน

เครื่องยนต์ใช้น้ำมันดีเซล

แบบหนัก ๗ แรงม้า

เหมาะสำหรับทำเรือใบ รับรองว่า
กำลังดีกว่าเครื่องชนิดอื่น ในขนาด
แรงม้าเท่ากัน

แบบเบา มีขนาด ๓ และ ๔-๕ แรงม้า

เหมาะสำหรับใช้เรือเล็ก หรือเรือส่วนตัว ราคาได้ลดลงกว่าเดิมมาก

ขอรายละเอียดได้ที่

บริษัท ออเรียนเตล แมชี เนอร์สโตร

แผนกเครื่องจักร ของบริษัทอีสต์เอเชียติก จำกัด

ถนนจักร

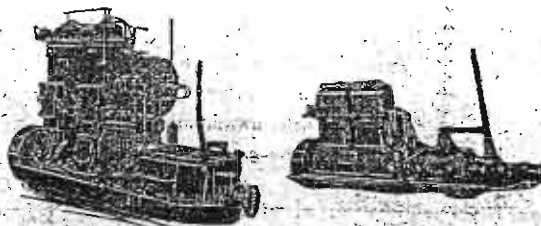
จังหวัดพระนคร

ภาพที่ 28 ภาพโฆษณา เครื่องสี่ล้อ ยี่ห้อ นิลสัน จากหนังสืองานเดือนสิบ พ.ศ. 2477

โบลินเดอร์

เครื่องยนต์ใช้น้ำมันดีเซล

ขนาดตั้งแต่ ๗-๖๐๐ แรงม้า

แบบหนัก

แบบเบา

เครื่องยนต์ ๓ ไซเคิล กองทัพเรือ อังกฤษ เมื่อ ครั้นมหาสงคราม ทแล้วมา

และมีใช้ทำยาน้ำสยามเป็นเวลา ๓๐ ปีเศษ

เครื่องได้ขายไปแล้วในสยามกว่า ๓๐๐ เครื่อง

ถามรายละเอียดได้ที่

บริษัท ออเรียนเตล แมชี เนอร์สโตร

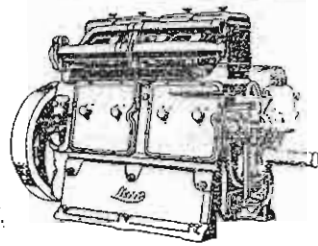
แผนกเครื่องจักร ของบริษัทอีสต์เอเชียติก จำกัด

ถนนจักร

จังหวัดพระนคร

ภาพที่ 29 ภาพโฆษณา เครื่องสี่ล้อ ยี่ห้อ โบลินเดอร์ จากหนังสืองานเดือนสิบ พ.ศ. 2477

เครื่องยนต์ ดีเซล "ลิสเตอร์"

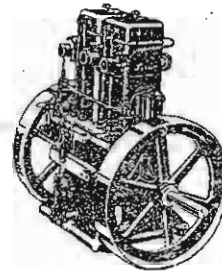

Lister

เจ็ญรวายละเอียด

และ

ชม เครื่องที่

บริษัท ดีทแฮล์ม จำกัด กรุงเทพฯ

เอเจนต์.

ภาพที่ 30 ภาพโฆษณา เครื่องดีเซล ยี่ห้อ ลิสเตอร์ จากหนังสืองานเดือนสิบ พ.ศ. 2477

Kirloskar

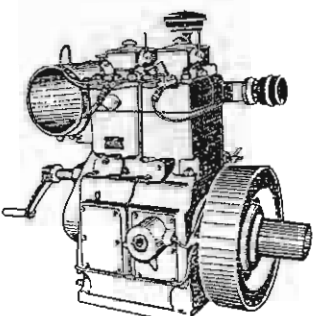
เครื่องยนต์ คีร์ลอสการ์

มีขนาด ๓ ถึง ๔๔ แรงม้า

ใช้น้ำมันดีเซล คัดง่าย ทนทานแตรราคาเอา

เป็นเครื่องยนต์ที่เหมาะสำหรับประกอบเครื่องสูบน้ำ เครื่องดำน้ำ

เครื่องกำเนิดไฟฟ้า และเครื่องเรือ

เจ็ญรวายละเอียด เครื่องยนต์ คีร์ลอสการ์ ได้ที่

บริษัท คีร์ลอสการ์ออกบอลเอ็นยีนส์ จำกัด

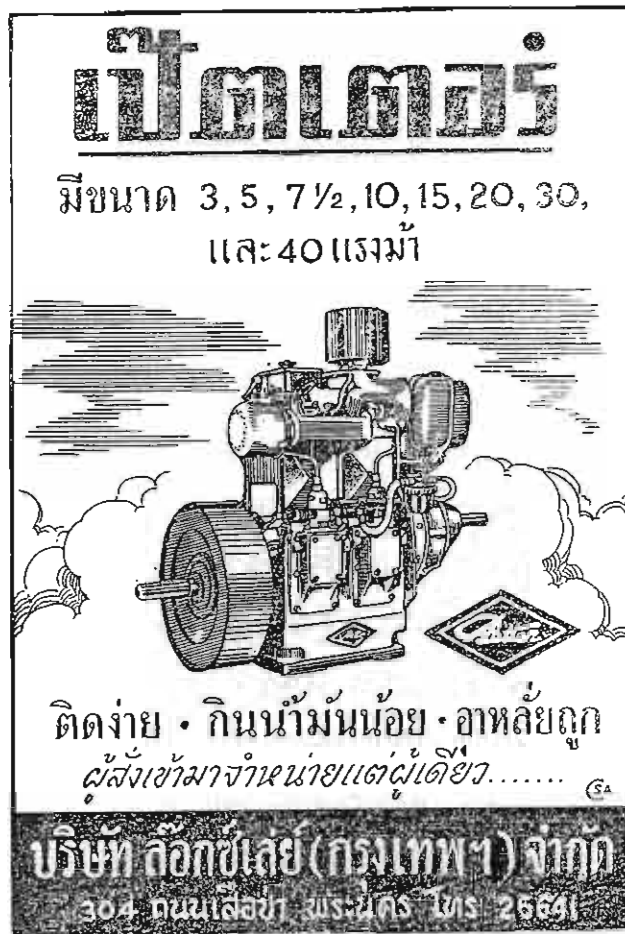
๒๒๗-๒๒๘ ถนนราชวงศ์ พระนคร

โทร. ๒๐๙๐๓

เป็นตัวแทนจำหน่ายในประเทศไทย

บริษัทมีเจ้าหน้าที่ประจำที่จะบริการ ลูกค้าได้ตลอดเวลาและเครื่องอะไหล่พร้อมเสมอ

ภาพที่ 31 ภาพโฆษณา เครื่องดีเซล ยี่ห้อ คีร์ลอสการ์ จากนิตยสาร "กสิกร" ปีที่ 40 เล่มที่ 3 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2510

ภาพที่ 32 ภาพโฆษณา เครื่องสีข้าว ยี่ห้อ เปิดเตอร์ จากนิตยสาร"กสิกร" ปีที่ 40 เล่มที่ 3 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2510

4. เครื่องสีข้าวประเภทเครื่องยนต์ระบบหัวบด¹²

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศทางตะวันตก โดยเฉพาะอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ได้ส่งเครื่องสีข้าวสำเร็จรูปเข้ามาขายในประเทศไทย แต่ไม่ค่อยได้รับความนิยม เนื่องจากมีราคาค่อนข้างสูง และที่สำคัญไม่ค่อยเหมาะกับการสีข้าวไทยซึ่งมีความชื้นสูง และหลังจากมีตัวอย่างเครื่องสีเข้ามาในประเทศไทย ก็มีผู้เลียนแบบโดยสร้างเครื่องที่ใช้การได้ดีกับข้าวของไทย เช่น เครื่องสีของบริษัทอุตสาหกรรมสีข้าว จำกัด ตั้งชื่อยี่ห้อว่า "ปิ่นแก้ว" มีนายสว่าง จารุศร เป็นเจ้าของ¹³ โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลส่งเครื่องสีข้าวสำเร็จรูปมาขายในภาคใต้ในราวปี พ.ศ. 2494 และเริ่มเป็นนิยมในขณะนั้น ผู้แทนจำหน่ายในจังหวัดตรัง คือ บริษัทการค้าเมืองคึกการทหารผ่านศึกเป็นผู้อุปถัมภ์ นายจ้อง ตรังคสมบุรณ์ เป็นผู้จัดการได้เห็นว่าเครื่องสีข้าวขนาดครอบครัว มี

กำลังการผลิต 5-10 แรงม้า เริ่มจะขายดี น่าจะมีอนาคตไกลหากได้ทำการผลิตเอง นายจ้อง ตังคสมบุญจึงได้ศึกษาระบบการทำงานของเครื่องสีชนิดต่าง ๆ จนมีความมั่นใจ ได้เริ่มตั้งโรงงานใช้ชื่อว่า "ยนต์พิศาล" ผลิตส่วนประกอบต่าง ๆ ของเครื่องสีข้าวและรับผิดชอบเครื่องสีข้าว ประเภทเครื่องยนต์ชนิดหัวเผาระบบโยก ต่อมาในปี พ.ศ. 2498 ได้ผลิตเครื่องสีข้าวระบบหัวบด โดยลอกเลียนแบบยี่ห้อ Englebert ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งในขณะนั้นเป็นระบบทันสมัยที่สุดและเริ่มจะมีผู้นิยมใช้กัน เนื่องจากในขณะนั้นยังไม่มีกฎหมายการจดลิขสิทธิ์กัน นายจ้องจึงได้ใช้ชื่อเครื่องสีข้าวที่ได้ผลิตออกมาใหม่ว่า Englebert ตามต้นแบบ และได้พัฒนาผลิตออกมาอีกหลายรุ่น

รุ่นแรกที่ยนต์ผลิตออกมา ใช้เครื่องยนต์ชนิดหัวเผา ซึ่งเป็นเครื่องยนต์ที่มีข้อเสียอยู่ที่ การสตาร์ทเครื่องตอนเริ่มเดินเครื่อง และเมื่อมีเครื่องยนต์ดีเซลเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย ยนต์พิศาลก็ได้เปลี่ยนใช้เครื่องดีเซล เครื่องสีระบบหัวบดนี้ ข้าวเปลือกที่ใช้สีจะต้องผ่านแดดจนแห้ง มีความชื้นต่ำเรียกว่า "สีข้าวแห้ง" ระบบของเครื่องสีนี้มีเพียง 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการสี-ขัด (ขัดเป็นข้าวกล่งสีเป็นข้าวขาว) เป็นการสีและขัดในชุดเครื่องเดียวกัน อีกขั้นตอนหนึ่ง คือ การสีผัดแยกข้าวสารออกจากแกลบ-รำ (แกลบ กากแกลบ รำและจมูกข้าวรวมกันออกเป็นส่วนหนึ่ง) ส่วนที่เป็นแกลบ-รำจะต้องนำไปแยกเองข้างนอก เครื่องสีข้าวระบบหัวบดนี้มีราคาย่อมเยากว่า เครื่องสีระบบโยกในขนาดกำลังเท่ากัน มีข้อต่างกับระบบโยกอีกอย่างหนึ่งก็คือ ข้าวเปลือกที่นำเข้าสี จะไม่มีติดค้างอยู่ในเครื่อง จะได้ต้นข้าว+แกลบ-รำเต็ม 100 เปอร์เซ็นต์ ผู้นำข้าวเปลือกมาจ้างสีกับเครื่องแบบหัวบดนี้จึงพอใจมากกว่าการไปจ้างเครื่องระบบโยก เพราะจะได้ต้นข้าวเป็นของตนเอง และยังได้เต็ม 60 ส่วน (ในกรณีที่จ้างสี มักคิดว่าต้นข้าวหรือข้าวสารสมบูรณ์จะเป็นของผู้จ้างสี แกลบ รำ ปลายข้าวจะได้กับผู้รับจ้างสี) สำหรับเจ้าของเครื่องสี จะได้รำเพิ่มขึ้น เพราะระบบนี้จะบดแกลบแตกเป็นกากผสมกับรำออกมา และมีเปอร์เซ็นต์ข้าวหักจมูกข้าวหักสูง หากผู้จ้างสีต้องการข้าวขาวมาก ปริมาณรำก็จะเพิ่มขึ้นไปอีก เครื่องสีระบบนี้จึงให้ความพอใจกับผู้จ้างสีและผู้รับจ้างสี ด้วยเหตุนี้เครื่องสีระบบหัวบดจึงเป็นที่นิยมเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

เครื่องสีข้าวระบบหัวบดของยนต์พิศาล รุ่นแรกๆ จะจัดเป็นเบอร์โดยแยกตามขนาดแรงม้าของเครื่องยนต์ ได้แก่ เบอร์ 5,3,1 ใช้เครื่องยนต์ 4-5 แรงม้า เบอร์ 7 ใช้เครื่องยนต์ขนาด 10 แรงม้า (หากเป็นยี่ห้อลิสเตอร์ จะใช้ขนาด 8 แรงม้า) เบอร์ 2 เป็นแบบพิเศษ เพิ่มระบบลมดูดแยกแกลบออกจากรำ เบอร์นี้ใช้เครื่อง 10 แรงม้า ในระยะหลังได้พัฒนาเครื่องสีข้าวระบบหัวบดดีขึ้นเป็นลำดับจนสามารถสีข้าวที่ไม่ต้องคำนึงถึงความชื้นของข้าวเปลือก "สีข้าวดิบ" เช่นเดียวกับเครื่องสีระบบโยก เรียกกันว่า รุ่น "อัศจรรย์" และยังได้คิดประดิษฐ์อุปกรณ์ช่วยสีต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เรียกกันว่า "ลูกเล่น" เช่นตัวแยกตะกอนออกจากแกลบ ตัวแยกแกลบออกจากข้าวเปลือก การแยกข้าวเปลือกที่ตกค้างจากการบดสีกลับเข้าเครื่องหัวบดอีกครั้งหนึ่ง เป็นต้น ยนต์พิศาลได้ผลิตเครื่อง

สืกระบบนี้ออกมาหลายรุ่นเป็นเวลานานถึง 20 กว่าปี ยุคกิจการเมื่อปี พ.ศ. 2532 ปีที่มีสถิติการ ขายดีที่สุด คือช่วงปี พ.ศ. 2512-2518 กลยุทธ์ที่ใช้ในการขายคือ ขายแบบผ่อนส่ง โดยวางเงิน ผ่อนในงวดแรก (เงินดาวน์) 20% ของราคาขาย เงินงวดแรกที่ผู้ซื้อวางนั้น เป็นต้นทุนของการผลิต เครื่องยนต์พิศาลจึงมีกำไรจากกิจการนี้มาก ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญที่จูงใจให้ลูกจ้างหรือช่างของ ยนต์พิศาลแยกตัวออกไปเปิดกิจการของตนเอง ตลาดสำคัญของเครื่องสี่ขาของยนต์พิศาลได้แก่ จังหวัดตรัง กระบี่ พัทลุง สงขลา ปัตตานี นราธิวาส ส่วนในจังหวัดนครศรีธรรมราชนั้นเป็นตลาด สำคัญในยุคแรก ๆ ที่เริ่มกิจการ หลังจากที่มีโรงงานผลิตเครื่องสี่ขาเกิดขึ้นในนครศรีธรรมราช ยนต์พิศาลก็ไม่สามารถแทรกตลาดเข้าไปได้เลย

เนื่องจากกิจการผลิตเครื่องสี่ขาให้ผลกำไรดีมาก ช่างที่ทำงานอยู่กับยนต์พิศาลหลายคน ได้แยกตัวออกมาตั้งโรงงานเป็นกิจการของตนเอง ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ว่าด้วยเครื่องสี่ขา ประเภทเครื่องยนต์ระบบโยก ในนครศรีธรรมราชก็มีนายนิรัตน์ ขวัญดีจงแจ้ง ซึ่งเดิมเคยเป็น ผู้ช่วยช่างของนายก็ แซ่ฮึ้ง (สินอรุณ) เริ่มตั้งโรงงานผลิตเครื่องสี่ขาสำเร็จรูปในปี พ.ศ. 2521 นายเทพ กุลสิทธิวิเวก ได้รับการถ่ายทอดมาจากนายทองอินทร์ จังหวัดตรัง ทั้งสองรายตั้งโรง งานผลิตเครื่องสี่ขาแบบหีบขนาดครอบครัวใช้เครื่องยนต์ขนาด 4-10 แรงม้า ตลาดที่สำคัญ ได้แก่พื้นที่ในนครศรีธรรมราชทุกอำเภอ อำเภอระโนด สงขลา กระบี่ แต่ทุกแห่งรวมทั้งยนต์พิศาลก็ ได้หยุดกิจการในเวลาใกล้เคียงกัน คือในช่วง พ.ศ. 2527-2532 โดยเฉพาะช่วงหลังเกิดอุทกภัย ครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2531

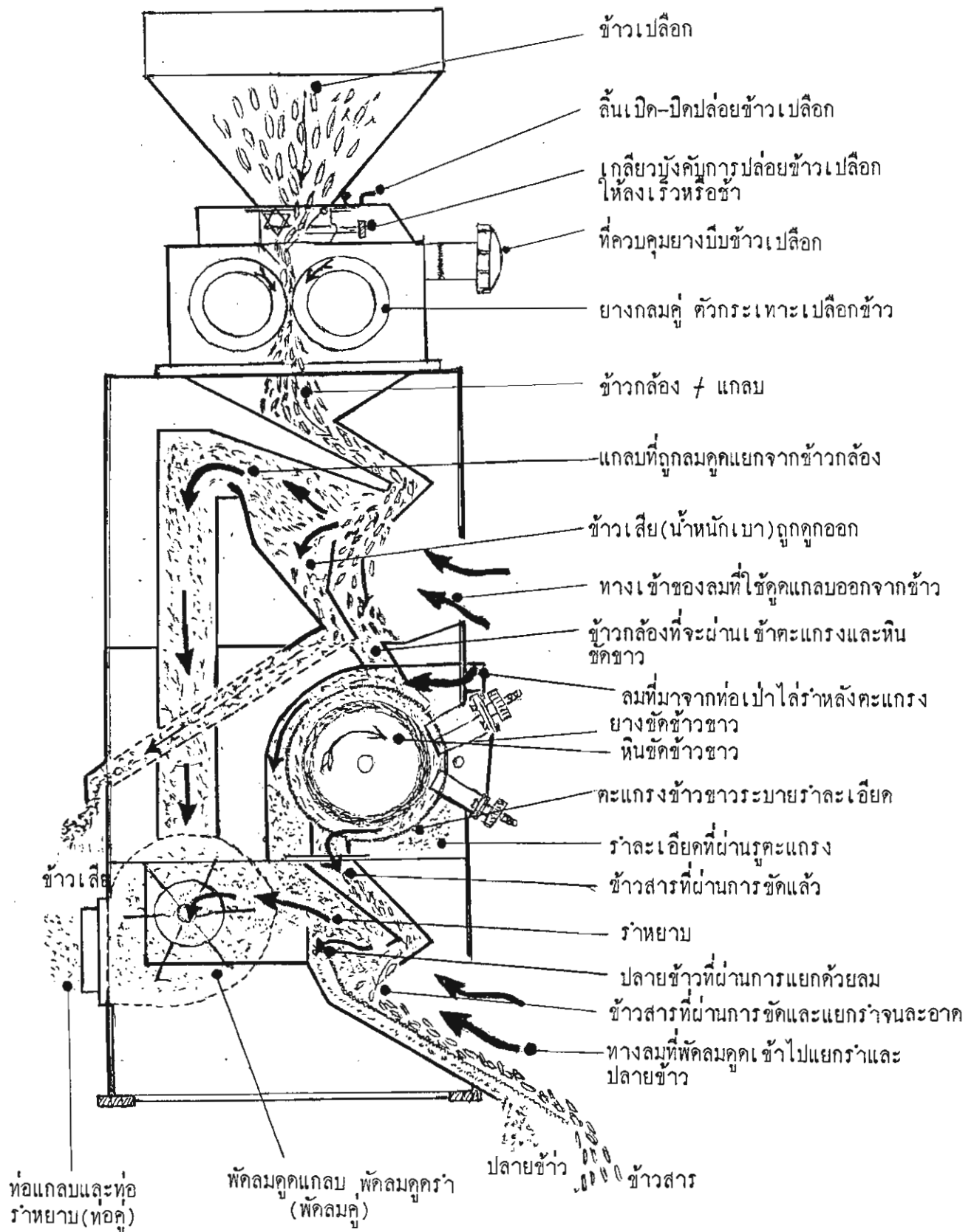
5. เครื่องสี่ขาประเภทเครื่องยนต์-ไฟฟ้าระบบตู้พัฒนา¹⁴

นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติเป็นต้นมา เครื่องสี่ขาได้รับการพัฒนามาเป็นลำดับ เนื่องจากมีเครื่องสี่ขาหลายรูปแบบหลายระบบผลิตออกมา ทำให้ช่างในรุ่นหลังมีตัวอย่างในการ เปรียบเทียบ ข้อดีข้อเสียของเครื่องสี่ขาแต่ละแบบ สามารถนำมาปรับปรุงพัฒนาเครื่องสี่ขาที่ ผลิตออกมาใหม่มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะเครื่องสี่ขาของญี่ปุ่นที่ได้พัฒนามาจาก ต้นแบบซึ่งเป็นของเยอรมัน มีเครื่องสี่ขาของญี่ปุ่นหลายยี่ห้อ เช่น ชันตาเก้ ได้ส่งเครื่องสี่ขาใน รูปแบบใหม่เข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย เนื่องจากเครื่องสี่ขาของญี่ปุ่นไม่ค่อยเหมาะกับการสี่ ขาไทยซึ่งมีความชื้นสูง ประกอบกับช่างวิศวกรของไทยที่เรียนรู้จากประสบการณ์ทั้งที่อยู่ใน กรุงเทพฯ และในต่างจังหวัดมีความสามารถสูงในการเลียนแบบและปรับปรุงเครื่องจักรกลต่าง ๆ จึงทำให้เครื่องสี่ขาที่สำเร็จรูปจากต่างประเทศไม่สามารถเข้าจำหน่ายในประเทศไทยได้มากนัก เครื่องสี่ขาของญี่ปุ่นมีจุดเด่นที่การออกแบบเป็นรูปถังทรงสี่เหลี่ยมสูงทำให้อุณหภูมิ

จากเทคนิคใหม่ของเครื่องสี่ขาจากต่างประเทศ นายภูเมธ ด้านพัฒนาภูมิ ซึ่งเป็นช่าง

วิศวกรท้องถิ่น เริ่มต้นเรียนรู้และประสบการณ์จากการเป็นช่างผู้ช่วยซ่อมและติดตั้งเครื่องสีข้าวที่ จังหวัดพัทลุงและข้ามมาที่นครศรีธรรมราช เมื่อมีความชำนาญและเข้าใจระบบของเครื่องสีแบบ ต่าง ๆ มากขึ้น จึงได้ตั้งโรงงานผลิตเครื่องสีข้าวในรูปแบบของตนเองขึ้นในปี พ.ศ. 2518 ตั้งอยู่ใน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช นายสุเมธได้นำข้อดีข้อเสียของเครื่องสีแบบต่าง ๆ มาประยุกต์ เช่น ได้นำรูปแบบการจัดวางและรูปทรงของเครื่องสีข้าวญี่ปุ่นมาดัดแปลงวางขั้นตอนการสี-ขัด-แยก ต่าง ๆ วางอยู่ในแนวตั้ง จากขั้นตอนแรกอยู่บนสุด ลงมาล่างเป็นลำดับ ทำให้ประหยัดพลังงาน และเนื้อที่ โดยสร้างเป็นรูปตู้ทรงสูง ดูกระทัดรัด และได้คิดดัดแปลง ตัวหินขัดดำซึ่งเดิมพอกด้วย หิน มาเป็นลูกกลิ้งยาว (Rubber role) ทำให้การกระเทาะเปลือกข้าวเป็นข้าวกลิ้งงมูกข้าวจะ แตกหักน้อยลง รำหยาบและกากข้าวเปลือกแทบจะไม่มี ในส่วนนี้จะเป็นจุดเด่นของเครื่องระบบนี้ ข้าวที่นำมาสีจะได้ต้นข้าวครบ 100% เพราะไม่มีตกค้างอยู่ในเครื่อง เช่นเดียวกับระบบหีบกด แต่ จะได้ข้าวที่มีเกรดสูง กว่าข้าวที่สีด้วยระบบหีบกด การใช้ยาง Rubber role ในขั้นตอนขัดข้าวดำ นั้น เป็นพัฒนาการที่สำคัญที่ทำให้มีผู้หันมาเปลี่ยนแปลงของเดิมทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเครื่องสีข้าว ระบบโยกขนาดกลาง-ใหญ่ที่ยังคงดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน หรือระบบของญี่ปุ่นในปัจจุบัน ต่างก็ หันมาใช้แบบ Rubber role กัน

นายสุเมธตั้งยี่ห้อเครื่องสีของตนว่า "ไชโย" ใช้นโยบายการเข้าถึงชาวนา ด้วยการนำ เครื่องสีไชโยออกตระเวนภาคสนามด้วยตนเองตระเวนสาธิตการสีไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ เกือบทั่ว ประเทศ ปี พ.ศ.2521-2530 เป็นช่วงที่ขายได้ดีมาก ขายได้หลายพันเครื่อง แต่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา การขายลดลงเป็นลำดับ ในปี พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา ขายได้น้อยมาก สาเหตุอาจจะ เนื่องมาจาก ชาวนาในภาคใต้โดยเฉพาะในจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุงและ สงขลา ได้รับความเสียหายจากอุทกภัยไม่น้อย ที่สำคัญคือชาวนาส่วนใหญ่หันไปหาอาชีพอื่น เช่น รับจ้างทำนาถ่วง เป็นกรรมกรก่อสร้าง ทำสวนยาง เป็นต้น ชาวนาในภาคใต้ละทิ้งนากันมาก จึงทำ ให้สถิติการจำหน่ายเครื่องสีข้าวลดลงไปมาก โรงงานสหจักรกลของนายสุเมธ จึงได้มุ่งสร้างเครื่อง สีกาแพซึ่งได้สร้างมาคู่กับเครื่องสีข้าว มีสถิติจำหน่ายดีกว่ามาก สภาพการณ์เช่นนี้เป็นอยู่ถึง ปัจจุบัน

ผังแสดงการทำงานของเครื่องสีข้าวไฮโดร(ระบบคู่พัฒนา) ของสหจักรกรรล

6. เครื่องสีข้าวประเภทใช้เครื่องไฟฟ้า (มอเตอร์)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา โรงสีต่าง ๆ ได้นำมอเตอร์ไฟฟ้าเข้ามาใช้แทนเครื่องยนต์ดีเซลมากขึ้นเป็นลำดับ การนำมอเตอร์มาใช้นั้น ขึ้นอยู่กับเหตุผลหลายประการ ซึ่งทางการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคได้วิเคราะห์เปรียบเทียบเครื่องสีข้าวทั้งสองประเภทไว้ดังนี้¹⁵

เครื่องยนต์	มอเตอร์ไฟฟ้า
ต้นทุน 1. ราคาเครื่องยนต์ดีเซลตามขนาดที่เหมาะสม 2. ระบบหล่อเย็น (ระบบโยก) 3. ค่าติดตั้งและค่าแรงงาน ค่าดำเนินงาน 1. ค่าน้ำมันดีเซล 2. ค่าน้ำมันเครื่อง ค่าบำรุงรักษา 1. ค่าเปลี่ยนไส้กรองน้ำมันดีเซล 2. ค่าเปลี่ยนไส้กรองน้ำมันเครื่อง 3. ค่าเปลี่ยนไส้กรองอากาศ 4. ค่าอะไหล่ชิ้นส่วนต่าง ๆ การทำงาน 1. เสียงดัง 2. สถานที่สกปรก (ควัน, คราบน้ำมัน) 3. เดินเครื่องมีความยุ่งยากกว่าและลำบาก 4. ต้องการการบำรุงรักษามาก 5. ต้องใช้คนที่มีความรู้ด้านเครื่องยนต์ 6. ใช้เนื้อที่ติดตั้งมาก (ระบบหล่อเย็นหรือระบบโยก) 7. ต้องจ่ายเงินซื้อน้ำมันมากก่อน (รวมทั้งค่าขนส่ง) 8. การทำงานของเครื่องสีข้าวไม่สม่ำเสมอ ทำให้มีข้าวหักมาก	ต้นทุน 1. ราคามอเตอร์ตามขนาดที่เหมาะสม 2. อุปกรณ์ประกอบ 3. ค่าติดตั้งและค่าแรงงาน 4. ค่าธรรมเนียมติดตั้งมิเตอร์ 5. ค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงระบบจำหน่าย ค่าดำเนินงาน 1. ค่ากระแสไฟฟ้า ค่าบำรุงรักษา 1. ค่าอัตราปีกลูกปืน การทำงาน 1. เสียงเบา 2. สถานที่สะอาด 3. เดินเครื่องได้รวดเร็ว 4. บำรุงรักษาน้อย ไม่เสียจุจก 5. ใช้แรงงานผู้หญิงหรือเด็กโตได้ 6. ใช้เนื้อที่ติดตั้งน้อย 7. ได้เครดิตค่าไฟฟ้า 30 วัน 8. การทำงานของเครื่องสีข้าวสม่ำเสมอ ทำให้มีข้าวหักน้อย

จากข้อเปรียบเทียบดังกล่าว สามารถพิจารณาได้ดังนี้

ด้านต้นทุน

เครื่องสีประเภทมอเตอร์ไฟฟ้า จะเสียค่าธรรมเนียมในการติดตั้งมิเตอร์ และค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงระบบจำหน่ายค่อนข้างสูง ยิ่งในกรณีที่โรงสีตั้งอยู่ไกลจากเสาไฟฟ้าหรือหม้อแปลงไฟฟ้า ก็ยังต้องจ่ายในส่วนนี้สูง แต่ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ เป็นการลงทุนครั้งแรกและครั้งเดียว ในขณะที่โรงสีประเภทเครื่องยนต์ จะไม่มีค่าใช้จ่ายในส่วนนี้เลย

ค่าดำเนินงาน

เครื่องสีที่ใช้มอเตอร์ไฟฟ้าจะมีค่าดำเนินการถูกกว่าเป็นข้อสรุปที่ได้จากการทดสอบสีข้าวจำนวน 1,000 กิโลกรัม สีข้าวกับเครื่องสีมอเตอร์ไฟฟ้า 2 ลูกหิน ใช้มอเตอร์ขนาด 16 แรงม้า 3 เฟส ใช้ไฟฟ้าประมาณ 25 kwh (ในปีพ.ศ. 2526) ค่ากระแสไฟฟ้า kwh ละ 1.66 บาท เป็นเงิน $25 + 1.66 = 41.50$ บาท (ในเดือนธันวาคม 2542) ค่าไฟฟ้า kwh (รวมค่าภาษีมูลค่าเพิ่ม) ละ 2.53 บาท เป็นเงิน $25 + 2.53 = 63.25$ บาท และทดสอบสีข้าว 1,000 กิโลกรัมกับเครื่องสีข้าวประเภทเครื่องยนต์ดีเซล 3 ลูกหิน ใช้เครื่อง RUSTON ขนาด 5 แรงม้า ใช้น้ำมันดีเซลโดยเฉลี่ย 8.5 ลิตร (พ.ศ. 2526) ราคาดีเซลละ 7.50 บาท เป็นเงิน $8.5 + 7.5 = 63.75$ บาท (5 มกราคม 2543) ราคาดีเซลละ 10.93 บาท เป็นเงิน $8.5 + 10.93 = 92.90$ บาท สรุปว่าการใช้เครื่องมอเตอร์ไฟฟ้าจะมีค่าดำเนินการถูกกว่าการใช้เครื่องยนต์ดีเซลมาก

ค่าบำรุงรักษา

เครื่องสีประเภทเครื่องยนต์จะมีค่าบำรุงรักษามากกว่าประเภทมอเตอร์ไฟฟ้า

การทำงาน

ก็เห็นได้อย่างชัดเจนว่า เครื่องสีประเภทมอเตอร์ไฟฟ้าดีกว่าในหลาย ๆ ด้าน ความจริงในภาคใต้ นั้น มีไฟฟ้าใช้มาช้านานแล้ว แต่ในยุคแรก ๆ นั้น กระแสไฟฟ้ามีกำลังต่ำและกำลังไม่สม่ำเสมอ ไม่เหมาะกับการนำมาใช้กับมอเตอร์ นับตั้งแต่มีโรงกำเนิดไฟฟ้าตั้งขึ้นที่ ขนอม เป็นต้นมา กำลังไฟฟ้ามีกำลังแรงขึ้นและกำลังสม่ำเสมอ ส่งผลให้โรงสีต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเครื่องสีประเภทเครื่องยนต์ กับโรงสีที่ตั้งขึ้นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นโรงสีขนาดใหญ่ โรงสีขนาดกลางและขนาดเล็ก หันมาใช้มอเตอร์ไฟฟ้ากันมากขึ้นเป็นลำดับ ส่วนเครื่องสีข้าวระบบโยก ระบบหีบกด แบบพัฒนา จะออกแบบและผลิออกมาสามารถติดตั้งได้ทั้งที่ใช้กับเครื่องยนต์ดีเซลและมอเตอร์ไฟฟ้า ให้เป็นทางเลือกของโรงสีที่จะนำมาเลือกใช้ตามความเหมาะสมกับสภาพของแต่ละคน

อ้างอิง

- ¹ กรรณิการั ตันประเสริฐ และคณะ, รายงานการวิจัยสนองพระราชประสงค์ เรื่อง นครศรีธรรมราช สภามหาวิทยาลัยหัวเจียวเฉลิมพระเกียรติ, กรุงเทพฯ 2540, หน้า 104-106.
- ² สัมภาษณ์ วิเชียร ณ นคร เมื่อ พฤศจิกายน 2539
- ³ หนังสือพระราชทานเนื่องในการบำเพ็ญพระราชกุศล เมื่อสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าฯ กรมหลวง นครราชสีมา เสด็จทิวงคตมาถึงปัญญาสมวาร เมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2467, เรื่อง จดหมายเหตุพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสแหลมมลายู คราว ร.ศ. 109, ร.ศ.117, ร.ศ.119, ร.ศ.124, ร.ศ. 128.
- ⁴ สัมภาษณ์ จาดูร เสรีวิวัฒนา (หยูซัว แซ่หลี่) เมื่อ เมษายน 2539.
เสรี ศุภกร (สีรุ่ง แซ่กู่) เมื่อ กรกฎาคม 2540.
ไสว มาลาเวช เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540.
กิมซุย พรหมณะ (แซ่ยี่) เมื่อ ตุลาคม 2540.
- ⁵ สัมภาษณ์ เสรี ศุภกร (สีรุ่ง แซ่กู่) เมื่อ กรกฎาคม 2540.
เทพ (ถ่าย) กุลสิทธิวิเวก เมื่อ 6 พฤษภาคม 2540.
- ⁶ พรรณี บัวเล็ก, “สยาม” ในกระแสธารแห่งการเปลี่ยนแปลง : ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5, กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2541, หน้า 93-94.
- สัมภาษณ์ สมบุญ ฝไทจันทร์ เมื่อ 6 สิงหาคม 2542
- ⁷ สัมภาษณ์ สมบุญ ฝไทจันทร์ เมื่อ 6 สิงหาคม 2542.
- ⁸ สมลาภ เจเนศุภการ, เทคนิคการวางแผนและปฏิบัติงานส่งเสริมการใช้ไฟฟ้ากับเครื่องสีข้าว, เอกสารประกอบการสัมมนา, 28 พ.ค.2528, การไฟฟ้าเขต 2 ภาค 4 นครศรีธรรมราช
- ⁹ สัมภาษณ์ ไสว มาลาเวช เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540.
กิมซุย พรหมณะ (แซ่ยี่) เมื่อ ตุลาคม 2540.
- ¹⁰ สัมภาษณ์ ประยูร วิสูตร เมื่อ 23 เมษายน 2541.
เอก พงศ์สุวรรณ (เด็ก แซ่บ่าง) เมื่อ 11 สิงหาคม 2542.
สุนน บุญอนันต์ เมื่อ 30 กันยายน 2542.
- ¹¹ สัมภาษณ์ ประยูร วิสูตร เมื่อ 23 เมษายน 2541.
สุจินต์ แซ่เอ็ง เมื่อ 26 เมษายน 2540.
นฤมล ตรังคสมบัติ เมื่อ 30 สิงหาคม 2542.
เอก พงศ์สุวรรณ (เด็ก แซ่บ่าง) เมื่อ 11 สิงหาคม 2542.
- ¹² สัมภาษณ์ ประยูร วิสูตร เมื่อ 23 เมษายน 2541.
นฤมล ตรังคสมบัติ เมื่อ 30 สิงหาคม 2542.
เทพ (ถ่าย) กุลสิทธิวิเวก เมื่อ 6 พฤษภาคม 2540.
- ¹³ นิตยสาร กลีกร, ปีที่ 10 เล่มที่ 3 พฤษภาคม 2510, พระนคร, หน้า 12.
- ¹⁴ สัมภาษณ์ ภูเมธ ด้านพัฒนามูมิ เมื่อ 1 พฤศจิกายน 2542.

¹⁵ สมลาภ เจเนศุกการ, เทคนิคการวางแผนและปฏิบัติงานส่งเสริมโครงการใช้ไฟฟ้า, เอกสารประกอบการสัมมนา, 22 พฤษภาคม 2528, การไฟฟ้าเขต 2 ภาค 4 นครศรีธรรมราช.

บทที่ 4 วัฒนธรรมอันเนื่องด้วยการค้าข้าวและโรงสีข้าว

1 ขั้นตอนการรับซื้อข้าว¹

การรับซื้อข้าวเปลือกนั้น โรงสีจะประกาศราคาหน้าโรงเป็นประจำวัน (เรียกกันว่ายังเซ่ง) ข้าวราคาข้าวเปลือกจึงถูกถ่ายทอดต่อ ๆ กันไป ซึ่งแต่ละโรงสีอาจจะต่างกันบ้าง ผู้ขายข้าวที่ไม่ใช่เจ้าประจำของโรงสี อาจจะมีการสืบราคาของแต่ละโรงแล้วจึงนำมาขาย หรือไม่ก็เก็บไว้รอราคาดีขึ้น จึงจะนำออกขาย โดยเฉพาะพวกพ่อค้าคนกลางที่มีทุนมากมักจะรอเก็งกำไร การซื้อขายกันจริง ๆ นั้น ผู้ขายข้าวอาจจะติดต่อกับโรงสี ขอยื่นราคาในวันที่แจ้งขายไว้ก่อน แต่จะนำมาขายในวันที่นัดหมายในวันถัดมา แม้ว่าราคาในวันที่นำข้าวมาขาย ราคาจะลดลงแล้วก็ตาม โรงสีก็ต้องรับซื้อในราคาที่ตกลงกันได้ วิธีนี้โรงสีมักจะเลือกกระทำกับผู้ขายข้าวเป็นราย ๆ ไป

เมื่อผู้ขายนำข้าวมายังโรงสี ก่อนอื่นพนักงานรับซื้อหน้าท่า บางโรงสีเรียกว่าหน้าชาน จะต้องเป็นผู้ทำหน้าที่ตรวจสอบข้าวทันทีก่อนหน้าที่อื่นทั้งหมด หากคนขายนำข้าวมาในลักษณะรวมใส่เรือมา (มิได้บรรจุกระสอบ ทำให้มองเห็นข้าวโดยรวมได้ ก็พอจะคะเนได้ว่า เป็นข้าวในรุ่นเดียวกัน สภาพเดียวกัน ก็ง่ายต่อการตรวจคุณภาพของข้าวเพียงครั้งเดียว แต่หากบรรจุมาหลาย ๆ กระสอบและมีจำนวนมาก ก็ต้องใช้วิธีสุ่มตรวจสภาพหลาย ๆ ตัวอย่าง วิธีตรวจสอบข้าว ก่อนอื่นจะใช้กระบอกจากห้องเครื่องกลวง ปลายด้านหนึ่งเสี้ยนแหลม ตัวกระบอกลาวประมาณ 10 นิ้ว เสียบกระสอบข้าวเปลือก เพื่อนำตัวอย่างข้าวเปลือกมาตรวจสอบ โดยวางลงบนฐานตรวจ (จะทำเป็นวงกลมเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 ฟุต หล่อด้วยซีเมนต์ลงบนพื้นหน้าชานโรงสี) แล้วใช้ไม้กด กดตัวอย่างข้าวให้แตกเพื่อดูสภาพของข้าวว่าแข็ง อ่อน มีความชื้นเพียงใด จากสภาพที่เห็นคะเนได้ว่าหากสีแล้วจะเป็นข้าวหักมากน้อยแค่ไหน ข้าวเป็นสีอะไร (หากเป็นข้าวแดง แสดงว่าเป็นข้าวเก่าเก็บ) และมีเมล็ดลีบมากน้อยแค่ไหน คนตรวจสอบสภาพข้าวจึงต้องมีความชำนาญในการดูสภาพข้าวเป็นพิเศษ กล่าวกันว่า บางคนมีประสบการณ์สูงถึงขนาดที่ว่าพอคนงานยกกระสอบข้าวเปลือกเข้ามาใกล้หรือเดินผ่านจนได้กลิ่นข้าว ก็สามารถบอกถิ่นที่มา ชนิดและสภาพความชื้นของข้าวได้เลย หากข้าวที่นำมาขายมีจำนวนหลายกระสอบ ก็ต้องตรวจตัวอย่างทุกตัวอย่างในทำนองเดียวกัน เมื่อตรวจสอบข้าวแล้วก็ป็นขั้นตอนตีราคาข้าว จากราคาที่ตั้งไว้ จะหักด้วยค่าความชื้น (คิดเป็นเปอร์เซ็นต์) คุณภาพของข้าว (คาดคะเนดูว่า หากนำไปสีแล้วจะเป็นข้าวหักมากน้อยเปอร์เซ็นต์เท่าใด) ในลักษณะนี้คนตรวจสอบข้าวมักบอกว่า เป็นข้าวผงขนาดไหน) และดูว่าเป็นข้าวแดงหรือไม่ เมื่อคำนวณได้แล้วก็บอกราคารับซื้อกัน จะมีการต่อรองราคาคงเป็นที่ตกลงกันแล้ว จึงเริ่มทำการชั่งต่อไป ขั้นตอนการตรวจสอบเช่นนี้ ชาวนาจึงมักจะขายข้าวไม่

ได้ราคาคงที่ตนคาดไว้ โดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่างปี พ.ศ. 2489-2495 และอีกช่วงหนึ่งในระหว่างปี พ.ศ. 2508-2512 ตลาดเป็นของผู้ซื้อข้าว โรงสีจึงไม่ค่อยจะเอาใจผู้ขายข้าว ส่วนคนกลางซึ่งมีทั้งคนกลางแบบเร่ซื้อข้าวกับคนกลางที่ประจำอยู่ในหมู่บ้านรับซื้อรวมทั้งประเภทที่สต็อกข้าวรายใหญ่ มักจะมีแรงกดดันกับโรงสี และขายข้าวได้ราคาดีกว่าชาวนา จากนั้นตอนในการซื้อดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าคนตีราคาข้าวจะเป็นด่านแรกที่จะทำให้โรงสีมีกำไรหรือขาดทุน

เมื่อตกลงซื้อขายกันแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของคนซึ่งข้าว บางโรงสีคนตีราคาข้าวกับคนซึ่งจะเป็นคนเดียวกัน แต่โรงสีใหญ่เนื่องจากมีคนนำข้าวมาขายมาก เพื่อความรวดเร็วจึงต้องแบ่งงานกันทำ คนซึ่งจับกับที่ทำหน้าที่ยกกระทุ้งข้าวเปลือกหรือกระสอบขึ้นจากตาซึ่งใส่ปากจับที่แบกนำข้าวไปเก็บนั้น ต้องทำงานประสานอย่างรู้ใจกัน กล่าวคือ คนซึ่งจะต้องพยายามชั่งให้น้ำหนักข้าวเปลือกน้อยกว่าความเป็นจริง และจับยกก็จะต้องยกขึ้นอย่างรวดเร็ว เพื่อว่าคนขายข้าวจะจับไม่ได้ไล่ไม่ทัน คนซึ่งข้าวกับจับยกข้าวขึ้นจากตาซึ่งจึงเป็นด่านที่สองที่จะทำให้โรงสีมีกำไรหรือขาดทุน และเมื่อซึ่งข้าวเสร็จเรียบร้อยคนตีราคาข้าวหรือบางครั้งก็เป็นคนซึ่งจะทำตัวให้กับคนขายข้าวเพื่อจะได้ไปขึ้นเงินกับเสมียนของโรงสีต่อไป

ข้าวที่ปลูกในภาคใต้ในสมัยก่อน พ.ศ. 2520 ส่วนใหญ่จะเป็นข้าวพื้นเมืองและเป็นข้าวนาปีและข้าวพื้นเมืองส่วนใหญ่ ก็มักจะสีได้เป็นข้าว 25% แต่ก็มีข้าวพื้นเมืองบางชนิด เช่น ข้าวยาโคที่ปลูกใกล้ชายทะเล สามารถสีได้เป็นข้าว 15% ข้าวสีลัก เป็นข้าวพันธุ์เบาของพื้นเมืองอีกชนิดหนึ่งที่สีได้เป็นข้าวชั้น 1 ตัวอย่างข้าวยาโค 15% ของโรงสี 7 จะมาจากบางไพร ทำพญา บ้านดอน ส่วนข้าวสีลักชั้น 1 จะมาจากบางไพร ทำพญา บางนบ คชธรรมราช ตลอดไปจนถึงหัวไพร

ในฤดูที่มีข้าวมาก จะมีเรื่อนำข้าวสารมาจอตอขายข้าวหน้าโรงสีตลอดทั้งวัน สำหรับโรงสี 7 จะมีกติกากว่า ในตอนเช้าจะเป็นเร่เล็กของพวกชาวนาเป็นส่วนใหญ่ที่นำข้าวมาขาย ส่วนตอนบ่ายไปจรดค่ำ จะรับซื้อของเร่ใหญ่ที่เป็นของพ่อค้าคนกลางและพ่อค้าสต็อกข้าวรายใหญ่

ในสมัยที่ลุ่มน้ำปากพนังยังมีโรงสีไฟตั้งอยู่หลายโรงนั้น โรงสีบางโรงมีวิธีซื้อข้าวที่ต่างไปจากโรงอื่น ๆ ที่ซื้อขายกันอย่างปกติธรรมดา คือ

วิธีพิเศษ เป็นวิธีที่คล้ายกับการขายยางพาราแบบเก็งกำไรในอนาคตอย่างที่ทำอยู่ ในปัจจุบันนี้ ผู้ที่มีเงินทุนและจะเป็นคนที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับเจ้าของโรงสีมาก่อนแล้ว (ไม่สามารถซื้อขายกันได้ทุกคน) ทำกันโดยเชื่อใจกันเป็นพื้นฐาน ทำสัญญาซื้อขายด้วยการเขียนบนกระดาษเป็นภาษาจีน เนื่องจากเจ้าของที่ดี หลงจืดตลอดจนพนักงานต่าง ๆ ก็ดี ล้วนเป็นคนจีนเกือบทั้งโรงสี คนที่มาซื้อข้าวด้วยวิธีนี้ก็เช่นกัน มีกติกากว่า คนซื้อ (คนที่มาลงทุน) จะต้องนำเงิน

มาซื้อด้วยเงินสด แล้วฝากข้าวไว้ที่โรงสีนั่นเอง ราคาข้าวสารจะเป็นราคา ณ วันที่ซื้อ ซึ่งมักจะอยู่ในช่วงที่ชาวนานำข้าวมาขายกัน คือเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม โดยเฉพาะเดือนพฤษภาคมจะมีมากกว่าเดือนอื่น ๆ ตัวอย่างในการปฏิบัติ เช่น ในขณะที่ทำการซื้อขายกันนั้น ราคาข้าว 500.- บาท/เกวียน ตกลงซื้อกันแล้วจะต้องจ่าย 600.-บาท (20 บาทจะเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ) ซื้อ 10 เกวียนเป็นเงิน 6,000.- บาท เมื่อถึงเดือน 9-10 (ส.ค.-ก.ย.) ราคาข้าวสูงถึง 700.- บาท/เกวียน เมื่อดูทิศทางแล้ว (ในทางการค้าเรียกว่า ดูยังเซ้ง) ผู้ซื้อ (ผู้ลงทุน) ตัดสินใจขายให้กับเจ้าของโรงสี ก็จะมีกำไรไป 1,000.- บาท แต่ในทางกลับกัน หากในเดือน 9-10 ราคาข้าวตกลงมา เป็น 550.- บาท ผู้ซื้อ (ผู้ลงทุน) เห็นว่าหากปล่อยเนิ่นนานไปจะเข้าสู่ฤดูข้าวใหม่ราคาอาจจะยิ่งตกลงไปอีก ตัดสินใจขายคืนโรงสีในราคาขาดทุน

ในการขายด้วยวิธีนี้ เจ้าของโรงสีจะได้ประโยชน์คือ

ประการแรก โรงสีจะมีทุนเข้ามาหมุนเวียนเพิ่มขึ้นโดยไม่ต้องไปกู้ที่ใด ๆ ซึ่งจะต้องเสียดอกเบี้ย ทำให้มีงานมีสต็อกข้าวมากพอที่จะนำมาสีได้ตลอดปี และยังมีมองเห็นกำไรที่ค่อนข้างแน่นอนอีกด้วย

ประการที่สอง โรงสีจะได้ค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่งในตอนที่ผู้ซื้อลงทุนในครั้งแรก (เป็นส่วนที่เพิ่มจากราคาต้นทุน) แต่เป็นจำนวนที่ไม่มากนัก เป็นค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บ ค่าแรงงาน ค่าความชื้นของข้าวที่จะขาดหายไป

ประการที่สาม ต้นทุนข้าวนั้นคิดจากข้าวเปลือก กล่าวคือ ข้าวเปลือก 1 เกวียนจะสีข้าวได้ต้นข้าวประมาณ 6 กระสอบ กับอีก 30 กิโลกรัม (630 กิโลกรัม) การแข่งขันของข้าวนั้นจะแข่งเป็นราคาข้าวสาร ผลได้จากการสีข้าวเปลือก ได้แก่ ปลายข้าว รำ จะเป็นของโรงสี โรงสีจึงมีกำไรจากส่วนนี้ แต่ก็ยังนับว่าไม่มากนัก

การซื้อขายกันตามปกตินั้น ยังมีกลวิธีที่ซับซ้อนที่คนทั่วไปจะนึกไม่ถึงทีเดียว ในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ข้าว 1 กระสอบจะมีน้ำหนักเต็ม 100 กิโลกรัม แต่หลังสงครามโลกมีการแข่งขันการขายกันสูง พ่อค้าจึงต้องคิดวิธีจูงใจการซื้อขึ้นมา โดยพ่อค้าตกลงกับทางโรงสีให้บรรจุข้าวสารกระสอบละ 97 กิโลกรัม ซึ่งจะทำให้ต้นทุนต่ำลงมา หากเป็นกระสอบละ 100 กิโลกรัมจะเป็นอีกราคาหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ข้าวที่มี 100 กิโลกรัมเต็ม จะมีราคา 120 บาท ข้าวที่มี 97 กิโลกรัมจะมีราคาต้นทุนเพียง 114 บาท ราคาส่งขายปลายทางตามปกติ 200 บาท/กระสอบ แต่สามารถตัดราคาลดลงมาเหลือ 195 บาท ยังจะมีกำไรเพิ่มกว่าปกติอีก 1 บาท (200-120 กำไร 80 บาท 195-114 กำไร 81 บาท) ผู้ที่เสียเปรียบคือผู้บริโภคคนสุดท้าย

2 คนกลางรับซื้อข้าวและนายหน้า²

ในสมัยที่โรงสีเริ่มเฟื่องฟู (ในสมัยรัชกาลที่ 5-6) ประกอบกับมีชาวจีนอพยพเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งโดยเฉพาะชาวจีนไหหลำ ได้เข้ามาเป็นคณงานในโรงสี และโรงสีของชาวจีนก็มักจะจ้างคณงานจีน เพราะควบคุมง่ายและมีความอดทนมากกว่าคนท้องถิ่น ในบางครั้งโรงสีมีคณงานอยู่มากจนล้นงาน แต่เจ้าของโรงสีก็มีข้าวและที่อยู่ให้พักพิง อย่างเช่นโรงสีล่วนเอ็กเชียงที่บ้านกลางและโรงสีขุนหลี่ที่ปากนคร นครศรีธรรมราช จะเป็นที่พักพิงของชาวจีนที่มาจากเมืองจีนใหม่ ๆ ทุกคนที่เข้ามาได้รับถ้วยตาโก๋ 1 ใบ ตะเกียบ 1 คู่ และหมอน 1 ใบ เป็นของประจำตัวทุกคน อย่างน้อยที่สุดทุกคนจะมีข้าวกินและมีที่ซุกหัวนอน แต่หลายคนก็มักจะอยู่เป็นคณงานกันไม่นานนัก ด้วยวิญญานของความเป็นนักการค้าอยู่ในสายเลือด เมื่อคุ้นเคยกับภูมิประเทศและคนท้องถิ่น ก็มักจะหาทางขยับขยายถิ่นทำมาหากินใหม่ หาช่องทางและโอกาสที่ดีกว่าด้วยการเดินทางย้อนเข้าไปในแหล่งปลูกข้าว เริ่มต้นจากการ ชวนนำข้าวของชาวนามาส่งโรงสี ค่อย ๆ ขยับขยายเป็นผู้รวบรวมข้าวเปลือกของชาวนาเป็น หมู่บ้านเป็นหลาย ๆ หมู่บ้านมาส่งโรงสี บางคนได้รับการสนับสนุนจากเจ้าของโรงสีหรือหลงจูโรงสีโดยตรง และเมื่อมีความสัมพันธ์กับคนท้องถิ่นมากขึ้น ก็มักจะได้แต่งงานกับหญิงคนท้องถิ่น ดังหลักปักฐานในท้องถิ่นนั้นนั่นเอง ชาวจีนในรุ่นแรก ๆ ที่เข้ามาเมืองไทยส่วนหนึ่งก็เป็นโสด บางคนก็แต่งงานแล้วแต่มิได้นำภรรยาไปด้วย เมื่อมาตั้งหลักปักฐานในเมืองไทยแล้ว ก็ไม่มีโอกาสกลับไปเมืองจีนอีกเลย มีเรื่องเล่ากันว่า ชาวจีนไหหลำที่เข้ามาอยู่ในลุ่มน้ำปากพนังมักจะกลัวเมีย เนื่องจากถูกเมียข่มขู่อยู่ตลอดเวลาว่า หากส่งเงินกลับเมืองจีนหรือคิดจะกลับเมืองไปไปหาภรรยาเก่าที่นั่น ก็จะถูกภรรยาไทยฟ้องให้กรรมการเมือง (ตำรวจ) มาจับตั้งข้อหาว่าเข้าเมืองโดยไม่ได้รับอนุญาต (หาว่าเป็นคนเถื่อน) ที่แท้ภรรยาไทยยึดใบต่างด้าวยึดเงินสามีนามาได้ไว้ที่ตัวแล้ว หญิงไทยลุ่มน้ำปากพนังก็สำคัญเช่นนี้แหละ ที่หญิงไทยนิยมชมชอบแม้แต่พ่อแม่ของหญิงก็ชอบที่จะให้บุตรสาวแต่งงานกับคนจีน ก็เพราะมีทัศนคติที่ว่า ชาวจีนมีความขยันขันแข็ง มีการเปลี่ยนเทียบในเรื่องนี้ระหว่างคนไทยกับคนจีนไว้ว่า คนไทยทำมาหากินในนามีแต่น้ำผ่าน ไปมาจะเห็นมีแต่หญ้าบ้าง บางครั้งก็เห็นข้าวบ้าง บางครั้งก็เห็นนาว่างเปล่า แล้วที่สำคัญไม่เห็นคนทำงานอยู่ ส่วนคนจีนที่ปลูกผักผ่านไปไหนจะเห็นคนทำงานอยู่เสมอ ไม่ลดน้ำก็เก็บผัก ไม่เก็บผักก็ถอนหญ้า ไม่ถอนหญ้าก็หาหนอน ไม่หาหนอนก็พรวนดิน มีการทำงานอยู่ตลอดเวลา เป็นธรรมดาของคนที่ยยันและมีไหวพริบทางการค้า มักจะเปลี่ยนแปลงฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นเป็นลำดับในเวลาไม่นานนัก มีตัวอย่างให้เห็นถึงความแตกต่างของฐานะที่เปลี่ยนแปลงของ คนจีนในหมู่คนไทย จึงไม่แปลกเลยที่คนไทยท้องถิ่นมักจะยินดียกย่องสาวให้กับคนจีน ชาวจีนที่ลงหลักปักฐานในถิ่นต่าง ๆ ไม่ว่าในลุ่มน้ำปากพนัง พัทลุงและสงขลา (ระโนด) ที่เรือสามารถเข้าไปถึง ในรุ่น

แรก ๆ นั้นมักจะเป็นถิ่นที่มีการปลูกข้าว โดยเริ่มต้นตั้งเป็นจุดรับซื้อข้าว ต่อมาก็ตั้งบ้านเสียเลย

ในถิ่นนั้นบางคนต่อมาได้กลายเป็นหัวหน้าชุมชนนั้นไปเลย และยังคงกลายเป็นแหล่งที่ดึงดูดให้ชาวจีนด้วยกันเข้ามาชุมนุมกันมากขึ้น ๆ เช่นที่บางพง เกาะจาก ปากแพรง ปากพรุ การะเกด บางพระ เขาพังไกร (บ้านที่ดอน) บ้านกุฎีจีน ระโนด ปากคลอง (ในเขตพัทลุง) เป็นต้น หัวหน้าชุมชนที่เป็นชาวจีนเหล่านี้ต่างมีส่วนสำคัญในการรวบรวมข้าวเปลือกส่งโรงสีต่าง ๆ เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาโรงสีนับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาจนถึงสมัยที่คนกลางมาตั้งโรงสีของตนเอง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โรงสีไฟต้องหยุดกิจการ คนกลางที่ทำหน้าที่เป็นผู้รับซื้อและรวบรวมข้าวเปลือกให้โรงสี ยังทำหน้าที่เป็นนายหน้าเงินกู้อีกด้วย โดยรับจ้างองที่นาจากชาวนา แต่ชาวนาในท้องถิ่นภาคใต้ นั้น ปรากฏว่ามีการกู้ยืมจากนายหน้าเหล่านี้ไม่มากนัก

คนกลางที่รับซื้อข้าวจากหมู่บ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนไหหลำ จะมีเกวียนเทียมควายที่ใช้ควายเทียมเกวียนนั้นก็เพราะว่า เกวียนที่เรียกกันว่า “เกวียนไหหลำ” มีขนาดค่อนข้างกว้างกว่าเกวียนในภาคอื่น ๆ และมีล้อขนาดใหญ่ และต้องใช้กับถนนที่มีดินเหนียวปนทรายตามลักษณะของดินในถิ่นนี้ จึงต้องใช้ควายซึ่งมีกำลังมากมาย การรับซื้อข้าวในสมัยสงครามและก่อนสงคราม จะซื้อด้วยวิธี “เหมาน้อง” โดยคนกลางจะคำนวณด้วยวิธีวัดความ กว้าง x ยาว x สูง ของกองในท้องข้าวของชาวนา แล้วจ่ายเงินให้กับชาวนา แต่บางครั้งก็เชื่อเครดิต โดยคนกลางนำข้าวส่งโรงสีเมื่อได้รับเงินแล้วจึงจะนำเงินมาให้ชาวนา ซึ่งก็ใช้เวลาไม่เกิน 4 วัน เมื่อคนกลางซื้อข้าวจากชาวนาแล้ว หากข้าวมีความชื้นอยู่ ก็จะนำมาตากไล่ความชื้น แล้วบรรจุลงในกระสอบ หากข้าวเปลือกมีไม่มากนักก็จะเก็บเป็นเมล็ดข้าวเปลือกใส่กระสอบ หากมีมากทำกันไม่ทันก็จะเก็บข้าวทั้งรวงใส่กระสอบ เมื่อรวบรวมได้มากพอ หรือพอใจในราคายังแข็งในขณะนั้นก็จะนำมาขายที่โรงสี กระสอบที่คนกลางใช้ ส่วนใหญ่จะเป็นของโรงสีที่ให้คนกลางยืมไป เป็นกติกาที่โรงสีจะต้องเป็นฝ่ายบริการให้ในเรื่องกระสอบกับคนกลาง และคนกลางก็มักรักษากติกาที่จะไม่นำข้าวเปลือกที่ใส่กระสอบของโรงสีนั้นไปขายให้กับโรงสีอื่น แต่สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองประมาณ 10 ปี ความสัมพันธ์อันดีมิตรเช่นนี้ค่อย ๆ น้อยลง คนกลางจะคำนึงผลประโยชน์ทางการค้าของตนเป็นใหญ่กันมากขึ้น กล่าวคือคนงานของโรงสีก็คอยหาวิธีเอาเปรียบคนกลาง และคนกลางก็เลือกเฟ้นโรงสีที่ให้ผลประโยชน์กับตนมากที่สุด และตั้งแต่ปี พ.ศ.2494 เป็นต้นมา คนกลางหลายคนได้เปลี่ยนฐานะของตนจากคนรับซื้อแล้วขายให้โรงสีมาเป็นเจ้าของโรงสีขนาดเล็กเสียเอง ทั้งยังขยายพื้นที่การรับซื้อและซื้อข้าวจากคนที่เคยเป็นนายด้วยกันมาส์เป็นข้าวเปลือก เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้โรงสีใหญ่ไม่มีข้าวเปลือกเข้ามาจนไม่สามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้

คนที่ทำหน้าที่รวบรวมข้าวเปลือกจากชาวนาในปัจจุบัน น่าจะเรียกว่า “นายหน้า” ซึ่งทำ

หน้าที่ติดต่อกับคนขายข้าวให้กับโรงสี หรือติดต่อกับโรงสีให้เข้ามาซื้อในหมู่บ้าน ไม่ได้ทำหน้าที่ซื้อขายจากชาวนาแล้วนำมาขายให้โรงสีอย่างเช่น “คนกลาง” ในอดีตทำ นายหน้าในปัจจุบันมักจะเป็นคนกว้างขวางในหมู่บ้าน หรือเป็นคนที่คนในหมู่บ้านเคารพยำเกรง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. เป็นต้น

3 กระสอบบรรจุข้าว³

ในภาคใต้ของไทยเกือบจะทุกท้องที่ เมื่อมีการเก็บข้าวด้วยแกะเสร็จแล้วมัดรวบเป็นเรียง ผึ่งแดดไว้ 2 แดด ลำเลียงไปเก็บไว้ที่ห้องข้าว การขายข้าวในยุคแรก ๆ นั้น มักจะเป็นหน้าที่ของพ่อค้าคนกลางที่จะไปซื้อถึงบ้านของชาวนาด้วยวิธีเหมากันเป็นห้องข้าวหรือบางส่วนของห้อง เมื่อตกลงซื้อกัน การขนย้ายข้าวที่ขายกันแล้วก็เป็นที่ของผู้ซื้อต้องขนด้วยวิธีต่างๆ ที่เหมาะสมตามลักษณะของพื้นที่ และเมื่อย่อยเมล็ดข้าวเปลือกออกจากรวงผึ่งแดดอีกครั้งเพื่อให้แน่ใจว่าข้าวมีความชื้นน้อยตามที่เห็นว่าสมควรแล้ว พ่อค้าคนกลางก็จะบรรจุข้าวเปลือกลงกระสอบป่าน (กระสอบปอกระเจา) ที่นำมาจากโรงสีส่งไปขายโรงสีเจ้าประจำของตนต่อไป ในยุคหลัง ๆ แม้ว่าวิธีการซื้อข้าวจากชาวนาจะเปลี่ยนไป คือ เปลี่ยนจากวิธีการเหมาเป็นห้องเป็นซื้อด้วยการชั่งซื้อ แต่ขั้นตอนต่อมาก็ไม่ต่างไปจากสมัยก่อนเลย

ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นเรื่องของพ่อค้าคนกลางที่ไปซื้อข้าวของชาวนาแล้วนำมาขายให้กับโรงสี ส่วนชาวนาบางกลุ่มที่อยู่ใกล้โรงสีสามารถนำข้าวไปส่งโรงสีได้อย่างสะดวกสบาย จะด้วยวิธีไหนก็ตาม ก็มักจะเป็นผู้นำข้าวของตนไปขายเอง บางคนนำข้าวเปลือกที่ย่อยออกจากรวงแล้ว ใส่วีโดยใช้สาด (เสื่อ) รองพื้นเรือ ซึ่งในยุคแรก ๆ จะมีประทุนครอบบนกองข้าวไว้ แต่ในยุคหลังมักจะไม่มีการประทุน เมื่อมาถึงโรงสีก็ใช้วิธีโกยด้วยปู้งที่ใส่กระบุงปากบานของโรงสีขึ้นชั่งขายกันเลย แต่ชาวนาส่วนใหญ่จะใช้วิธีบรรจุข้าวเปลือกที่จะขายใส่กระสอบที่ตนสานกันเองจำนวนหลาย ๆ กระสอบใส่เรือมา เมื่อถึงโรงสีก็ยกขึ้นเรือ ถ่ายข้าวสารใส่กระบุงปากบานของโรงสีขึ้นชั่ง เป็นวิธีที่สะดวกและรวดเร็วกว่า

กระสอบที่ชาวนาสานกันใช้นั้น ทำมาจากวัสดุที่หาได้ในแถบถิ่นนี้ ได้แก่ กระจุตกก และ ใบลาน โดยทำขึ้นหลายลักษณะ (กล่าวเฉพาะกระสอบที่ใช้บรรจุข้าวสาร) ได้แก่ กระสอบนั่ง กระสอบทูน กระสอบนอน กระสอบขนาด

กระสอบนั่ง เป็นกระสอบที่กันทำเป็นสี่มุม สามารถวางตั้งยืนได้ ตัวกระสอบสานวนโดยรอบปากกระสอบเน้นริม มีส่วนสูงเท่ากันหรืออาจจะน้อยกว่าส่วนกว้าง มีหลายขนาด เป็นกระสอบที่มักจะใช้ใส่ข้าวสารหรือข้าวเปลือกวางตั้งอยู่กับที่

กระสอบทูน มีลักษณะคล้ายกับกระสอบนั่ง แต่มีส่วนสูงมากกว่า เพราะส่วนปาก

ต้องรวบผูกเป็นจุดปิดปากกระสอบ ที่กันมีสี่มุมเช่นเดียวกับกระสอบนั่ง ใช้ขนย้ายด้วยการทุบไว้บนหัว บางแห่งก็ใช้กระสอบนอนเป็นกระสอบทุบ

กระสอบนอน มีลักษณะคล้ายกระสอบทุบ แต่ที่กันมีเพียง 2 มุม ที่ขอบกันแน่นขอบและที่มุมทั้งสองผูกเป็นมัดสามารถกำจับกระสอบยกขึ้นได้โดยสะดวก ตัวกระสอบสานวนโดยรอบ ปากกระสอบแน่นขอบโดยรอบ ส่วนสูงมักจะยาวมากกว่าส่วนกว้าง เพราะต้องเพื่อส่วนที่ใช้รวบเพื่อปิดปากกระสอบ กระสอบชนิดนี้ใช้สำหรับใส่ข้าวเปลือกและข้าวสารเพื่อการขนย้ายด้วยการกระเดียด แบกหรือใช้ทุบ มีหลายขนาด แล้วแต่วัสดุที่ใช้ทำและที่นำมาได้

กระสอบขนาด มีลักษณะคล้ายกระสอบนอน มีรูปทรงแบบกระสอบป่าน เป็นกระสอบที่สานด้วยกก หรือ กระจุต สานไปตามความยาว แล้วพับกลาง ส่วนที่พับจะเป็นกัน แต่ละด้านก็เย็บประกบกัน ที่ได้ชื่อว่า “สอบขนาด” นั้นก็เพราะเป็นกระสอบมาตรฐาน กว้าง 60 ซม. ยาว 100 ซม. สอบขนาดที่ทำด้วยกกนิยมใช้บรรจุเกลือ ที่ใช้บรรจุข้าวเปลือก หรือข้าวสาร นั้นต้องใช้สอบขนาดที่ทำด้วยกระจุตเพราะมีความทนทานกว่า ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 กระสอบป่านขาดแคลน ทางโรงสีจึงต้องใช้กระสอบขนาดที่ทำด้วยกระจุตนี้ทดแทนกระสอบป่าน ในบางกรณี สอบขนาด สามารถบรรจุข้าวสารได้ 60 กิโลกรัม เวลาปิดปากกระสอบต้องพับม้วนรอบหนึ่งแล้วเย็บปิดปากกระสอบป่าน สอบขนาด อาจจะทำขึ้นใหญ่กว่ามาตรฐานก็ได้ ขึ้นอยู่กับการต้องการของผู้ใช้ เช่น ทำขึ้นเพื่อใช้บรรจุข้าวสาร 80 กิโลกรัม เป็นต้น ตัวอย่างที่มีการสั่งซื้อเพื่อใช้บรรจุข้าวสารเพื่อการส่งออกโดยเฉพาะก็ ได้แก่ ที่กันดัง กล่าวคือ ในสมัยที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 และล่วงมาถึงหลังสงครามหลายปี กระสอบป่าน (กระสอบปอกระเจา) เป็นกระสอบที่ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศเกิดขาดแคลน พ่อค้าคนกลางที่สั่งซื้อข้าวสารจากกรุงเทพฯ บ้างจากปากพนังบ้าง ซึ่งส่งมาเป็นกระสอบป่าน ถึงกันตั้งข้าวสารก็จะถูกเปลี่ยนถ่ายบรรจุใหม่เป็นสอบขนาดขนาด กว้าง 65 ซม. ยาว 120 ซม. ขนาดบรรจุ 80 กิโลกรัม (จีนเรียก 1 ต้า เท่ากับหาบ) เพื่อส่งออกไปปิ่นอง สอบขนาดชนิดนี้สั่งมาจากชะอวด ซึ่งเป็นกระสอบที่ทำด้วยกระจุต การที่พ่อค้าต้องเปลี่ยนถ่ายเก็บกระสอบป่านไว้นั้น ก็อาจจะเป็นเพราะกระสอบป่านขาดแคลน และคงจะมีคำสั่งซึ่งจากโรงสีที่ให้ส่งกระสอบกลับไปให้หมุนเวียน อีกประการหนึ่งกระสอบป่านมีราคาสูงกว่ากระสอบจุตมาก จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่พ่อค้ากระทำเพื่อกำไรอีกส่วนหนึ่ง เข้าใจว่าความต้องการใช้กระสอบที่ทำจากวัสดุที่หาได้จากท้องถิ่นทำให้เกิดอุตสาหกรรมขนาดย่อมในครัวเรือนในการทำกระสอบท้องถิ่นในสมัยนี้เอง เพราะก่อนหน้านี้ชาวนาต่างก็ทำกระสอบใช้กันเองเสียเป็นส่วนใหญ่ จะซื้อหากันบ้างไม่มากนักจากคนที่อยู่หมู่บ้านเดียวกัน มีฝีมือและมีเวลาทำได้ ส่วนโรงสีซึ่งเป็นแหล่งใหญ่ที่จะต้องใช้ภาชนะบรรจุข้าวสารจำนวนมาก ก็ล้วนใช้กระสอบป่านกัน ต่อเมื่อเกิดขาดแคลนด้วยเหตุสงครามจึงต้องหากกระสอบ

ท้องถิ่นมาทดแทน

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า กระสอบท้องถิ่นนั้นทำจากวัสดุหลายชนิดที่หาได้ในท้องถิ่น แต่ที่สามารถนำมาใช้บรรจุข้าวเปลือกหรือข้าวสารได้นั้นมีดังนี้

กระสอบที่ทำจากกระจุต กระจุตเป็นกกชนิดหนึ่งในตระกูล Cyperaceae มีชื่อทาง Lepironia articulata เป็นพืชที่ชอบขึ้นในพื้นที่ที่มีน้ำขังไม่มากนักตลอดปี หรือเป็นพื้นที่ชื้นแฉะในภาคใต้ นั้น มีแหล่งกระจุตที่ขึ้นเองตามธรรมชาติที่สำคัญคือที่พรุควนเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช (ในพรุอื่นซึ่งก็มีสภาพพื้นที่คล้ายกัน ไม่ปรากฏว่ามี) ซึ่งในสมัยก่อนเป็นป่าพรุที่มีพื้นที่กว้างและมีน้ำขังมากกว่าในปัจจุบันมาก ในหมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลพรุควนเคร็งเป็นแหล่งผลิตภัณฑ์กระจุต รวมทั้งสอบจุตมาช้านานแล้ว เป็นแหล่งส่งกกกระจุตไปยังหมู่บ้านอำเภอและจังหวัดใกล้เคียง กระสอบที่สานจากกระจุตนั้นจะมีความทนทานกว่ากระสอบที่สานจากกก และกระสอบที่สานด้วยกระจุตเส้นเล็กจะยืดหยุ่นดีสามารถบรรจุข้าวได้มากกว่ากระสอบที่สานด้วยกระจุตที่เส้นใหญ่กว่า

กระสอบที่ทำจากกก กกที่นำมาทำเป็นกระสอบนั้น มีอยู่ 2 ชนิด ได้แก่ กกทนหรือกกสามเหลี่ยม มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า Scirpus grossus Lin. และอีกชนิดหนึ่งเรียกว่า กกสาบเสือ มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ Cyperus brevifolius Hassk. เป็นกกที่ชอบขึ้นอยู่ตามพื้นที่ชื้นแฉะแต่มิมีน้ำขังไม่สูงมากนักมีขึ้นอยู่ทั่วไป ค่อนข้างหาง่าย ชาวนาจึงนิยมนำมาทำเป็นกระสอบและสาด (เสื่อ) แต่มีคุณภาพความทนทานสู้กระจุตไม่ได้ กระสอบที่ทำจากกก จึงมีราคาถูกกว่ากระสอบที่ทำจากกระจุต นิยมใช้กระสอบกกมาบรรจุเกลือ บรรจุเคย (กะปิ) เพื่อการขนส่ง

กระสอบที่ทำจากลาน ลานเป็นพืชตระกูล Palmae มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า Corypha lecomteri Bece. เป็นต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ตามป่า ท้องนา มีอยู่ไม่มากนัก เมื่อลานออกลูก ต้นก็จะค่อย ๆ เถาตายไป ชาวบ้านจึงไม่นิยมปลูกใกล้บ้านกัน มันจึงขึ้นเองตามธรรมชาติ ส่วนที่นำมาทำเป็นกระสอบ คือใบอ่อน ต้องผ่านกรรมวิธีที่ยุ่งยากกว่าวัสดุอื่นที่นำมาทำเป็นกระสอบ และใบลานส่วนใหญ่ก็มีความยาวน้อยกว่ากกและกระจุต เพราะฉะนั้นกระสอบที่ทำจากใบลานจึงมีความสูงหรือความยาวน้อยกว่ากระสอบที่ทำจากวัสดุอื่น ๆ แต่จะมีความทนทานในการใช้มากที่สุด เนื่องจากเป็นวัสดุที่ค่อนข้างหาได้ยาก มีน้อย ทำยาก สอบลานจึงมีใช้กันเฉพาะในหมู่ของชาวนา ในโรงสีไม่มีกระสอบชนิดนี้

กระสอบป่านหรือกระสอบปอกกระเจา เป็นกระสอบที่มีประวัติการถูกนำมาใช้ในทางธุรกิจโดยเริ่มมาพร้อมกับการค้าข้าวในเชิงพาณิชย์ก็ว่าได้ เป็นกระสอบที่ทำมาจากปอกกระเจา ซึ่งเป็นพันธุ์พืชตระกูล Tilaceae มีอยู่ 2 ชนิด ที่นิยมนำมาทำกระสอบ คือชนิด Corchorus capsularis กับชนิด Corchorus olitorius ทั้ง 2 ชนิด มีลักษณะคล้ายกัน แต่ชนิด

แรกชอบขึ้นในที่ที่มีน้ำน้อยกว่าชนิดหลัง และดอกก็มีลักษณะที่ต่างกัน เส้นปอที่ได้จากพืชทั้ง 2 ชนิด เรียกกันในทางการค้าว่า “jhot” ซึ่งเป็นภาษาอินเดีย (ในท้องถิ่นภาคใต้เรียกกันว่าเชือกป่าน) เดิมมีใช้กันในอินเดีย บังคลาเทศ (ปากีสถานตะวันออกในอดีต) และจีนได้ นำเชือกป่านมาทอเป็นกระสอบเพื่อบรรจุข้าวหรือพืชไร่อื่น ๆ เรียกกันว่า “gunny” คำนี้แผลงมาจากคำว่า “goni” ซึ่งเป็นภาษาอินเดียเช่นกัน ในภาคใต้ของไทยเรียกกันว่า “สอบกุนี” หรือ “สอบยูนี” คำหน้า น่าจะเรียกตามภาษามลายูที่เรียกว่า “guni” ส่วนคำหลังน่าจะเรียกตามภาษาจีนที่จีนเรียกว่า “ยูนีต้อ” (“ต้อ” แปลว่าถุง) หากพิจารณาถึงกันแล้ว ทุกภาษาน่าจะมาจากรากศัพท์ของอินเดีย (น่าจะเป็นอันเดียวกับคำที่ใช้ในบังคลาเทศด้วย) ปอกระเจาที่สามารถนำมาทำเป็นใยทอกระสอบได้นั้นจะต้องมีความยาวไม่น้อยกว่า 3 เมตร เพราะฉะนั้น พันธุ์ปอที่มีคุณสมบัติเช่นนี้ จึงปลูกได้เป็นบางพื้นที่เท่านั้น เช่นที่อินเดียและบังคลาเทศ ทั้ง 2 แหล่ง เป็นแหล่งที่ค้าปอที่ใหญ่ที่สุดในโลกและค้ากันมานานนับหลายร้อยปีแล้ว ซึ่งน่าจะเริ่มค้าควบคู่กับชาวยุโรปเข้ามาค้าขายกับดินแดนใน เอเชีย และก่อนที่จะนำมาใช้บรรจุข้าวนั้น จะใช้บรรจุเครื่องเทศต่าง ๆ มาก่อน ซึ่งในอินเดียและบังคลาเทศอาจจะรู้จักใช้กันมาหลายร้อยปีแล้วก็เป็นได้ ส่วนในประเทศไทยนั้น เริ่มมีการใช้พร้อมกับเริ่มตั้งโรงสีไฟในกรุงเทพฯ ในสมัยปลายรัชกาลที่ 4 แรกเริ่มเดิมที สั่งซื้อจากอินเดียและบังคลาเทศเข้ามา ในสมัยเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 กระสอบเกิดขาดแคลนเนื่องจากไม่สามารถสั่งเข้ามาได้ หรืออาจจะสั่งเข้ามาได้น้อยมาก เป็นเช่นนี้อยู่หลายปีจนถึงล่วงไปหลังสงครามก็ยังมีไม่พอใช้ ต้องนำกระสอบที่ทำจากวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นมาใช้ทดแทน ซึ่งก็ไม่ได้มาตรฐานและไม่ค่อยทนทาน หลังสงครามล่วงมาถึงกว่าปี พ่อค้าข้าวของไทยได้ร่วมมือกับรัฐบาล พยายามส่งเสริมการปลูกปอกระเจาขึ้นในเมืองไทย ปรากฏว่าสามารถปลูกได้ในภาคอีสานเหนือและสามารถปลูกกันจนเป็นอุตสาหกรรมได้ จึงเกิดมีโรงงานอัดปอ ฟอกปอ และโรงงานทอกระสอบปอขึ้นหลายแห่ง และสามารถส่งปอ ออกต่างประเทศเป็นอันดับ 3 รองจากอินเดียและบังคลาเทศเจ้าเก่าจนเมื่อ 10 กว่าปีมานี้ เกิดมีการผลิตใยสังเคราะห์ที่นำมาทอเป็นกระสอบ มีคุณภาพที่ดีทน มีน้ำหนักเบาและที่สำคัญมีต้นทุนที่ต่ำกว่ากระสอบปอกระเจา จึงทำให้กระสอบใยสังเคราะห์เริ่มเป็นที่นิยมใช้และนับวันจะถูกนำมาใช้แทนกระสอบปอกระเจามากขึ้น ทำให้อุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับปอกระเจาลดความสำคัญและเล็กลาสูญหายไปเป็นลำดับจนแทบจะหมดไปจากเมืองไทยในปัจจุบัน

ในระยะเวลาที่มีอุตสาหกรรมกระสอบปอกระเจาขึ้นในเมืองไทย โรงงานทอกระสอบปอเกิดขึ้นมากมาย เพื่อควบคุมให้มีการผลิตกระสอบปอให้มีคุณภาพได้มาตรฐานระดับสากล ทางกระทรวงอุตสาหกรรมจึงได้ออกกฎกระทรวง ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 88 ตอนที่ 78 เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2514 ดังนี้

ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2513)

ออกตามความในพระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม 2511 เรื่องกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์กระสอบ

มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมกระสอบ⁵

2. บทนิยาม

2.1 กระสอบ หมายความว่า สิ่งที่ใช้ในการบรรจุห่อ ทำด้วยผ้ากระสอบที่ทอด้วยเส้นใยธรรมชาติซึ่งได้จากปอกระเจาหรือปอแก้ว หรือเส้นใยธรรมชาติอื่นที่คล้ายคลึงกัน

2.5 มัดใหญ่ (bale) หมายความว่า มัดของกระสอบที่มีกระสอบ 400 ใบ

2.8 มัดเล็ก (bundle) หมายความว่า มัดของกระสอบที่มีกระสอบ 25 ใบ

3. ชนิดของกระสอบ ให้แบ่งกระสอบออกเป็น 3 ชนิด ดังต่อไปนี้

3.1 กระสอบข้าว

3.2 กระสอบน้ำตาล

3.3 กระสอบละหุ่ง

4. มาตรฐานกระสอบ

4.1 มาตรฐานกระสอบข้าว

4.1.1 ต้องทำด้วยผ้ากระสอบลายขัด (plain D.W.)

4.1.3 ต้องมีขนาด ดังต่อไปนี้

กว้าง 74 เซนติเมตร (29 นิ้ว) หากคลาดเคลื่อนต้องไม่เกิน 75 เซนติเมตร (29.5 นิ้ว) หรือไม่ต่ำกว่า 73 เซนติเมตร (28.5 นิ้ว)
ยาว 109 เซนติเมตร (43 นิ้ว) หากคลาดเคลื่อนต้องไม่เกิน 110 เซนติเมตร (43.5 นิ้ว) หรือไม่ต่ำกว่า 108 เซนติเมตร (42.5 นิ้ว)

4.1.3 ต้องมีน้ำหนัก 1,135 กรัม (2.5 ปอนด์) หากคลาดเคลื่อนต้องไม่เกิน 1,270 กรัม (2.8 ปอนด์) หรือไม่ต่ำกว่า 1,045 กรัม (2.3 ปอนด์)

4.1.4 ต้องมีจำนวนเกลียวของด้ายทอต่อระยะ 10 เซนติเมตร ดังต่อไปนี้
ด้ายยืน 68 เส้น (8 portor) หากจะคลาดเคลื่อนต้องไม่เกิน 65 เส้น
ด้ายพุ่ง 35.5 เส้น (9 shots/in.) หากจะคลาดเคลื่อนต้องไม่เกิน 3.7 เส้น หรือน้อยกว่า 33.5 เส้น

- 4.1.5 ต้องมี แถบสี เขียวที่กลางกระสอบ พาดไปตามทางยาวของกระสอบ หนึ่งแถบกว้างประมาณ 5 เซนติเมตร เพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงว่าเป็นกระสอบข้าว
- 4.1.6 กระสอบน้ำตาลต้องมีแถบสีม่วงที่กลางกระสอบพาดไปตามทางยาวของกระสอบรวมสามแถบ แถบกว้าง ประมาณ 5 เซนติเมตร และแถบข้างทั้งสอง กว้างแถบละประมาณ 1 เซนติเมตร โดยมีระยะระหว่างแถบห่างกันประมาณ 1 เซนติเมตร เพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงว่าเป็นกระสอบน้ำตาล
- 4.1.7 กระสอบระบุต้องมีแถบสีเขียวที่กลางกระสอบ พาดไปตามทางยาวของกระสอบรวม 3 แถบ แถบกลางกว้างแถบละประมาณ 1 เซนติเมตรและแถบข้างทั้งสองกว้างแถบละประมาณ 1 เซนติเมตร โดยมีระยะระหว่างแถบห่างกันประมาณ 1 เซนติเมตร เพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงว่าเป็นกระสอบระบุ

5. คุณลักษณะของกระสอบ กระสอบทุกชนิดต้องประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

- 5.1 ผ้าที่ใช้ทำกระสอบ ต้องเป็นผ้าชิ้นเดียว ไม่มีรอยต่อ และด้ายยืนของกระสอบนั้นต้องตรงไปตามทางยาวของผ้ากระสอบ
- 5.2 ปากกระสอบต้องเย็บโดยวิธีพับริมผ้ากระสอบที่จะเย็บออกทางด้านนอกให้กว้างไม่น้อยกว่า 1 เซนติเมตร แล้วพับทบอีกครั้งหนึ่ง ให้กว้างไม่น้อยกว่า 2 เซนติเมตร และต้องเย็บที่รอยพับ ตามภาพที่ 1 ให้แน่นด้วยเชือกเย็บกระสอบที่มีขนาด 446 เซนติเมตร (13 lb./spynkle) ด้วยความถี่ไม่น้อยกว่า 9 เข็มต่อระยะ 10 เซนติเมตร)
- 5.3 ตะเข็บกระสอบ ต้องเย็บคร่อมริมแบบโอเวอร์เฮด (Overhead Stitch) ตามภาพที่ 2 หรือเย็บคร่อมริมแบบเฮราเคิล (Herackle) ตามภาพที่ 3 ให้แข็งแรงและเรียบร้อยด้วยเชือกเย็บกระสอบชนิด 3 เกลียว ที่มีขนาด 3+446 เทกซ์ สองเส้นคู่ให้ตึงสม่ำเสมอตลอดทั้งตะเข็บด้วยความถี่ 9 ถึง 10 เข็มต่อระยะ 10 เซนติเมตร แล้วต้องขนานเชือกที่ปลายตะเข็บให้แน่น

กระสอบพลาสติก

ในปี พ.ศ.2530 ไทยเริ่มจะมีโรงงานผลิตกระสอบพลาสติกที่ทอด้วยเส้นใยสังเคราะห์ สีขาวที่เรียกว่าแถบโพลิเอทิลีน ทอเป็นลายสานเป็นรูปถุง ซึ่งมีหลายขนาด เพื่อนำไปบรรจุ

สินค้าต่าง ๆ เช่น อาหารสัตว์ น้ำตาล ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์พืช ถั่วต่าง ๆ ข้าวสาร เป็นต้น โดยทางการได้ประกาศการใช้กระสอบพลาสติกเป็นประกาศกระทรวงอุตสาหกรรมฉบับที่ 1249 พ.ศ.2530 อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ.2511 เรื่องกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ.2511 เรื่องกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมพลาสติก เลขที่ มอก.729-2530 ประกาศ ณ วันที่ 18 กันยายน 2530

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2530 เป็นต้นมา สินค้าต่าง ๆ ที่มีการบรรจุด้วยกระสอบป่านบ้าง กระสอบผ้าบ้าง กระสอบกระดาษบ้าง ต่างหันมาใช้กระสอบพลาสติก รวมทั้งการบรรจุข้าวสารของโรงสี และได้รับความนิยมมากขึ้นเป็นลำดับ กระสอบที่นำมาบรรจุข้าวสารนั้น มี 2 ชนิด และ 2 ขนาด ดังรายละเอียดดังนี้

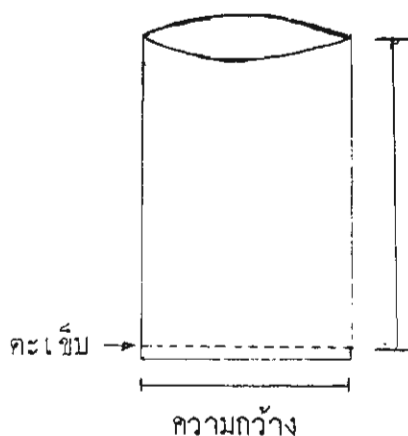
กระสอบพลาสติกนั้นแบ่งออกเป็น 5 ชั้น ตามคุณภาพของเส้นใยตามความแข็งแรง ดังจากการทดสอบ คือ

1. ชั้นคุณภาพ 550
2. ชั้นคุณภาพ 650
3. ชั้นคุณภาพ 750
4. ชั้นคุณภาพ 850
5. ชั้นคุณภาพ 950

และมี 2 ชนิดตามลักษณะการเย็บ คือ ชนิดกระสอบธรรม (Flat sack) หรือเรียกว่ากระสอบก้นตรง และชนิดกระสอบขยายกว้าง (Gusseted sack) หรือเรียกกันว่า กระสอบก้นพับ

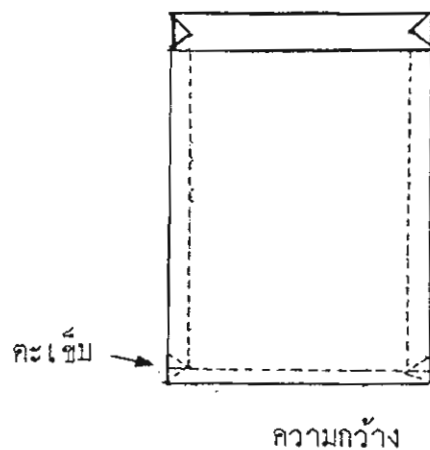
การวัดขนาดของกระสอบ

ชนิดธรรมดา

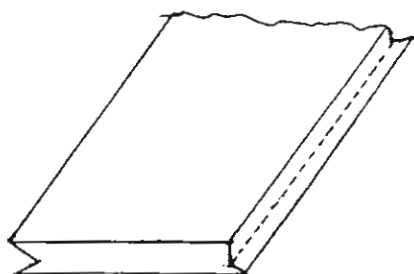

ความสูง วัดจากขอบตะเข็บไปยังปากถุง

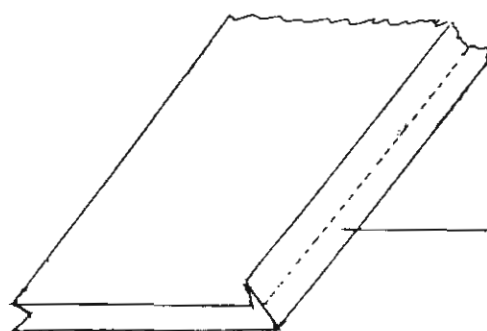
ชนิดกันขยาย

ความสูง วัดจากขอบกะเช็บขึ้นไปยังปากถุง

ส่วนขยายก่อนคลี่

ส่วนขยายหลังคลี่

การวัดส่วนขยาย

คลี่ขยายข้าง ด้านใดด้านหนึ่ง พับกระสอบให้ราบ
ทับกัน แล้ววัดส่วนขยายข้างบนแนวที่พับ

กระสอบพลาสติกที่นำมาใช้ในการบรรจุข้าวสารนั้น มี 2 ขนาด คือ 1.ขนาดบรรจุ 49-48 กิโลกรัม ซึ่งมีทั้งชนิดกระสอบธรรมดาและชนิดขยายกว้าง และ 2. ขนาดบรรจุ 15 กิโลกรัม

	ยาว	กว้าง	ขอบขยายกว้าง
ชนิดธรรมดา 49 กิโลกรัม	85-93 เซนติเมตร	57 เซนติเมตร	
ชนิดขยายกว้าง 49 กิโลกรัม	85-93 เซนติเมตร	30 เซนติเมตร	13-14 เซนติเมตร
ชนิดธรรมดา 15 กิโลกรัม	60 เซนติเมตร	40-41 เซนติเมตร	

ข้าวสารที่บรรจุข้าว 49 กิโลกรัม บางโรงสีจะระบุไว้ข้าวกระสอบว่า “ขนาดบรรจุ 49 กิโลกรัม” แต่บางโรงสีจะไม่ระบุขนาดบรรจุ และมักจะมีน้ำหนักข้าวสุทธิเพียง 48 กิโลกรัมเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะรูปแบบการขายเชิงจิตวิทยาที่สามารถขายในราคาต่อกระสอบ ได้ต่ำกว่ายี่ห้อที่บรรจุ 49 กิโลกรัมเต็ม และยังไม่มีผิดกติกาที่สามารถอ้างได้ว่า บรรจุข้าวถึง 3 ถังพอดี คือ 16 กิโลกรัม (1 ถัง) $\times$ 3 เท่ากับ 48 กิโลกรัม ส่วนขนาดกระสอบ 15 กิโลกรัม จะเท่ากับ 1 ถัง ตามประเพณีนิยมในภาคกลาง ขนาดนี้ไม่ค่อยนิยมกันมากนักโดยเฉพาะในภาคใต้ นอกจากนี้ในท้องที่ชายแดนภาคใต้ เพราะจะเป็นขนาดที่พวกกองทัพนิยมใช้ชนหลบหนีเจ้าหน้าที่ข้ามไปชายฝั่งประเทศมาเลเซีย ในท้องที่ภาคใต้ทั่วไปเพิ่งจะนิยมกระสอบพลาสติกบรรจุข้าวมากกว่ากระสอบป่านกันจริง ๆ นั้น รวปี พ.ศ.2538-2539 นี้เอง หลังจากที่ราคากระสอบป่านใหม่และเก่ามีราคาสูงขึ้นมาก สาเหตุดังกล่าวนี้พอประมวลได้ดังนี้

ประการที่ 1 กระสอบพลาสติกมีน้ำหนักเบากว่ากระสอบป่านมาก กระสอบพลาสติกขนาด 49 กิโลกรัม มีน้ำหนักเพียง 120 กรัม ในขณะที่กระสอบป่านใบหนึ่งมีน้ำหนักถึง 1.2 กิโลกรัม การบรรจุด้วยกระสอบพลาสติกจะเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายโดยรวมได้ กล่าวคือ ในปัจจุบันการขนส่งข้าว จะนิยมขนส่งด้วยรถยนต์ หากเปรียบเทียบข้าวสารที่บรรจุทุกในปริมาณที่เท่ากันระหว่างข้าวที่บรรจุด้วยกระสอบป่านกับข้าวที่บรรจุด้วยกระสอบพลาสติก ตัวอย่างเช่น ข้าวที่บรรจุด้วยกระสอบป่าน 1 กระสอบ จะมีเนื้อข้าวเท่ากับข้าวที่บรรจุกระสอบพลาสติก 48 กิโลกรัม 2 กระสอบ น้ำหนักกระสอบป่าน 1.2×135 ใบ เท่ากับ 162 กิโลกรัม ในขณะที่กระสอบพลาสติกมีน้ำหนักเพียง 120 กรัม ในการบรรจุข้าวด้วยรถสิบล้อใหญ่ บรรจุได้เที่ยวละ 270 กระสอบพลาสติก (ขนาด 48 กิโลกรัม) กระสอบพลาสติกเปล่า 270 ใบ จะมีน้ำหนัก 270×120 กรัม เท่ากับ 32,400 กรัม หรือ 32.4 กิโลกรัม เพราะฉะนั้น ในการบรรจุข้าวกระสอบพลาสติกแต่ละเที่ยว เปรียบเทียบกับบรรจุข้าวกระสอบป่าน จะมีน้ำหนักที่เบต่างกันคือ น้ำหนักกระสอบ (135 ใบ) 162 กิโลกรัม – น้ำหนักกระสอบพลาสติก (270 ใบ) 32.4 กิโลกรัม ต่างกัน 129.6 กิโลกรัม การใช้กระสอบพลาสติกบรรจุจึงดีกว่าในแง่ของการประหยัดค่าใช้จ่ายในการขนส่งอย่างเห็นได้ชัด

ประการที่ 2 ราคากระสอบพลาสติกถูกกว่ากระสอบป่านมาก ปัจจุบันกระสอบพลาสติกใหม่ ราคาใบละประมาณ 4.50-5 บาท (ขนาดบรรจุข้าว 48-49 กิโลกรัม) สองใบราคาไม่เกิน 10 บาท ส่วนกระสอบป่านใหม่ ราคาใบละประมาณ 25-27 บาท กระสอบเก่าราคาประมาณใบละ 18-20 บาท เนื่องจากราคากระสอบป่านที่ค่อนข้างแพงนี้เองที่ทำให้ประเพณีที่เคยปฏิบัติต่อกันมาระหว่างโรงสีกับคนกลางหรือชาวนาที่เป็นขาประจำกัน เปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือ เดิมจะเป็นหน้าที่ของโรงสีที่จะบริการจัดหากระสอบป่านเพื่อให้คนกลางหรือชาวนานำไป